

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
Κατεύθυνση: Πρώιμη Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία

Ο Νέος Πρότυπος Στρατός υπό την ηγεσία του Oliver Cromwell και η εκστρατεία στην Ιρλανδία 1649-1650

Εισηγητής:

ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 201405

Υπεύθυνος Καθηγητής:

Κ. ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2017

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η Αγγλία κατά το πρώτο ήμισυ του 17 ^{ου} αιώνα.....	8
Ενότητα I: Η Αγγλία κατά τη βασιλεία του Ιακώβου	8
Ενότητα II: Η διακυβέρνηση του Καρόλου Α΄ 1625- 1642. Σύννεφα πάνω από τη χώρα.....	9
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ο Πουριτανισμός. Οι αρχές του και η επίδρασή του στην πολιτική ζωή της Αγγλίας.....	16
Ενότητα I: Η έννοια του πουριτανισμού	16
Ενότητα II: Η ιδεολογία των ‘αγίων’	18
Ενότητα III: Ο πουριτανισμός στην αγγλική πολιτική σκηνή	22
Ενότητα IV: Η χρήση της προπαγάνδας και ο πόλεμος των συμβόλων.....	30
Ενότητα V: Ο πόλεμος και η θέση του στην πουριτανική ιδεολογία	37
Κεφάλαιο 3 ^ο : Ο Πόλεμος των τριών βασιλείων	41
Ενότητα I: Η αρχή του πολέμου και κατάσταση των δυο αντιπάλων ως το 1645	41
Ενότητα II: Η προπαγάνδα κατά την περίοδο της Επανάστασης.....	46
Κεφάλαιο 4 ^ο : Η δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού	57
Ενότητα I: Η οργάνωση του στρατεύματος	57
Ενότητα II: Ο Oliver Cromwell και η επίδρασή του στη δημιουργία ενός στρατού ‘αγίων’	62
Ενότητα III: Η θρησκευτική σύνθεση του Νέου Πρότυπου Στρατού	68
Κεφάλαιο 5 ^ο : Η εμφύλια σύγκρουση και η προετοιμασία για την ιρλανδική εκστρατεία	71
Ενότητα I: Ο δρόμος προς το Putney	71
Ενότητα II: Η απόδραση του βασιλιά και η εμφύλια σύγκρουση.....	75
Ενότητα III: Η δημιουργία της Κοινοπολιτείας	76
Ενότητα IV: Η προετοιμασία για την Ιρλανδική εκστρατεία	77
Κεφάλαιο 6 ^ο : Η Ιρλανδική εκστρατεία	84
Ενότητα I: Η κατάσταση στο νησί ως την παραμονή της εκστρατείας.....	84
Ενότητα II: Ο Cromwell στην Ιρλανδία	90
Ενότητα III: Η πολιορκία της Drogheda	93
Ενότητα IV: Η πτώση του Wexford.....	100
Ενότητα V: Η πτώση της πόλης Ross και η μάχη στο Clonmel	104

Συμπεράσματα	106
Βιβλιογραφία:	113

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι πρώτες δεκαετίες του 17^{ου} αιώνα βρίσκουν την ευρωπαϊκή ήπειρο να συγκλονίζεται από τον αιματηρό τριακονταετή πόλεμο μεταξύ Καθολικών και Προτεσταντών. Την ίδια περίοδο η Βρετανία διανύει, ως τη δεκαετία του 1630, μια σχετική ειρήνη και οικονομική άνθιση. Όλα όμως πρόκειται να αλλάξουν την επόμενη δεκαετία. Η περίοδος 1640-1660 αποτέλεσε τομή στην αγγλική ιστορία, μιας και το κέντρο βάρους της εξουσίας του κράτους μετατοπίστηκε. Η επανάσταση του 1642 ήταν αποτέλεσμα κοινωνικών και οικονομικών ζυμώσεων και ταυτόχρονη διακήρυξη μιας πολιτικής αρχής για τη νέα ευρωπαϊκή κοινωνία. Η αστική τάξη, συμμαχώντας με τη νέα αριστοκρατία, αντιμετώπισε επιτυχώς τη μοναρχία, την παλαιά μεσαιωνική αριστοκρατία και την κρατική Εκκλησία ενώ η παλαιά μεσαιωνική οικονομία, με τους αρχιμάστορες και τις συντεχνίες, σταδιακά έφθινε, κάτω από το βάρος της επελαύνουσας εκβιομηχάνισης. Η νίκη των αστών σήμανε τη νίκη μιας νέας κοινωνικής ομάδας η οποία και θα έπαιρνε στον έλεγχό της την εξουσία από εκείνη την περίοδο. Μπορεί η παλλινόρθωση του 1660 να έδωσε μια μικρή ελπίδα στο παλαιό καθεστώς για επαναφορά στη θέση της εξουσίας, ωστόσο η *‘Ένδοξη Επανάσταση’* του 1688 έληξε δια παντός τις ελπίδες της μοναρχίας για απόλυτο έλεγχο.

Η Επανάσταση του 1642 ήταν ξεκάθαρα πολιτική· είχε ωστόσο έντονη την παρουσία μιας θρησκευτικής αφήγησης η οποία και πέτυχε την ένωση τριών κοινωνικών τάξεων· των αστών, των ευγενών και των λαϊκών τάξεων. Ο Πουριτανισμός αποτέλεσε το συνεκτικό κρίκο ανάμεσα στις παραπάνω τάξεις που διεκδικούσαν τη σύνταξη ενός νέου *‘κοινωνικού συμβολαίου’* καθώς και μερίδιο στην εξουσία. Η σπουδαιότητά του φάνηκε ξεκάθαρα στη δημιουργία ενός στρατεύματος που κατάφερε να κυριαρχήσει στα πεδία των μαχών. Ο Νέος Πρότυπος Στρατός (New Model Army) ήταν ένας στρατός *‘αγίων’* που γνώριζαν για ποιο λόγο πολεμούσαν και τι διακυβευόταν. Η σύζευξη στρατού- εκκλησιάσματος αποτέλεσε κάτι το ρηξικέλευθο στη στρατιωτική τακτική, ενώ οι ίδιοι οι στρατιώτες εξέλεγαν τους «αγκιτάτορες» τους,

εκπροσώπους τους ενόπιον των στρατηγών και πολιτικούς καθοδηγητές¹. Ήταν ωστόσο επανάσταση ή εμφύλιος; Η μαρξιστική θεώρηση των γεγονότων προσεγγίζει επιτυχώς τον πόλεμο των τριών βασιλείων, όπως αρχικά ονομάστηκε. Έτσι, η πρώτη φάση του πολέμου, που φέρνει το Κοινοβούλιο αντιμέτωπο με τη μοναρχία, θεωρείται επανάσταση, μιας και αλλάζει τα δομικά συστατικά του Κράτους. Αντιθέτως, η δεύτερη φάση του πολέμου χαρακτηρίζεται ως εμφύλιος, αφού οι νικήτριες δυνάμεις, διασπασμένες, πολεμούν για την κυριαρχία στην Κοινοπολιτεία.

Αντικείμενο της διπλωματικής μου διατριβής αποτελεί η δημιουργία αυτού του Πρότυπου Στρατού καθώς και η επίδραση του Πουριτανισμού πάνω του. Αυτό ωστόσο αποτελεί το πρώτο μέρος της εργασίας μου. Το δεύτερο μέρος ασχολείται με τις μάχες που διενεργήθησαν στην Ιρλανδία ανάμεσα σε μια ετερογενή συμμαχία Ιρλανδών, και στο Νέο Πρότυπο Στρατό, με επικεφαλής τον Oliver Cromwell. Ο Cromwell είχε εδραιωθεί ως πολιτικά κυρίαρχος στη Βρετανία, χωρίς όμως η θέση του να θεωρείται διασφαλισμένη. Η επιλογή εκτέλεσης του βασιλιά Καρόλου του Α΄ των Stuart, η πρώτη εκτέλεση βασιλιά από τους πρώην υπηκόους του, αποτέλεσε πράξη ριζοσπαστική και συνάμα διαλυτική απέναντι στην άρτι συσταθείσα Κοινοπολιτεία. Οι εσωτερικές πολιτικές εντάσεις επεκτάθηκαν και στο στράτευμα, ενώ η Ιρλανδία και η Σκωτία βρίσκονταν σε αναβρασμό. Ο Cromwell επομένως όφειλε να δράσει άμεσα για να σώσει την Κοινοπολιτεία αλλά και την πολιτική του καριέρα.

Η ιρλανδική εκστρατεία αποτέλεσε σημείο αναφοράς στην ιστορία του νησιού, με τα αποτελέσματά της να γίνονται αισθητά μέχρι και τρεις αιώνες αργότερα. Οι σφαγές, οι εξανδραποδισμοί και οι καταστροφές, με τον παράλληλο ευρύ εποικισμό του νησιού συνετέλεσαν στη δημιουργία διαφορετικών ιρλανδικών ταυτοτήτων και εν τέλει στο διαχωρισμό του νησιού σε δυο κράτη. Σκοπός της διπλωματικής μου λοιπόν είναι η διερεύνηση των κινήτρων αυτής της εκστρατείας, καθώς και οι κρίσιμες αποφάσεις που έλαβε ο Cromwell όσο αφορά στα σκληρά αντίποινα που επεφύλαξε στους αντιπάλους του. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνά μου ασχολείται με τις σφαγές στη Drogheda και στο Wexford και πώς αυτές επηρέασαν το ηθικό των Ιρλανδών, συγκρίνοντάς τες με την ειρηνική παράδοση των πόλεων Ross και Clonmel. Η σύγκριση αυτή γίνεται ώστε να μπορέσουν να απαντηθούν τα παρακάτω ερωτήματα.

¹Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985, σελ. 81-82.

Ήταν τελικά οι σφαγές συνέπεια του θρησκευτικού φανατισμού του Cromwell ή αποτελούσαν μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής του για μια πιο γρήγορη κυριαρχία στο νησί; Επεκτάθηκαν οι σφαγές και στον άμαχο πληθυσμό ή εκτελέστηκαν μόνο οι φρουρές των πόλεων και οι καθολικοί ιερείς;

Το τελευταίο ερώτημα έχει απασχολήσει αρκετά την ιστορική κοινότητα, η οποία εκφράζει διαφορετικές απόψεις επί του θέματος. Γενικά, οφείλουμε να χωρίσουμε τις θέσεις των ιστορικών, διακρίνοντας ωστόσο κάποια εθνικά χαρακτηριστικά στη μελέτη των γεγονότων. Οι Christopher Hill και Trevor Royle καταδικάζουν στα έργα τους την εκτέλεση των φρουρών, ωστόσο είναι αρκετά διστακτικοί στο να δεχτούν πως ανάμεσα στους νεκρούς υπήρξαν και άμαχοι. Αντιθέτως, ο Micheál Ó Siochrú στο *God's Executioner* προσπαθεί να αποδείξει πως ανάμεσα στα θύματα της εκστρατείας βρίσκονταν και άμαχοι, ενώ ο Tom Reilly προσπαθεί να αντικρούσει τους ισχυρισμούς των ιστορικών για σκληρότητα του Cromwell προς τους Ιρλανδούς, στο βιβλίο του *Cromwell was Framed*².

Η δομή της εργασίας μου χωρίζεται σε τρία πλαίσια. Στο πρώτο αναφέρονται τα γεγονότα που οδήγησαν στην Αγγλική Επανάσταση και στη δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού. Δεν θα εμβαθύνει ωστόσο στα γεγονότα αυτά καθεαυτά της επανάστασης, αλλά μόνο σε όσα έχουν άμεση σχέση με το στράτευμα. Το δεύτερο πλαίσιο ασχολείται με την ιστορία του Πουριτανισμού και τη σημασία του στην αυτό-συνειδησία των στρατιωτών του Νέου Πρότυπου Στρατού, ενώ το τρίτο με την ιρλανδική εκστρατεία, μέχρι την επιστροφή του Cromwell στην Αγγλία τον Μάιο του 1650.

Τα κύρια εργαλεία της έρευνάς μου τα χωρίζω σε τέσσερις ομάδες. Ενδεικτικά αναφέρω τα βιβλία που αποτέλεσαν τη βασική μου βιβλιογραφία. Αρχικά, το βιβλίο του Christopher Hill *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, το βιβλίο του Trevor Royle *The War of the Three Kingdoms* καθώς και το έργο του Ian Gentles *The English Revolution and the War in the Three Kingdoms 1638- 1652*, αποτέλεσαν τη βάση για την έρευνα μου στη δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού.

² Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985. / Ó Siochrú M., *God's Executioner. Oliver Cromwell and the Conquest of Ireland*, Faber & Faber, 2009. / Royle T., *Civil Wars: The Wars of the Three Kingdoms, 1638- 1660*, Abacus, 2004. / Reilly T., "Cromwell: The Irish Question," *History Today* 62, no. 9 (September 2012).

Το έργο του James Scott Wheeler *The Irish and British Wars*, το βιβλίο του Micheál Ó Siochrú *God's Executioner, Oliver Cromwell and the Conquest of Ireland* καθώς και το *Contested Ireland* του S.J. Connolly χρησιμοποιήθηκαν για την ιρλανδική εκστρατεία. Για τη μελέτη του Πουριτανισμού η βιβλιογραφία μου στηρίχθηκε στα έργα του Michael Waltzer *The Revolution of the Saints, A Study in the Origins of Radical Politics*, του Christopher Hill *Society and Puritanism in Pre-revolutionary England*, καθώς και στο συλλογικό τόμο των Christopher Durston και Jacqueline Eales *The Culture of English Puritanism 1560- 1700*. Όσον αφορά στις πρωτογενείς πηγές, το πρόβλημα έγκειται στην έλλειψη πηγών από την ιρλανδική πλευρά, με αποτέλεσμα τα αρχεία να προέρχονται σχεδόν εξ' ολοκλήρου από την αγγλική , με ό,τι δυσκολίες αντικειμενικής προσέγγισης αυτό συνεπάγεται. Η μελέτη των γραμμάτων του Cromwell προς το Κοινοβούλιο, τόσο από τον Carlyle όσο και από τον Milton, τα *Calendar State Papers* και τα *Clarke Papers*, καθώς και γράμματα της Brilliana Harley αποτελούν τις βασικές πηγές της εργασίας μου. Υπάρχει ωστόσο και μια πηγή από την ιρλανδική πλευρά η οποία εκδόθηκε από τον Randall McDonnell με τίτλο *When Cromwell Came to Drogheda, A Memory of 1649* και αφορούν τις μαρτυρίες ενός στρατιώτη, του Clarence Stranger ο οποίος ήταν λοχαγός στο στρατό του Roe Owen Ó Neill.

Τελειώνοντας το εισαγωγικό μέρος της εργασίας μου, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή κύριο Κώστα Γαγανάκη για την αμέριστη βοήθειά του, τόσο στην εύρεση και παροχή βιβλιογραφίας όσο και στις καίριες παρεμβάσεις του. Επιπλέον την καθηγήτρια κυρία Παπαθανασίου Μαρία, που με βοήθησε με τις συμβουλές της στα σεμινάρια της στον τρόπο ανάπτυξης της διπλωματικής μου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την υποψήφια διδάκτορα κυρία Μούτσιου Χαρούλα, της οποίας η συμβολή στην εύρεση των πρωτογενών πηγών υπήρξε πολύτιμη, όπως και τη διδάκτορα κυρία Ντάνου Φωτεινή για τις παρατηρήσεις της καθώς και για την παροχή βιβλιογραφίας.

Κεφάλαιο 1^ο: Η Αγγλία κατά το πρώτο ήμισυ του 17^{ου} αιώνα.

Ενότητα I: Η Αγγλία κατά τη βασιλεία του Ιακώβου

Η Αγγλία, από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα αντιμετώπιζε πολιτικά και πολιτειακά προβλήματα τα οποία προέρχονταν κυρίως από τη σχέση ανάμεσα στην εκτελεστική εξουσία και στους ευγενείς. Οι τελευταίοι έρχονταν σε σύγκρουση με το βασιλιά, γιατί θεωρούσαν τους εαυτούς τους ως φυσικούς κυβερνήτες των κομητειών και των πόλεων. Στα τέλη του 16^{ου} αιώνα οι φεουδάρχες άρχοντες είχαν παροπλιστεί και ελεγχθεί, ενώ η Εκκλησία είχε χάσει τις διεθνείς επαφές της, αρκετή από την περιουσία της και φυσικά την ασυλία της. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η αγγλική κοινωνία να αρχίσει να μετασχηματίζεται κατά τον 17^ο αιώνα³ από μια μεσαιωνική φεουδαρχική κοινωνία μετεξελίσσεται σε μια καπιταλιστική, βιομηχανική ηγεμονεύουσα δύναμη³.

Παρόλ' αυτά κάποια σημαντικά γεγονότα της περιόδου δείχνουν τη σταθερότητα που χαρακτηρίζει την προτεσταντική Αγγλία. Έτσι, η ήττα της ισπανικής Αρμάδας το 1588, η αποτυχία της εξέγερσης του κόμη του Έσσεξ το 1601, η συνωμοσία της Πυρίτιδας το 1605, η εξέγερση των χωρικών στα Midlands το 1607, αλλά και η ειρηνική διαδοχή της Ελισάβετ από τον Ιάκωβο το 1603 αποδεικνύουν τις στέρεες βάσεις που είχε θέσει η ελισαβετιανή διακυβέρνηση.

Κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Ιακώβου, το κοινοβούλιο, που αποτελούνταν από άνδρες που κατείχαν περιουσία, άρχισε να οικειοποιείται περισσότερη εξουσία για εκείνο, κυρίως πάνω στη φορολογία, στην πολιτική εμπορικών σχέσεων καθώς και στην εξωτερική πολιτική. Κύρια προσπάθειά του ήταν η διεκδίκηση της 'ελευθερίας' του και η ανεξαρτησία του μέσω συντάγματος. Ο Ιάκωβος βέβαια, όντας ικανός και έμπειρος βασιλιάς, τόνιζε το βασιλικό προνόμιο μέσω της θεωρίας της ελέω Θεού βασιλείας η οποία και υποστήριζε την ελευθερία του ηγεμόνα. Ωστόσο αποδείχτηκε αρκετά μετρημένος στην πράξη, ερχόμενος σε συνεννόηση και συμβιβασμό με τους ισχυρούς υπηκόους του. Βέβαια εμφανίζονταν

³ Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985, σελ. 14/
Kennedy G., « Radicalism and Revisionism in the English Revolution », *History and Revolution*, Verso, 2007, σελ. 26.

συχνά διαξιφισμοί για τον έλεγχο του εμπορίου και πιο συγκεκριμένα για τον έλεγχο των τελωνείων, ενώ το ελεύθερο εμπόριο κέρδιζε ολοένα και περισσότερους υποστηρικτές⁴. Αντιθέτως ο γιος του Κάρολος δεν συμπεριφέρθηκε το ίδιο σοφά, μιας και διέλυσε το κοινοβούλιο προσπαθώντας να επιβάλει μόνος του τη φορολογική πολιτική.

Ενότητα II: Η διακυβέρνηση του Καρόλου Α΄ 1625- 1642. Σύννεφα πάνω από τη χώρα

Ο Κάρολος ανέβηκε στο θρόνο μετά το θάνατο του πατέρα του, το 1625. Αμέσως έδειξε τις προθέσεις του, αφού το 1629 διαλύει το κοινοβούλιο, προσπαθώντας να ασκήσει προσωπική πολιτική. Η περίοδος από το 1629 ως το 1640 ονομάστηκε περίοδος της ‘Προσωπικής Εξουσίας του Καρόλου’, ή ‘Ενδεκαετής Τυραννία’, σύμφωνα με τους πολιτικούς του αντιπάλους.

Τα προβλήματα ανάμεσα στις σχέσεις του κοινοβουλίου και του βασιλικού οίκου είχαν βαθύτερες πολιτικές διεκδικήσεις. Στον οικονομικό τομέα, η κυβερνητική πολιτική και ο έλεγχος της οικονομίας από το θρόνο, δίχως τη σύμφωνη γνώμη του κοινοβουλίου, ερχόταν σε αντίθεση με τις απόψεις εκείνων που υποστήριζαν ότι το ελεύθερο εμπόριο δίχως δασμούς και η βιομηχανική παραγωγή θα αύξανε την παραγωγή και θα πλούτιζε τους παραγωγούς. Επιπλέον, ο οικονομικός φεουδαρχισμός παρέμενε, μειώνοντας τις δυνατότητες της αγγλικής οικονομίας. Ο Marx υποστήριξε πως ο συνεχής παρεμβατισμός του Καρόλου ενάντια στον ελεύθερο ανταγωνισμό, έκανε την βιομηχανία και το εμπόριο αδύνατα στην Αγγλία⁵. Παράλληλα, η εισαγωγή του φόρου *Ship money*, ώστε να γεμίσει το θησαυροφυλάκιο, αποτελούσε άλλο ένα αμφισβητούμενο δημοσιονομικό τέχνασμα που δημιουργούσε εντάσεις. Στόχος του νέου φόρου ήταν η μεταρρύθμιση του αγγλικού ναυτικού΄ ήταν μια ετήσια εισφορά που πλήρωναν οι παραθαλάσσιες περιοχές. Όταν μάλιστα το 1635 το μέτρο αυτό επεκτάθηκε από τα λιμάνια στην αγγλική ενδοχώρα, ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών, αφού η συμπερίληψη των πόλεων αυτών θεωρήθηκε ως επιβολή ενός νέου φόρου ο οποίος δεν είχε τη συγκατάθεση του διαλυμένου κοινοβουλίου. Παρόλ αυτά ο φόρος

⁴ Hill C., ό.π, σελ. 15-16.

⁵ Hill C., «The English Civil War Interpreted by Marx and Engels», *Science and Society*, Vol. 12, No. 1, *A Centenary of Marxism*, Winter 1948, σελ.138.

πέρασε, αφού οι δικαστές, που ελέγχονταν από το βασιλιά, αναγνώρισαν τη νομιμότητά του το 1637, όταν και ο John Hampden το έφερε στα δικαστήρια⁶.

Στον αγροτικό τομέα, η παραγωγή παρέμενε προβληματική οδηγώντας συχνά σε λοιμούς. Η πληθώρα ανθρώπων στις πόλεις, καθώς και η έλλειψη αγρών αποτελούσαν τα βασικά προβλήματα, τα οποία ωστόσο εντάθηκαν με τον αποκλεισμό καλλιεργήσιμων εκτάσεων και την απαγόρευση του κυνηγιού στα δάση.

Στην εξωτερική πολιτική, εμφανίστηκαν διαφωνίες κυρίως για την Αγγλο-Ολλανδική κόντρα για τον έλεγχο του παγκόσμιου εμπορίου, για την βρετανική πολιτική στην Ινδία, στη Βόρεια Αμερική και στις Ινδίες, ενώ εντάσεις δημιουργούσε και ο Τριακονταετής Πόλεμος, που μαινόταν στην Ευρώπη. Η ουδετερότητα της Αγγλίας αποτελούσε πρόκληση για την προτεσταντική Σκωτία και οδηγούσε αναπόφευκτα σε κίνδυνο την ανεξαρτησία της Αγγλίας. Τόσο ο Ιάκωβος όσο και ο Κάρολος Α΄ προσπάθησαν να προσεταιριστούν την Ισπανία και τους Αψβούργους, ακόμη και τη δεκαετία του 1630, όπου οι δυο δυνάμεις κυριαρχούσαν στην Ευρώπη και η Αντιμεταρρύθμιση φαινόταν να θριαμβεύει. Ο Ιάκωβος ξόδευε περισσότερα για τη διατήρηση της ειρήνης από όσα ξόδευε η Ελισάβετ για τον πόλεμο, επισημαίνει ο Christopher Hill. Η κατάσταση δυσχεραίνει όταν στο θρόνο ανεβαίνει ο Κάρολος. Οι καταστροφικές επιλογές του George Villiers, Δούκα του Buckingham, οδήγησαν την Αγγλία σε εξωτερικές και εσωτερικές περιπέτειες. Ενώ το 1625 η χώρα βρισκόταν σε πόλεμο με την Ισπανία και σε συμμαχία με τη Γαλλία, το 1627 εξαιτίας του Δούκα η Αγγλία πολεμά και με τη Γαλλία. Από την άλλη, δεν βοήθησε καθόλου τους Γερμανούς προτεστάντες αλλά ούτε τους Ουγενότους οι οποίοι απεμπόλησαν ό,τι είχαν καταφέρει να κερδίσουν με το Διάταγμα της Νάντης το 1598, που επιτεύχθηκε χάρη και στην παρέμβαση της Ελισάβετ. Όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό, η διεθνής θέση της Αγγλίας το 1628 είχε φτάσει στο ναδίρ της⁷.

Στην εκκλησιαστική πολιτική, η ανάληψη της εξουσίας από τον Laud το 1633, οδήγησαν σε περαιτέρω κλιμάκωση των εντάσεων. Ο Laud, ο οποίος και κυριαρχούσε στη θρησκευτική ζωή από το 1628, ανήκε σε μια θρησκευτική ομάδα, τους Αρμινιανούς, οι οποίοι εχθρεύονταν τον Καλβινισμό και επιθυμούσαν μια Εκκλησία

⁶ Hill C., *The Century of Revolution, 1603- 1714*, Routledge, Taylor & Francis, 2002, σελ. 13.

⁷ Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985, σελ. 25-28.

που θα συνδύαζε αρκετά στοιχεία του Αγγλικανισμού και του Καθολικισμού. Όταν επομένως ο Laud γίνεται αρχιεπίσκοπος, οι θέσεις της Εκκλησίας γίνονται πιο ξεκάθαρες και επιθετικές. Τα εκκλησιαστικά δικαστήρια δρούσαν τόσο εναντίον των ευγενών και των τεχνιτών, όσο και εναντίον των κατώτερων τάξεων. Οι λόγιοι, εκτός από θρησκευτικοί, ήταν και οικονομικοί. Ο Laud προσπαθούσε να αυξήσει το φόρο της δεκάτης, μιας και η πραγματική της αξία είχε μειωθεί. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε την αύξηση της φορολογίας δίχως το κοινοβούλιο να έχει ερωτηθεί. Ο αρχιεπίσκοπος επιθυμούσε να επαναφέρει το φόρο σε αγροτεμάχια που δεν ανήκαν πλέον στα μοναστήρια, απειλώντας με αυτόν τον τρόπο τα περυσιακά δικαιώματα εκείνων που τα κατείχαν. Στο θέμα της πίστης, οι αφορισμοί, οι απαγορεύσεις για εργασία τις ημέρες γιορτών, η προσπάθεια ελέγχου της εκπαίδευσης, η άρνηση της καλβινιστικής θεωρίας της προεπιλογής καθώς και η αμφισβήτηση για το αν ο Πάπας ήταν όντως ο Αντίχριστος, αποτελούσαν τις βασικές αρχές του δόγματος του Αρμινιανισμού. Πολλοί Προτεστάντες κατηγορούσαν τον Laud ότι είχε απομακρυνθεί από τις βασικές αρχές της Μεταρρύθμισης⁸.

Εξαιτίας των αντιδράσεων για τη θρησκευτική πολιτική, πολλοί μετριοπαθείς Προτεστάντες κατηγορήθηκαν ως πουριτανοί. Πουριτανοί ονομάζονταν οι Προτεστάντες εκείνοι που επιθυμούσαν επιπλέον μεταρρυθμίσεις στην Εκκλησία και χαρακτηρίζονταν από θρησκευτικό ζηλωτισμό⁹. Οι Πουριτανοί ήδη από την περίοδο της Ελισάβετ βρίσκονταν στο περιθώριο και συχνά θεωρούνταν ως εχθροί του στέμματος. Στα χέρια του Καρόλου Α΄ ο όρος έγινε μια βολική και υποτιμητική ετικέτα κάτω από την οποία αποκηρύσσονταν πολλές και ποικίλλες ομάδες και άτομα που αντιτίθονταν σε εκείνον. Τα όρια του Πουριτανισμού λοιπόν αυξάνονταν, χάρη στους Αρμινιανούς, εμπεριέχοντας μεγάλους αριθμούς ατόμων που η πίστη τους μέχρι εκείνη τη στιγμή θεωρούνταν ορθόδοξη. Αναπόφευκτα άρχισαν να κατηγορούνται ως εν δυνάμει καταστροφείς του στέμματος και της επισκοπικής Εκκλησίας. Γι αυτό το λόγο αρκετοί Άγγλοι αντέδρασαν οργισμένα στις κατηγορίες του Laud και των συναδέλφων του και στη συνακόλουθη αλλαγή της θρησκευτικής τους κατάστασης¹⁰. Παράλληλα, η στήριξη των ευγενών και των εμπόρων στην ‘αντιπολίτευση’, οδήγησε την κυβέρνηση να στηριχθεί στην καθολική και κρυπτοκαθολική μειοψηφία. Ο γάμος

⁸ Hill C., ό.π., σελ. 18-19.

⁹ Περισσότερα για τον Πουριτανισμό στο ειδικό κεφάλαιο. Εδώ παρουσιάζεται συνοπτικά με στόχο τη συνέχεια της ιστορικής αφήγησης.

¹⁰ Durston Ch., Eales J., *The culture of English Puritanism 1560- 1700*, MacMillan Press, 1996, σελ. 14.

μάλιστα του Καρόλου Α΄ με τη καθολική Ενριέττα- Μαρία ενέτεινε τις κατηγορίες πως ο βασιλιάς προσπαθούσε να επαναφέρει τον Καθολικισμό στη χώρα.

Το 1629, ο Κάρολος διαλύει το κοινοβούλιο και διοικεί, με τη μικρή ομάδα συμβούλων του, τη χώρα. Ένα χρόνο νωρίτερα, το κοινοβούλιο είχε αρνηθεί να ψηφίσει νέους φόρους αναγκάζοντας τον Κάρολο να καταφύγει σε αναγκαστικό δανεισμό. Φυλακίζει μάλιστα πέντε ιππότες που αρνούσαν να πληρώσουν το κοινοβούλιο στηρίζει το *'Petition of Right'* τόσο για τη φορολογία που επιβλήθηκε εκτός κοινοβουλίου όσο και για τις άδικες φυλακίσεις. Από την άλλη, ο Laud και η αρμινιανική παράταξη προσφέρουν στήριξη στο στέμμα μέσω της προπαγάνδας. Παράλληλα, ξεκινά και η επίθεση ενάντια στους μορφωμένους λέκτορες των πανεπιστημίων. Οι λέκτορες επιλέγονταν και πληρώνονταν από την κοινότητα αυτό είχε ως αποτέλεσμα η πολιτική και θρησκευτική εξουσία να τους αντιπαθεί, μιας και δεν μπορούσε να τους ελέγξει. Τους κατηγορούσαν ως 'αυτό-προβαλλόμενες διασημότητες' καθώς και για θρησκευτική ανταρσία, εξαιτίας της διαφοροποίησής τους στο κήρυγμα. Η αύξηση του ποσοστού των μορφωμένων ανδρών πριν τη δεκαετία του 1640 οδήγησε την εξουσία σε θέση άμυνας, αφού η εμπορική τάξη και πλούτιζε και πλέον ασχολούνταν ενεργά στη πολιτική ζωή, παρακολουθώντας και ελέγχοντας τις πολιτικές καταστάσεις¹¹.

Την ίδια περίοδο, ο Κάρολος προσπαθεί να αυξήσει την καλλιεργήσιμη γη που θα οδηγούσε σε ανάλογη αύξηση των παραγόμενων προϊόντων. Απώτερος στόχος του ήταν η αύξηση της βασιλικής γης καθώς και της ελίτ εκείνης που τον στηρίζει. Είχε ωστόσο να αντιμετωπίσει και στη συγκεκριμένη περίπτωση αντιδράσεις. Αρχικά, είχαν κάνει την εμφάνισή τους κινήματα που έθεταν ως αγροτική πολιτική τη δημιουργία μικρών αγροτεμαχίων τα οποία θα δίνονταν σε ακτήμονες. Επιπλέον, η απόφαση του Καρόλου να φορολογήσει όσους αποκτούσαν γη από τις αποξηράνσεις βάλτων ή από τις εκχερσώσεις δασών επηρέαζε κυρίως τους ευγενείς και τους πλούσιους αστούς. Διαμαρτυρίες υπήρξαν στο Wiltshire και στο δάσος του Dean την περίοδο 1629- 1631, όπως και για τους βάλτους στα τέλη της δεκαετίας. Εξεγέρσεις μάλιστα σημειώθηκαν για τις περιφράξεις σε όλο το βασίλειο την τριετία 1640- 1643, κυρίως από τους μικροκαλλιεργητές μάλιστα ο Cromwell συμμετείχε σε αυτές τις διαμαρτυρίες. Οι

¹¹ Hill C., ό.π., σελ. 29, 44-45.

βάλτοι και τα δάση βοηθούσαν τους μικροκαλλιεργητές να συμπληρώνουν τη διαίτά τους· η περίφραξή τους λοιπόν τους οδηγούσε σε μεγαλύτερη φτώχεια.

Κρίνοντας από τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως η πολιτική του Καρόλου Α΄ είχε δημιουργήσει τις συνθήκες εκείνες στην Αγγλία, οι οποίες και θα οδηγούσαν σε εκτεταμένη εξέγερση. Εντούτοις, η αποτυχία του Καρόλου έγκειται στο γεγονός ότι δεν μπόρεσε να ελέγξει τα δυο άλλα βασίλεια του, την Ιρλανδία και τη Σκωτία· αν είχε καταφέρει να τα ελέγξει όπως την Αγγλία, ίσως να μην είχε δοθεί η αφορμή για την επανάσταση.

Στην Ιρλανδία, ο Κάρολος είχε διορίσει το 1632 ως αντιπρόεδρο της κυβέρνησής του (με άλλα λόγια ως κυβερνήτη), τον Sir Thomas Wentworth. Ο Wentworth είχε ως στόχο να καταστήσει την Ιρλανδία οικονομικά αυτάρκη, χωρίς ωστόσο να σταματήσει να προωθεί τα βασιλικά συμφέροντα. Γι αυτό το λόγο προσπαθεί να ομογενοποιήσει θρησκευτικά τους Ιρλανδούς με την Εκκλησία της Αγγλίας, να τους ‘εκπολιτίσει’ καθώς και να δημιουργήσει βρετανικούς εποίκισμούς διεκδικώντας ιρλανδικούς τίτλους ώστε να αυξηθεί ο βασιλικός έλεγχος στο νησί. Όλα αυτά συνετέλεσαν στην αύξηση της καταπίεσης, θρησκευτικής και οικονομικής, προς τους Ιρλανδούς. Οι παραπάνω προσπάθειες είχαν ως αποτέλεσμα οι ιρλανδοί Προτεστάντες και Καθολικοί να συνασπισθούν εναντίον του, έχοντας και την στήριξη των πουριτανών κοινοβουλευτικών της Αγγλίας¹². Οι τελευταίοι θεωρούσαν πως ο βασιλιάς σε συνεννόηση με τον Wentworth, δημιουργούσε έναν στρατό στην Ιρλανδία με τον οποίο θα υπέτασσε την Αγγλία και την Σκωτία, εγκαθιδρύοντας μια απόλυτη μοναρχία.

Στην περίπτωση της Σκωτίας, ο Κάρολος, παρά τις αντιδράσεις, είχε επαναφέρει την επισκοπική έδρα, ενώ προσπαθούσε να ανακαταλάβει τις εκκλησιαστικές γαίες που είχαν καταληφθεί από τους αριστοκράτες· οι κινήσεις αυτές είχαν οδηγήσει τους ευγενείς να σκληρύνουν τη στάση τους έναντι του στέμματος. Το 1637 ο Κάρολος προσπαθεί να εισάγει μια τροποποιημένη έκδοση του *Βιβλίου Κοινής Προσευχής*. Ταραχές ξέσπασαν στην Σκωτία, ξεκινώντας από την εκκλησία του St. Giles στο Εδιμβούργο. Οι σκωτσέζοι επαναστάτες συνάπτουν το Εθνικό Συμβόλαιο ‘*National Covenant*’ απαιτώντας την άμεση απόσυρση αυτής της τροποποιημένης

¹² Hill C., *The Century of Revolution, 1603- 1714*, Routledge, Taylor & Francis, 2002, σελ. 12.

έκδοσης και την λήξη της εκκλησιαστικής μεταρρύθμισης στη Σκωτία. Παρά τη μετριοπαθή και συντηρητική μορφή του, το ‘*National Covenant*’ αποτελούσε ένα ριζοσπαστικό μανιφέστο ενάντια στην προσωποπαγή εξουσία του Καρόλου, η οποία και οδήγησε στην εξέγερση.

Ο Κάρολος προσπαθεί να επαναφέρει την τάξη στην Σκωτία, όμως τόσο ο ίδιος όσο και ο αγγλικός στρατός δεν μπορούν να νικήσουν τους Σκωτσέζους, με αποτέλεσμα να συνάψουν ειρήνη στις 18 ιουνίου 1639 στο Berwick, λήγοντας έτσι τον 1ο πόλεμο των Επισκόπων. Παρόλ’αυτά ο βασιλιάς αρνείται να δεχτεί την ήττα του. Έτσι, για να συγκεντρώσει το απαραίτητο χρηματικό ποσό γρήγορα, αναγκάζεται να συγκαλέσει ξανά το Κοινοβούλιο, τον Απρίλιο του 1640. Η διάρκεια ωστόσο αυτού του Κοινοβουλίου είναι αρκετά μικρή, μόλις 3 βδομάδων γι αυτό και ονομάστηκε το Μικρό Κοινοβούλιο (Short Parliament). Η βιασύνη του Καρόλου οδήγησε τελικά στην ήττα και της δεύτερης αγγλικής δύναμης, μιας και ήταν τελείως απροετοίμαστη. Έτσι, στον 2ο πόλεμο των Επισκόπων οι Σκώτοι καταφέρνουν και καταλαμβάνουν το Newcastle τον Αύγουστο του 1640¹³.

Πιεσμένος από τα πολιτικά αδιέξοδα που ο ίδιος δημιούργησε, ο Κάρολος συγκαλέσε νέο Κοινοβούλιο στο Westminster στις 3 Νοεμβρίου 1640. Το νέο αυτό Κοινοβούλιο, το επωνομαζόμενο και Μακρύ, παρέμεινε ως και το 1660. Οι επικεφαλής της Βουλής των Λόρδων υποδαύλιζαν τις εντάσεις του κόσμου εναντίον των αποφάσεών του βασιλιά. Ελάχιστα πράγματα έκαναν για να τους συγκρατήσουν. Αμέσως το κοινοβούλιο καταγγέλλει τον Wentworth και τον οδηγεί σε δίκη. Τελικά, ο συνεργάτης του βασιλιά, ο επωνομαζόμενος και ‘Black Tom Tyrant’, εκτελείται το Μάιο του 1641, μια εκτέλεση που ενορχηστρώθηκε από τον επικεφαλής της Βουλής των Κοινοτήτων John Pym, από τους Ιρλανδούς και από τους Σκωτσέζους Covenanters, αποδεικνύοντας το ρόλο της συνεννόησης των εξεγερμένων και στα 3 βασίλεια.

Η εκτέλεση του Wentworth και η πτώση της διακυβέρνησής του αποτέλεσαν το έναυσμα μιας σειράς γεγονότων που οδήγησαν στον εμφύλιο. Τον Οκτώβρη του 1641 το Ulster επαναστατεί εξαιτίας των μακροχρόνιων κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων ενώ η ιρλανδική εκκλησία επιστρέφει στον Καθολικισμό, όπως ίσχυε

¹³ Hill C., ό.π., σελ. 13-14.

πριν τη Μεταρρύθμιση. Αυτή η εξέγερση βέβαια οδηγεί αναπόφευκτα στη σταδιακή διαφοροποίηση των πρώην συμμάχων, Προτεσταντών και Καθολικών, και τελικά στη σφαγή προτεσταντών εποίκων. Η είδηση για την καταστροφή των Προτεσταντών της Ιρλανδίας και κυρίως οι υπερβολές στους αριθμούς των θυμάτων, δημιούργησε φρενίτιδα στην Αγγλία. Σύμφωνα με την προπαγάνδα της εποχής σκοτώθηκαν κάπου 154.000 έποικοι, ενώ η αλήθεια είναι ότι ο αριθμός δεν ξεπέρασε τις 4.000. Οι εξεγέρσεις των Καθολικών στην Ιρλανδία οδήγησε σε πολιτική κρίση στην Αγγλία, με το Κάρολο και το Κοινοβούλιο να διαφωνούν για το ποιος από τους δυο έπρεπε να έχει τον έλεγχο του στρατού¹⁴. Ταυτόχρονα όμως ο Κάρολος συγκεντρώνει μόνος του δυνάμεις στο Nottingham τον Αύγουστο του 1642, πράγμα που οδήγησε σε εξέγερση το Κοινοβούλιο. Έτσι λοιπόν ξεκινά ο πόλεμος των τριών βασιλείων, όπως ονομάστηκε εξ αρχής η αγγλική επανάσταση.

Εικόνα 1: Ο Κάρολος Α΄ Στιούαρτ

Εικόνα 2: Ο αρχιεπίσκοπος William Laud

Εικόνα 3: Ο Sir Thomas Wentworth

¹⁴ Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985, σελ. 54-55.

Κεφάλαιο 2^ο: Ο Πουριτανισμός. Οι αρχές του και η επίδρασή του στην πολιτική ζωή της Αγγλίας

Πριν εισέλθουμε στα γεγονότα της επανάστασης και στους λόγους που κρίθηκε αναγκαία η δημιουργία ενός Νέου Πρότυπου Στρατού αποτελούμενου από ‘αγίους’, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί η ιδεολογία που κυριάρχησε στη θρησκευτική και πολιτική ζωή του βασιλείου ως και το 1660.

Ενότητα I: Η έννοια του πουριτανισμού

Το 1637, ο William Prynne, δικηγόρος, τονίζει σε λόγο του *‘Εμείς οι φτωχοί πουριτανοί είμαστε οι μόνοι που διατηρούμε τόσο το στέμμα όσο και την πίστη ασφαλείς’*. Οι έννοιες ωστόσο «Πουριτανός» και «Πουριτανισμός» δέχονται αμφισβήτηση ως προς το εύρος και το νοηματικό τους περιεχόμενο. Αρχικά, ο όρος προήλθε από τον καθολικό εξόριστο Thomas Stapleton ο οποίος χαρακτήριζε έτσι τους προτεστάντες εχθρούς του. Θα μπορούσαμε να πούμε πως αποτελούσε έναν γενικό προσδιορισμό, δίχως τη διάθεση διαχωρισμού ανάμεσα στις διαφορετικές προτεσταντικές πεποιθήσεις. Από την άλλη, αρκετοί Πουριτανοί δεν ενθουσιάζονταν με τον όρο· προτιμούσαν αντιθέτως τις έννοιες θεοσεβούμενοι (godly), αληθινοί πιστοί της Βίβλου (truly Godspellers), οι εκλεκτοί (the elect). Τελικά, ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τους εχθρούς τους με απώτερο σκοπό το στιγματισμό τους¹⁵.

Το 1641, ο Henry Parker, σε συζήτηση αναφορικά με τους πουριτανούς αναφέρει πως *‘Ως εδώ φανερώνεται τι τεράστια έννοια έχει αυτή η λέξη, ο “Πουριτανός”, και πως με μεγάλη αποδοχή χρησιμοποιείται για να ρίχνει (κάποιος) λάσπη στο πρόσωπο όλων των θεοσεβούμενων...Έτσι τρομοκρατείται κάθε μέσος άνθρωπος που θέλει να αποφύγει τη διαπόμπευση’*. Το 1628 ο Felman υποστηρίζει πως *‘Βρίσκω αρκετούς που ονομάζονται Πουριτανοί, εντούτοις ελάχιστοι θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως τέτοιοι’*. Ο Udall το 1588 τονίζει από την πλευρά του πως *‘Δεν γνωρίζω κανέναν Πουριτανό, αλλά ο Σατανάς δίδαξε τους παπιστές ώστε να ονομάζουν έτσι τους λειτουργούς της Βίβλου’*. Ο Bacon πάλι υποστήριζε πως *‘όσοι θεωρούνται τίμιοι*

¹⁵ Durston Ch., Eales J., ό.π., σελ. 14.

θρησκευόμενοι άνδρες...απαντώντας στο όνομα Πουριτανός είναι και η πλειοψηφία των υπηκόων¹⁶.

Σε πολλές περιπτώσεις στην Αγγλία των αρχών του 17^{ου} αιώνα, ο όρος «Πουριτανός» δήλωνε εκείνον που αντιτιθόταν στην πολιτική της Ισπανίας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του βενετού πρέσβη το 1635, ο οποίος μιλά στην αυλή της βασίλισσας Ενριέττας- Μαρίας ως Πουριτανός. Ο βασιλιάς Ιάκωβος ωστόσο, στην απολογία του στο έργο *Basilikon Doron*, τονίζει πως η ορθή έννοια του όρου Πουριτανός ταιριάζει σε όσους στοχεύουν στη διάσπαση αντί για εκείνους που οραματίζονται τη μεταρρύθμιση της Εκκλησίας από το εσωτερικό της¹⁷.

Κατά το α' τέταρτο του 17^{ου} αιώνα άρχισε να σημαίνει εκείνον που εχθρευόταν τον Αρμινιανισμό' από τη στιγμή που το θρησκευτικό αρμινιανικό κόμμα ήταν και πολιτικό, ευνόησε τη σύγχυση όσον αφορά στη θρησκευτική και πολιτική έννοια της λέξης «Πουριτανός»¹⁸. Όταν επομένως ξεκίνησε ένα κυνήγι εναντίον τους, υπήρξαν αιτήματα αποσαφηνισμού της έννοιας, με σκοπό να μην τιμωρούνται αδίκως άτομα' ένα τέτοιο παράδειγμα υπομνήματος αποτελεί το αίτημα του Emmanuel Downing, τον Οκτώβρη του 1620¹⁹.

Παρόλ' αυτά δεν θα πρέπει να ξεχνάμε την αρχική έννοια. Πουριτανός ονομαζόταν ο αντίπαλος κάθε πολιτικής που προερχόταν είτε από τη θρησκευτική ιεραρχία είτε από τη βασιλική αυλή. Θα πρέπει ωστόσο να γίνει διάκριση ανάμεσα στους Πουριτανούς της Πολιτείας και στους Πουριτανούς της εκκλησιαστικής πολιτικής. Ο αρχιεπίσκοπος Parker το 1575 θα πει για τους πρώτους πως 'Αν θα μπορούσαν θα άλλαζαν την κυβέρνησή της', εννοώντας πως θα έριχναν τη βασίλισσα Ελισάβετ. Απευθυνόμενος σε κάποιον Πουριτανό θα πει για τους δεύτερους 'Μήπως νομίζει ο άρχοντάς σου ότι ενδιαφέρομαι είτε για το καλυμαύχι, αν είναι σάλι ή λευκό ράσο ή για την όστια ή οτιδήποτε άλλο; Αλλά οι νόμοι έτσι καθιερώθηκαν και εγώ τους σέβομαι'²⁰. Ο ίδιος τονίζει πως 'αυτούς που είθισται να ονομάζουμε Πουριτανούς είναι άνδρες που ακολουθούν αυστηρή ζωή και έχουν συγκεκριμένες απόψεις, οι οποίοι δεν

¹⁶ Hill C., *Society and Puritanism in Pre-revolutionary England*, Penguin Books, 1964, σελ. 15- 18.

¹⁷ King James I., *Vasilikon Doron or His Majesty's Instructions to his dearest son, Henry the Prince*, Edinburgh Edition, 1599, σελ. 1.

¹⁸ Hill C., ό.π., σελ. 19- 21.

¹⁹ Usher J., *A Discourse on the Religion Anciently Professed by the Irish and British*, Dublin 1815, σελ. XVIII.

²⁰ Hill C., ό.π., σελ. 22.

μπορούν να γίνουν μισητοί για τίποτε άλλο παρά μόνο για τη μοναδικότητα στο ζήλο και στην ευσέβεια’.

Ο Sir Arthur Haslerig, το 1659 υποστήριξε πως *‘Ανατράφηκα ως Πουριτανός και είμαι για δημόσια ελευθερία (έτοιμος)’*. Παρόλ’ αυτά, για να μην υπάρξει κάποια παρεξήγηση τονίζει πως δεν ανήκει στους *Levellers*, κάνοντας διάκριση ανάμεσα στους άνδρες με περιουσία, υποδεικνύοντας τους Πουριτανούς, και στους εραστές της αναρχίας, δηλαδή τους *Levellers*. Εντούτοις, οι *Levellers* συμφωνούσαν και εκείνοι με τη χρήση του όρου, όπως τον χρησιμοποίησε ο Haslerig. Στο μεγάλο υπόμνημά τους το 1647 υπενθύμιζαν στη Βουλή των Κοινοτήτων ότι *‘εκείνα που κι οι ίδιοι έβρισκαν ότι τους καταπίεζαν πρωτότερα ως βάρη και καταπίεσεις εκείνων των καιρών, αυτά δεν προσαρμόστηκαν στην εκκλησιαστική κυβέρνηση που τότε εγκαθιδρύθηκε, αρνούμενοι να πληρώσουν το φόρο²¹ ή να παραμείνουν πειθαρχημένοι σε άδικο μέτρα, διασύρθηκαν με ψευδώνυμα όπως πουριτανοί, αιρετικοί, σχισματικοί, όπως ονομάζονται τώρα οι Levellers’²².*

Τελικά, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως δυο με τρεις γενιές πριν τον εμφύλιο είχε δημιουργηθεί μια κοινή γνώμη που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως πουριτανική· υπήρχε ένας πυρήνας δόγματος για τη θρησκεία και την εκκλησιαστική διακυβέρνηση με στόχο τη βοήθεια στην κάθαρση που θα ερχόταν από τα μέσα. Αυτό το δόγμα κέρδισε την υποστήριξη από ένα αυξανόμενο τμήμα λαϊκών οι οποίοι αρχικά δεν διακρίνονταν στις διάφορες επιμέρους πουριτανικές ομάδες.

Ενότητα II: Η ιδεολογία των ‘αγίων’

Οι πουριτανοί εξέφραζαν τις καλβινιστικές πεποιθήσεις πάνω στις σχέσεις θρησκείας- πολιτείας καθώς και στη θέση του πολίτη μέσα στο πλαίσιο μιας «καθαγιασμένης» κοινοπολιτείας. Ο Καλβινισμός ήταν ο πρώτος που έδωσε έμφαση και μετέφερε την πολιτική σκέψη από την εξουσία των πριγκίπων σε εκείνη των ‘αγίων’, κατασκευάζοντας μια θεωρητική αιτιολόγηση για την ανεξάρτητη πολιτική

²¹ Ως φόρο εννοείται ο *ship money*.

²² Hill C., ό.π., σελ. 30.

σκέψη. Άλλωστε το παλαιό καθεστώς δεν αποκαθλώθηκε από απολυταρχικούς βασιλείς αλλά από ριζοσπαστικές ομάδες με νέες και επαναστατικές ιδέες.

Οι Πουριτανοί λοιπόν συνέδεσαν τις έννοιες συνείδηση και εργασία. Τόσο στην πολιτική όσο και στην θρησκεία, οι ‘άγιοι’ ήταν αντιπολιτευόμενοι προς το υπάρχον καθεστώς άνδρες με πρωταρχικό τους στόχο την καταστροφή των παραδοσιακών κοινωνικών δομών. Έπειτα θα ακολουθούσε η κυριολεκτική μεταρρύθμιση της ανθρώπινης κοινωνίας με σκοπό τη δημιουργία της ‘αγίας κοινοπολιτείας’, όπου η ευσυνείδητη εργασία θα ενθαρρύνεται ή ακόμη και θα απαιτείται. Οι Πουριτανοί έβλεπαν τον εαυτό τους ως θεϊκά όργανα που στόχο είχαν την σκληρή εργασία πάνω στον πολιτικό κόσμο. Αρνούνταν να αναγνωρίσουν οποιαδήποτε έμφυτη ή φυσική αντίσταση στις εργασίες τους²³. Κάθε εμπόδιο μεταφραζόταν ως έργο του Διαβόλου για να τους αποτρέψει. Οι πουριτανοί ιεροκήρυκες προσπαθούσαν να υιοθετήσουν το χριστιανικό ήθος στις ανάγκες ενός πληθυσμού που σταθερά οδηγούνταν από το παλαιό φεουδαρχικό καθεστώς στις μη δοκιμασμένες συνθήκες ενός ανταγωνισμού που αναπτυσσόταν μέσα σε μια βιομηχανοποιημένη κοινωνία. Ο κόμης του Cork ανέμενε την εισαγωγή του κηρύγματος του ‘Δικαίου της βιομηχανίας’²⁴ ώστε να εκπολιτίσει την Ιρλανδία, να ξεφορτωθεί τον παπισμό και την αδράνεια, μιας και ο Πουριτανισμός ενίσχυε την εργατική πειθαρχία.

Γενικά, συναντάμε μια σύζευξη των εννοιών Πουριτανισμός και εργασία, όπως και παπισμός με αδράνεια. Ο Richard Sibbes σε λόγο του θα πει πως ‘ο Παπισμός συστάθηκε από το πνεύμα ανθρώπου ώστε να διατηρήσει αυτήν την εντυπωσιακή αδράνεια’. Ο παπισμός ταιριάζει σε στατικές αγροτικές κοινωνίες, όπου προσφέρει στην πλειοψηφία του πληθυσμού ελάχιστες πιθανότητες να γίνει κάποιος πλουσιότερος από τους άλλους, ενώ η φτώχεια θεωρείται ως μια άγια κατάσταση. Αντιθέτως, ο Προτεσταντισμός ταιριάζει σε μια ανταγωνιστική κοινωνία, στην οποία ο Θεός βοηθά όσους βοηθούν τους εαυτούς τους και όπου έννοιες όπως η οικονομική αποταμίευση, η συσσώρευση κεφαλαίων και η βιομηχανία αποτελούν τις θεμελιώδεις αξίες, ενώ η φτώχεια αποτελεί έγκλημα²⁵.

²³ Walzer M., *The Revolution of the Saints. A Study in the Origins of Radical Politics*, Atheneum, Harvard University Press, 1965, σελ. 3.

²⁴ Ως βιομηχανία εννοείται η βιοτεχνία, αφού ακόμη βρισκόμαστε πριν τη βιομηχανική περίοδο.

²⁵ Hill C., *ό.π.*, σελ. 123- 129. / Για την ποινικοποίηση της φτώχειας και το διαχωρισμό των φτωχών σε άξιους αρωγής και ανάξιους βλ. Wiesner- Hanks M., *Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη, 1450- 1789*, Εκδόσεις

Παράλληλα, ο πουριτανικός κλήρος επέμενε πως η συμμετοχή στην πολιτική ήταν πράγματι κάτι αρκετά παραγωγικό και πως οι ‘άγιοι’ είχαν τόσο το προνόμιο όσο και την υποχρέωση να συμμετάσχουν. Τελικά, οι Πουριτανοί, σε αντίθεση με τον άβουλο μεσαιωνικό άνθρωπο, είναι υπεύθυνοι για τον κόσμο τους και αναπόφευκτα παραμένουν υπεύθυνοι για τη συνεχή μεταρρύθμιση. Με άλλα λόγια η θρησκευτική με την πολιτική ζωή είναι αλληλένδετες²⁶. Ο πουριτανικός ζηλωτισμός δεν ήταν ένα ιδιωτικό πάθος· αντιθέτως ήταν ένα υψηλό κοινωνικό αίσθημα που δημιουργούσε πάνω στους πιστούς μια απρόσωπη πειθαρχία. Η συνείδηση απελευθέρωσε μεν τους ‘αγίους’ από τη μεσαιωνική και φεουδαρχική πίστη, αλλά από την άλλη δεν ενθάρρυνε και τις προσωπικές επιδιώξεις του ενός.

Ο Καλβινισμός αποτελούσε ένα δόγμα πειθαρχίας και υπακοής· όχι τόσο αιτιολόγησης. Μιλώντας σε πάστορες, ο Καλβίνος τόνιζε πως σκοπός τους ήταν να φέρουν τους ανθρώπους στην υπακοή της Βίβλου, ως θυσία στο όνομα του Θεού. Αντιθέτως οι Καθολικοί προσφέρουν το Χριστό ως σωτηρία των ανθρώπων μπροστά στα μάτια του Θεού. Από τη μία λοιπόν έχουμε την έννοια της υπακοής και από την άλλη την έννοια της άφεσης. Ο Καλβινισμός αποτελούσε μια κοινοτιστική θρησκεία όπου η επικοινωνία με το Θεό γινόταν μέσω της κοινότητας, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τη δημόσια πειθάρχηση. Επιπλέον ήταν και οργανωτικός, αφού για να μπορέσει να μεταστραφεί το ‘γήινο’ βασίλειο θα έπρεπε να δημιουργηθεί η ‘αγία κοινοπολιτεία’. Κάτι τέτοιο θα συνέβαινε μέσω συμβολαίων, οργανώσεων και ομάδων που θα δρούσαν μεταρρυθμιστικά και ριζοσπαστικά. Ο Καλβίνος επαναξιολογούσε τη γη ως το θέατρο που λαμβάνει χώρα η θεϊκή δόξα, παρόλο που παραμένει χυδαία στη φύση της. Επομένως, ο θρησκευόμενος άνθρωπος, μέσα από τη Βίβλο, ανακάλυπτε την αληθινή του υπηρεσία. Ο ‘άγιος’ ήταν ένας μαχητής χριστιανός ακτιβιστής και αυτή του την εργασία τη μεταφέρει εκτός της Εκκλησίας. Όχι μόνο συμμετέχει στην ιερατική λαοκρατική κυβέρνηση, αλλά επίσης δημιουργεί την ‘αγία κοινοπολιτεία’.²⁷ Απαίτηση του Καλβινισμού ήταν η πολιτική να υπηρετεί έναν θρησκευτικό σκοπό· παρόλ’αυτά αναγνώριζε την πολιτική πραγματικότητα²⁸.

Ξιφαράς, 2008, σελ. 244./ Για τη θέση του καλβινισμού στο θέμα της εργασίας βλ. Weber M., *Η Προτεσταντική Ηθική και το Πνεύμα του Καπιταλισμού*, Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 86.

²⁶ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 12.

²⁷ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 54.

²⁸ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 24- 26.

Το καλβινιστικό οργανωτικό σύστημα έδινε μια νέα μέθοδο κοινωνικής προόδου που οδηγούσε στη δημιουργία των 'αγίων'. Όλο αυτό ήταν αποτέλεσμα μιας ιδεολογίας την οποία με κάποιον τρόπο ανασχημάτισαν, διοχετεύοντας την ενέργειά τους και ελέγχοντάς την μέσα από μια νέα πειθαρχία. Η ευσεβής και αυστηρή ρουτίνα των ζώων τους τους εμφύσησε μια αίσθηση αυτοπεποίθησης η οποία και οδήγησε στο τέλος της αποξένωσης με την πολιτική. Συχνά μάλιστα η συμμετοχή στην πολιτική εκφραζόταν με φανατισμό. Ο Καλβινισμός αναγνώριζε την πατρότητα ως την κατάλληλη μεταφορά που ταίριαζε για τη δικαστική αρχή. Θεωρούσε την κυβέρνηση αναγκαιότητα για την ανθρωπότητα, όπως ήταν το νερό και το ψωμί για τον ανθρώπινο οργανισμό²⁹.

Η ανθρώπινη ζωή αποτελούσε, στην καλύτερη των περιπτώσεων, μια ανήσυχη κατάσταση. Η καταστροφή ήταν παρούσα, γι αυτό υπήρχε αδήριτη ανάγκη για πειθαρχία. Μόνο η θεϊκή χάρη θα μπορούσε να λυτρώσει τον άνθρωπο από την ανησυχία και το φόβο³⁰. Οι πρώτοι Πουριτανοί είχαν μια συγκεκριμένη ιδέα για την ανθρώπινη φύση και τη σχέση Θεού- ανθρώπου, ακολουθώντας τα κηρύγματα του Καλβίνου. Ο τελευταίος υποστήριζε πως *'ένα τεράστιο χάσμα χωρίζει την πεπτωκυῖα και εντελώς κακή ανθρωπότητα από μια παντοδύναμη, τιμωρητική, και μερικές φορές, εκδικητική θεότητα'* καθώς και πως *'δεν υπάρχει περισσότερο δηλητήριο στον κόσμο από ότι μέσα στον άνθρωπο... το ανθρώπινο μυαλό είναι ένας βόθρος και δόλιο μέρος για κάθε είδους βρωμιά'*³¹. Αυτή η αρνητική εικόνα για το ανθρώπινο είδος βοήθησε τον Καλβίνο να εξηγήσει γιατί είναι αδύνατο για το άτομο να ελπίζει σε σωτηρία. Παράλληλα όμως ανάγκασε και εκείνους που είχαν βαθιά συναίσθηση της αναξιοτητάς τους να αφεθούν σε μια συνεχή ενασχόληση με την ελπίδα πως έτσι θα κατευνάσουν την οργή του Θεού. Μια μεγάλη πλειοψηφία Πουριτανών, ανάμεσά τους και ο Oliver Cromwell, δεν γνώριζε αν ήταν στους εκλεκτούς για σωτηρία· ελάχιστοι είχαν πείσει τον εαυτό τους για κάτι τέτοιο ενώ οι περισσότεροι θεωρούσαν πως θα απορρίπτονταν από τον παράδεισο. Τελικά αυτή η ψυχολογική αναγκαιότητα αποτέλεσε τη ρίζα της πουριτανικής θεώρησης για την ανάγκη συνεχούς αυτοελέγχου του ατόμου.

²⁹ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 30- 33.

³⁰ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 34.

³¹ Eales J., «A Road to Revolution. The continuity of Puritanism, 1559- 1642», *The culture of English Puritanism 1560- 1700*, MacMillan Press, 1996, σελ. 185.

Ο Michael Walzer επισημαίνει πως συχνά στην πολιτική ιστορία ο δεσποτισμός παίζει σημαντικό ρόλο ώστε να ανοίξει το δρόμο προς τη δημοκρατία. Ο λόγος είναι πως διαλύει τις υφιστάμενες δομές εξουσίας, δίνοντας τη δυνατότητα στην μετέπειτα ανάπτυξη πολιτικών που είναι βασισμένες στις προτεραιότητες των ιδιωτών. Έναν τέτοιο ρόλο έπαιξε και ο Θεός υπό το πρίσμα των Πουριτανών. Η ύπαρξή του διατάραξε τη μεσαιωνική ιεραρχία εξουσίας, μιας και η παντοδυναμία του διέλυσε τις δυνάμεις των αγγέλων, της Παρθένου και των αγίων, όπως επίσης και του Πάπα, των επισκόπων και τελικά, του βασιλιά. Ο παντοδύναμος, παγκόσμιος και με σκοπό δεσπότης κυριάρχησε στην πουριτανική συνείδηση, απελευθερώνοντας ωστόσο τους πιστούς του από οποιαδήποτε άλλη δικαιοδοσία και εξουσία. Έτσι, ενώ το μεσαιωνικό σύμπαν αποτελούνταν από πολλές διαφορετικές κυρίαρχες μορφές³², στην καλβινιστική θεώρηση όλα προέρχονται από το Θεό και οφείλονται σε αυτόν. Όλοι οι άνθρωποι είναι όργανά του, είτε συμβαδίζουν μαζί του είτε του εναντιώνονται³³. Οι πρώτοι λοιπόν υπογράφουν ένα συμβόλαιο με τον Θεό· πραγματοποιείται έτσι η στρατιωτική ολοκλήρωση των ‘αγίων’, που οδηγούνται πλέον από στρατηγούς και συνταγματάρχες και όχι από βασιλείς. Η ‘μαγεία’ του ιερατείου χάθηκε και όλες οι ιεραρχίες τέθηκαν υπό αμφισβήτηση. Το ‘συμβόλαιο’ και η ‘εντολή’ μετέτρεψαν τους άνδρες σε όργανα. Οι παλαιές σχέσεις συγγένειας και γειτονίας παύουν να υφίστανται. Πλέον, οι ‘άγιοι’ είναι συγγενείς μόνο με τους ένθεους, τους θεοσεβούμενους, εκείνους δηλαδή που ακολουθούν κατά γράμμα τις επιταγές της Βίβλου. Ο Thomas Taylor κήρυττε ‘έχετε πίστη στη συντροφιά του Ευαγγελίου’³⁴. Παράλληλα, η σύνδεση των ‘αγίων’ με τον πόλεμο καθώς και η εικόνα του πολεμοχαρούς Θεού στην καλβινιστική πραγματεία θα επηρεάσουν τους Πουριτανούς. Τόσο ο Ιεχωβάς στην Παλαιά Διαθήκη όσο και ο Ιησούς στην Καινή, επωνομάζονται ‘καπετάνιοι’ από τους καλβινιστές συγγραφείς· οι άγγελοι αποτελούν το στράτευμα που πολεμά τον σατανά. Ο Milton εύστοχα εκφράζει αυτή την αέναη διαμάχη λέγοντας πως ‘ο Σατανάς δεν θα γίνει ποτέ χριστιανός’³⁵.

Ενότητα III: Ο πουριτανισμός στην αγγλική πολιτική σκηνή

³² Άγγελοι και αστέρια στην επουράνια σφαίρα, Πάπες και βασιλείς στη γήινη

³³ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 151- 152.

³⁴ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 122.

³⁵ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 278.

Ήδη από την περίοδο της βασιλείας της Ελισάβετ, το πουριτανικό κόμμα εμφανίζεται να ζητά αλλαγές και επιπλέον μεταρρυθμίσεις στην Εκκλησία, θέλοντας να μειωθεί η δύναμη των επισκόπων. Ως και την ήττα της ισπανικής αρμάδας οι Πουριτανοί, που ήταν οι πιο φανατικοί αντι-καθολικοί και μισούσαν τους Ισπανούς, στήριζαν την κυβέρνηση και δεν αντιμετώπιζαν διώξεις. Μετά την ήττα όμως των Ισπανών, οι Πουριτανοί δέχτηκαν την αντεπίθεση των επισκόπων και αναγκάστηκαν να αποσυρθούν από την πολιτική σκηνή³⁶.

Ο Peter Heylyn, ένας βασιλόφρων ιερέας, στο έργο του *Aerius Redivivus* το 1670, περιγράφει τον αγγλικό Πρεσβυτεριανισμό, τοποθετώντας στον όρο τον Πουριτανισμό, ως μέρος μιας διεθνούς καλβινιστικής φατρίας, αφοσιωμένης στην υποκίνηση εξεγέρσεων εναντίον της μοναρχικής και επισκοπικής διακυβέρνησης. Ο Heylyn παρουσιάζει διάφορες φάσεις του Πουριτανισμού. Την περίοδο από το 1570 ως το 1580 τη θεωρεί ως την ανάπτυξη του κινήματος, τη δεκαετία του 1590 τη χαρακτηρίζει ως παρακμή, ενώ τη δεκαετία του 1640 την χαρακτηρίζει ως επικράτηση του πουριτανικού κινήματος. Ο Heylyn βέβαια αγνοεί πως ο Πουριτανισμός έχει συνέχειες, όπως εύστοχα επισημαίνει η Jacqueline Eales, από την περίοδο της Ελισάβετ ως τη δεκαετία του 1640³⁷. Οι εκτελέσεις, οι φυλακίσεις και οι εξορίες³⁸ μελών του πουριτανικού κινήματος τη δεκαετία του 1590 οδήγησε τα πιο φανατικά μέλη να δράσουν υπογείως. Οι πράξεις αυτές αποδείκνυαν την έλλειψη προστασίας απέναντι στην κεντρική κυβέρνηση. Επομένως, αυτή η έλλειψη οργανωμένης πίεσης από το πρεσβυτεριανό σύστημα την περίοδο από το 1590 ως και το 1640, θεωρήθηκε από ιστορικούς ως μια περίοδος ασυνέχειας του Πουριτανισμού. Εντούτοις, αγνοείται η σημασία της συνεχούς λαϊκής συμμετοχής, δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στις ενέργειες του κλήρου³⁹.

Η ριζοσπαστικοποίηση των Πουριτανών δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της εξορίας τους στη Γενεύη. Επιστρέφοντας στην Αγγλία ένιωθαν ξένοι μέσα στην ίδια τους τη χώρα, εξαιτίας της διαφθοράς που είχε επιφέρει ο Αγγλικανισμός. Ο Richard Greenham, Άγγλος ιεροκήρυκας, γράφει ‘ο Παράδεισος είναι η γενέθλια χώρα μας’.

³⁶ Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985, σελ. 22.

³⁷ Eales J., *ό.π.*, σελ. 184.

³⁸ Ενδεικτικά αναφέρω τις φυλακίσεις των Thomas Cartwright και Humphrey Feun, καθώς και τις εκτελέσεις των John Penry, Henry Barrow και John Greenwood.

³⁹ Eales J., *ό.π.*, σελ. 188- 189.

αλλά δεν εννοούσε την Αγγλία. Κατά μια έννοια ο ριζοσπαστισμός ήταν η πολιτική της εξορίας ανθρώπων που δεν έμεναν πια στην παλαιά Αγγλία· ο Καλβίνος ήταν θιασώτης της ιδεολογίας της διασποράς, ανθρώπων δηλαδή που εγκατέλειψαν «πατέρα και πατρίδα» για να συστρατευθούν με τον Χριστό. Ήταν ένας στρατός ικανός να πολεμήσει σκληρά, μιας και ένιωθε μόνο περιφρόνηση για τον κόσμο που είχε αντικρίσει στην Αγγλία. Μόνο ο λόγος του Θεού εξασφάλιζε τη νομιμότητα αυτών των αγίων⁴⁰. Η ηθικολογική πραγματεία των Πουριτανών αναπολεί το παρελθόν εξωραϊζοντάς το. Με αυτό το τρόπο συντελεί σε μια απλοϊκή μορφή κοινωνικής κριτικής, δημιουργώντας τους μύθους της μεσαιωνικής Αγγλίας που στέκουν μέχρι σήμερα. Ο Philip Stubbes αναφέρει πως *‘οι άνδρες των παλαιότερων εποχών ήταν δέκα φορές πιο σκληροί από ότι εμείς’*⁴¹.

Ο Πουριτανισμός αποτελεί δημιούργημα του κλήρου· ήταν ένα κληρικό και ευαγγελικό κίνημα. Ως και το 1630, μια δεκαετία πριν την επανάσταση, δεν εμφανίζεται κάποιος λαϊκός συγγραφέας. Ο Thomas Hobbes υποστήριξε πως η κληρική υποκίνηση αποτέλεσε τη βασική αιτία της Αγγλικής Επανάστασης, η οποία και χαρακτηριζόταν ως πουριτανική. Η επανάσταση μπορεί να εξηγηθεί μόνο μέσα από όρους επιρροής των πουριτανών παστόρων και της ιδεολογίας τους πάνω στους ευγενείς καθώς και στους νεότευκτους εμπόρους και στις επαγγελματικές τάξεις. Εάν εξέλιπε αυτή η επιρροή, κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις θα είχαν δημιουργήσει πολλές, διαφορετικού τύπου, συγκρούσεις δίχως ωστόσο να οδηγηθεί η χώρα σε επανάσταση⁴².

Οι πουριτανοί πάστορες αποτελούσαν μια εμπροσθοφυλακή για τη μεσαία τάξη, αποκηρύσσοντας την υστερο-αναγεννησιακή σεξουαλικότητα και επιτήδευση. Υποστήριζαν την εκπαίδευση και την ανεξάρτητη κρίση, την εθελοντική συμμετοχή εκτός της επίσημης εκκλησίας, ενώ έδιναν έμφαση στη μεθοδική και σκόπιμη προσπάθεια. Παράλληλα τόνιζαν τη στενή σχέση με την τάξη και την πειθαρχία. Όλος αυτός ο τρόπος ζωής ερχόταν σε αντίθεση με εκείνον του φεουδαρχικού άρχοντα, του αναγεννησιακού αυλικού και του αγγλικανού επισκόπου.

⁴⁰ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 130. / Για τους εξόριστους πουριτανούς στη Γενεύη και για τη θέση τους απέναντι στη διακυβέρνηση της Ελισάβετ βλ. Collinson P., *The Elizabethan Puritan Movement*, Clarendon Press, 2004, σελ. 45- 46.

⁴¹ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 205.

⁴² Walzer M., *ό.π.*, σελ. 114.

Παράλληλα, οι αστικές αξίες της νηφαλιότητας, της σύνεσης και της λιτότητας δεν αποτέλεσαν τον κατεξοχήν πυρήνα της πουριτανικής ηθικής του 17^{ου} αιώνα· οι κληρικοί διανοούμενοι πρόσθεσαν τον ηθικό ακτιβισμό, τον ασκητικό τρόπο καθώς και την ποιότητα του υψηλού πνεύματος, προσπαθώντας να τα διδάξουν στους ακολούθους τους⁴³.

Επιπλέον στην πολιτική, οι ιερείς άνοιγαν το δρόμο στους μετέπειτα εμπόρους και ευγενείς, όντας ενεργητικοί, δραστήριοι και παραγωγικοί. Πειραματίστηκαν πάνω σε πολλές τεχνικές οι οποίες θεωρούνται αναπόσπαστα μέρη της μοντέρνας πολιτικής, όπως οι ελεύθερες συγκεντρώσεις, τα μαζικά υπομνήματα, οι ομαδικές πιέσεις καθώς και η εμφάνιση της κοινής γνώμης· όλα αυτά ήταν είτε παράνομα είτε ημι- παράνομα στην ελισαβετιανή Αγγλία. Οι ιερείς αυτοί διανοούμενοι υποστήριζαν πως η πολιτική είναι μια δουλειά για όλους· όλες αυτές οι ιδέες προήλθαν από τις επαφές τους στην εξορία. Παρόλ' αυτά, μια μικρή και απομονωμένη ριζοσπαστικοποιημένη ομάδα κληρικών ελάχιστες φορές παίζει σημαντικό ρόλο στην πολιτική ιστορία. Μόνο με μια ισορροπία κοινωνικών δυνάμεων μπόρεσε και έγινε πιθανή η πουριτανική νεωτερικότητα. Σε μια κοινωνία όπου η παλαιά φεουδαρχική αριστοκρατία δεν κυριαρχούσε πλέον στην πολιτική ζωή, όπου η πατρωνεία των διανοούμενων δεν αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο της βασιλικής αυλής, των αριστοκρατικών οίκων ή της επίσημης Εκκλησίας, όπου ακόμη έλειπε η πολιτική σκέψη των επαγγελματιών και εμπορικών τάξεων· σε μια τέτοια κοινωνία η επιρροή και η δύναμη μιας διανόησης, η οποία εξέφραζε νέες ιδέες, δεν εξαρτιόταν από την κατοχή γης και πλούτου. Όπως εύστοχα επισημαίνει η Suzanne Labin *‘η ελίτ των λέξεων εγκαθίδρυσε τη δική της υπεροχή εκεί όπου δεν υπήρχε ελίτ ή κανενός είδους βασιλιάς’*⁴⁴.

Μετά το 1563 γίνεται προσπάθεια οι ιερείς να συζητούν κοινοβουλευτικά θέματα στις συναντήσεις τους. Προτάσεις και υπομνήματα γίνονταν αποδεκτά και στέλνονταν στο Λονδίνο· εκεί σε συνεδριάσεις της Βουλής των Κοινοτήτων οι ιερείς ανακάλυπταν τις τεχνικές των παρασκηνίων. Επιπλέον γινόταν προσπάθεια να οργανωθεί η λαϊκή πίεση στα μέλη του κοινοβουλίου. Αυτές οι προσπάθειες επηρεασμού των κοινοβουλευτικών αποφάσεων καθώς και οι οργανωμένες πορείες

⁴³ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 124.

⁴⁴ Labin S., «Advanced Intellectuals and Backward Countries», *Dissent* 6 (1959), σελ. 240.

προς τη Βουλή των Λόρδων αντιπροσωπεύουν μια τεράστια αλλαγή στην αγγλική πολιτική ιστορία⁴⁵.

Το 1584 ιδρύεται από τον Sir Walter Midmay το Emmanuel College· στόχος είναι η δημιουργία λογίων που θα γίνονταν ιεροκήρυκες. Γνωστοί απόφοιτοι του κολλεγίου ήταν οι William Bradshaw, Thomas Pierson και John Cotton⁴⁶. Οι πάστορες συμπεριφέρθηκαν διαφορετικά από τους ουγενότους βουλευτές· η επιρροή τους στις πολιτικές τάξεις ήταν πολύ πιο βαθιά και η ιδεολογία τους πολύ ριζοσπαστική. Ο κλήρος δημιουργήθηκε αυτή την περίοδο ως μια ανεξάρτητη, συνεκτική κοινωνική δύναμη που, απαλλαγμένη από τις φεουδαρχικές νόρμες, προβάλλει τις πολιτικές της επανάστασης. Η διαφορά έγκειται λοιπόν στο γεγονός πως ο γαλλικός Προτεσταντισμός ήταν ένα αριστοκρατικό κίνημα, και επομένως δεν εξέφραζε αυτήν τη ριζοσπαστικοποίηση που είναι έκδηλη σε όλες τις εκφάνσεις της μέσα από τον αγγλικό Πουριτανισμό.

Τα πανεπιστήμια της Οξφόρδης και του Cambridge ήταν κυρίως εκείνα από τα οποία ξεκινούσαν την καριέρα τους οι πουριτανοί πάστορες του 17^{ου} αιώνα, ενώ πλήθος πουριτανών ευγενών ξεκινούσε την ίδια περίοδο να φοιτά. Τα πανεπιστήμια προσέφεραν λιγότερο εκπαίδευση και περισσότερη όσμωση, μέσα σε έναν κοινωνικό χώρο όπου η συμμαχία ιερέων- λαϊκών μπορούσε να ενισχυθεί. Οι λαϊκοί μαθητές λοιπόν αυτών των πανεπιστημίων υιοθέτησαν έναν ασκητικό τρόπο ζωής, αφιερώνοντας τη ζωή τους στο 'Θείο Σκοπό'. Από αυτούς τους μαθητές προήλθαν οι πρώτοι λαϊκοί διανοούμενοι. Οι περισσότεροι αφιερώθηκαν στην πολιτική, ως ένα είδος ακτιβισμού και αφοσίωσης⁴⁷. Ο Oliver Cromwell, σε γράμμα του προς την ξαδέρφη του στις 13 Οκτωβρίου του 1638, περιγράφει την κατάστασή του πριν την πνευματική του κρίση και την τελική του μεταστροφή *'Γνωρίζεις με ποιον τρόπο ζούσα; Ζούσα μέσα στο σκότος και αγαπούσα το σκοτάδι και μισούσα το φως' ήμουν αρχηγός, αρχηγός των αμαρτωλών*⁴⁸.

⁴⁵ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 129.

⁴⁶ Eales J., *ό.π.*, σελ. 190.

⁴⁷ Οι περισσότεροι μαθητές του Preston έγιναν μέλη του Κοινοβουλίου και αξιωματούχοι του Προτεκτοράτου.

⁴⁸ Carlyle Th., *Oliver Cromwell's Letters and Speeches*, Scriber Welford & Company, New York, 1871, Vol. I, σελ. 86-87.

Σημαντικό ρόλο στη συντήρηση και την κατεύθυνση του πουριτανικού κλήρου έπαιξε ο έλεγχός του από τους αυλικούς και τους ευγενείς. Σημαντικό μακροπρόθεσμο ρόλο έπαιξαν οι τοπικές επιρροές μεμονομένων ιερέων, ο αντίκτυπος των πουριτανικών συγγραφέων στο εθνικό αναγνωστικό κοινό καθώς και η καλλιέργεια θρησκευτικών παραδόσεων από ξεχωριστές οικογενειακές ομάδες. Παράλληλα η έκδοση λόγων ιερέων συνέβαλε στην ευρύτερη διάδοση του πουριτανισμού. Οι Stephens και Meredith εξέδωσαν αρκετούς λόγους των Byfield, Harsnett και Hooker, καθώς και μετριοπαθών καλβινιστών επισκόπων όπως του Joseph Hall και του James Ussher. Παρόλ' αυτά η λογοκρισία που είχε επιβληθεί τη δεκαετία του 1630 δημιουργούσε αρκετές δυσκολίες στην έκδοση τέτοιων λόγων⁴⁹. Σημαντικός κήρυκας του 16^{ου} αιώνα υπήρξε ο William Perkins. Έγραψε τα έργα του στην αγγλική κοινή και γνώρισαν μεγάλη απήχηση. Ανήκε στη δεύτερη γενιά των πουριτανών συγγραφέων και αντιλήφθηκε ότι η πρώιμη πολεμική τακτική των προηγούμενων Πουριτανών δεν είχε αποδώσει. Τα έργα του ξεκίνησαν τη μεγάλη προσαρμογή της θεολογίας της Γενεύης στην αγγλική εμπειρία και πρακτική. Τόσο ο ίδιος όσο και οι ακόλουθοί του στόχευαν, για πρώτη φορά, στους λαϊκούς και όχι στους ιερείς, προσφέροντας τους βασικούς κανόνες για το θεϊκό οικοδόμημα. Ο ίδιος στα κηρύγματά του τόνιζε πως *‘καθήκον του ιεροκήρυκα είναι να μεταφέρει το δόγμα που έχει επιλεγεί ορθά στη ζωή και στους τρόπους των ανθρώπων σε απλό και κοινό λόγο’*. Τελικά, η σοφιστική ηθικολογία, η πρακτική θεολογία και το κήρυγμα αποτέλεσαν τις βασικές μορφές της θρησκευτικής λογοτεχνίας, η οποία αντικατέστησε την πρώιμη κληρική πολεμική και απευθυνόταν στη νέα γενιά ένθεων και μορφωμένων λαϊκών⁵⁰.

Η σημασία των ένθεων δικαστών της πολιτείας για τους Πουριτανούς, φαίνεται από τις προσφωνήσεις τους. Αν κάποιοι διανοούμενοι Πουριτανοί τους προσφωνούσαν ως *‘πατέρες του κράτους’*, ένας μεγαλύτερος αριθμός τους προσφωνούσε ως πολιτικούς αγίους, όντας εκλεγμένοι από τον Θεό. Ο Richard Byfield το 1645, πάλι στη Βουλή των Κοινοτήτων, θα πει πως *‘ο Θεός σας κάλεσε μαζί, ακολουθώντας το Νόμο, νόμιμα σας τοποθέτησε (εδώ), οπλίζοντάς σας με εξουσία...σας εγκατέστησε (μέσα) στην καρδιά χιλιάδων’*. Ο John Ward, την ίδια περίοδο και στον ίδιο χώρο θα συμπληρώσει πως *‘οι ιδιώτες είναι εγωκεντρικοί όπως ο σβώλος στη γη, αλλά τα δημόσια πρόσωπα μετατρέπονται σε άλλους άνδρες και έχουν δημόσιο πνεύμα’*. Όλα τα

⁴⁹ Eales J., ό.π., σελ. 185, 199.

⁵⁰ Walzer M., ό.π., σελ. 144- 146.

παραπάνω δεν προϋποθέτουν κάποια προσωπική ανωτερότητα· αντιθέτως τα αξιώματα είναι ανοικτά, δίχως έλεγχο της κοινωνικής θέσης, σε όσους είναι πρόθυμοι να βρουν την “αγιосύνή” τους. Ο Cromwell λοιπόν εμπνεύστηκε από αυτές τις ομιλίες ώστε να τοποθετήσει στο Νέο Πρότυπο Στρατό τους κατάλληλους και όχι τους ευγενείς. Παρόλ’ αυτά οι Πουριτανοί ήταν κοινωνικά συντηρητικοί και επιθυμούσαν μια αυστηρή ταξική υποταγή. Έψαχναν τον ευσεβή δικαστή στην αριστοκρατία και στους γαιοκτήμονες, επιθυμώντας να εκμεταλλευθούν τις υπάρχουσες κοινωνικές δομές⁵¹. Η αρχική λοιπόν προσπάθεια των Πουριτανών ήταν η μετατροπή των ευγενών σε αγίους, δηλαδή σε σπουδαίους άνδρες. Αν συνέβαινε αυτό, τότε χιλιάδες θα ακολουθούσαν το παράδειγμά τους⁵².

Εικόνα 4: Ο εφιάλτης των Πουριτανών

Η σύζευξη με τους ευγενείς γίνεται και με άλλες εικόνες, έχοντας κοινές αρχές. Από τη μία ο αριστοκράτης οφείλει να παρατηρεί και να ελέγχει την περιουσία του, ενώ πολλές φορές αναγκάζεται να πετύχει δύσκολες αποστολές για τη διατήρησή της

⁵¹ Walzer M., ό.π, σελ. 234- 235.

⁵² Walzer M., ό.π, σελ. 264.

ή ακόμη και για την αύξησή της. Κάτι ανάλογο ισχύει και για τους ‘αγίους’ και την αγιοσύνη τους. Ο έλεγχος της ανθρώπινης φύσης και η προστασία από τις αμαρτίες οδηγούν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης και αυτοεκτίμησης, οδηγώντας στη δημιουργία του ευσεβούς βουλευτή.

Τα χαρακτηριστικά των πουριτανών ‘αδερφών’ ήταν δυο· ο αυτοέλεγχος και η σοβαρή προσπάθεια. Αποτελούσαν την απάντηση στην αταξία της κοινωνικής και θρησκευτικής ζωής. Ο Ben Johnson συνέδεε τους νέους πολιτικούς με τους πουριτανούς αδερφούς· αυτή η σύνδεση είχε ξεκινήσει σχεδόν έναν αιώνα πριν το 1640, όπου η μόρφωση των ευγενών θα οδηγήσει στην επαφή και στη γνώση της πολιτικής. Η τέχνη της πολιτικής αποτελούσε το νέο είδος ασχολίας των ευγενών, που οδηγούσε στην τέχνη του κοινοβουλίου. Τελικά, ενισχυμένοι από το συμβόλαιο με τον καλβινιστικό Θεό και θεωρώντας τους εαυτούς τους ως όργανα της θέλησής του, οι ευγενείς της χώρας, οι έμποροι και οι δικηγόροι του Λονδίνου έμαθαν να είναι κοινοβουλευτικοί πολιτικοί⁵³.

Αυτό γίνεται φανερό με την παράθεση των παρακάτω λόγων που εκφωνήθηκαν στη Βουλή. Ο πρώτος είναι του Edward Corbett, ενός ιεροκήρυκα, που το 1642 είπε *‘Εάν έχουμε την τιμή να είμαστε όργανα του Θεού, πρέπει να πορευόμαστε μαζί με την Πρόνοια’*⁵⁴. Ο δεύτερος λόγος προέρχεται από ομιλία του Oliver Cromwell, στο πρώτο κοινοβούλιο του Προτεκτοράτου τον Σεπτέμβρη του 1654· *‘δεν επιθυμούσα (να δω) τον εαυτό μου σε αυτήν την θέση, αλλά ο Θεός ξεκάθαρα με την Πρόνοιά του’*⁵⁵. Με άλλα λόγια, ο Cromwell επισημαίνει πως δεν είναι δική του επιθυμία η διακυβέρνηση της χώρας, αλλά επιταγή του Θεού, ο οποίος του άνοιξε μια ‘καθαρή οδό’. Μάλιστα ήταν κυβερνήτης ‘άγιος’ και όχι απλώς ένας ευγενής. Στο συγκεκριμένο σημείο θα πρέπει να αναφερθεί πως αρκετοί κοινοβουλευτικοί έβλεπαν τον Θεό σε όλες τις αποφάσεις και τα γεγονότα της περιόδου. Έτσι, η επανασύσταση του ‘Μακριού Κοινοβουλίου’ ήταν έργο του Θεού, όπως και η δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού, καθώς και η εκτέλεση του Καρόλου το 1649. Ο John Owen, Ανεξάρτητος

⁵³ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 256.

⁵⁴ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 258.

⁵⁵ Carlyle Th., *Oliver Cromwell's Letters and Speeches*, Scriber Welford & Company, New York, 1871, Vol. IV, σελ. 54- 58.

ιεροκήρυκας πανηγυρίζει για την ήττα των Levellers λέγοντας ‘ο Θεός του Κοινοβουλίου είναι με το μέρος σου’, απευθυνόμενος στον Oliver Cromwell⁵⁶.

Τον 16^ο και 17^ο αιώνα η ριζοσπαστική καινοτομία στην πολιτική, κυρίως όταν αυτή στηρίζεται στη συνεργασία αρκετών ανθρώπων, ήταν αδιανόητη δίχως την ηθική υποστήριξη της θρησκείας. Και προφανώς η θρησκεία παρείχε το μεγαλύτερο κίνητρο για καινοτομία. Η εξάσκηση των ‘αγίων’ βουλευτών προϋπέθετε μέρες ‘επίσημης’ προσευχής, δηλαδή παρατηρείται η σύνδεση της άσκησης της πολιτικής με το θρησκευτικό ζηλωτισμό. Ο Sir Robert Harley, πριν μεταβεί στο Λονδίνο για τη συνεδρίαση του Μικρού κοινοβουλίου το 1640, άδραξε την ημέρα με την οικογένειά του, προσευχόμενοι για καθοδήγηση. Η γυναίκα του, Brilliana Harley, σε γράμματα που έχουν διασωθεί, γράφει ‘εμείς στο Brompton αδράξαμε την μέρα... για το Θεό μας για τη καθοδήγησή Του στο κοινοβούλιο. Πιστεύω ότι αυτή η εξουσία πρέπει να πέσει και τώρα ελπίζω’⁵⁷.

Δυο δρόμοι ανοίγονταν για τους Πουριτανούς στις αρχές του 17^{ου} αιώνα· ο ένας και ο πιο δημοφιλής ως το 1640 ήταν εκείνος της εξορίας στη Νέα Αγγλία, δηλαδή στις αποικίες της βορείου Αμερικής, και ο άλλος της επανάστασης. Τόσο οι ιερείς όσο και οι λαϊκοί ‘άγιοι’ είχαν είτε την επιλογή των ριζοσπαστικών συνωμοσιολογικών ομάδων με τον κίνδυνο της φυλάκισης ή της εκτέλεσης είτε την επιλογή της εξορίας σε ένα παρθένο μέρος όπου θα μπορούσαν να οργανώσουν τις νέες κοινωνίες τους από την αρχή. Έτσι θα γινόταν πραγματικότητα η Νέα Ιερουσαλήμ⁵⁸.

Ενότητα IV: Η χρήση της προπαγάνδας και ο πόλεμος των συμβόλων

Κατά τη δεκαετία του 1640 η προσωπική και εθνική αναγέννηση τελικά ενώνονται. Το ιδιωτικό συμβόλαιο με το Θεό ανανεώθηκε με το συμβόλαιο του έθνους. Αναπόφευκτα, ο προσωπικός πόλεμος του ‘αγίου’ ενάντια στη σατανική λαγνεία γίνεται συνώνυμο με το συλλογικό πόλεμο του έθνους εναντίον των λεγεώνων του σατανά. Επομένως ο ‘άγιος’ μετατρέπεται σε στρατιώτη του Θεού. Αρκετοί Πουριτανοί είδαν στην επανάσταση και στη δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού

⁵⁶ Hill C., «God and English Revolution», *Disciplines of Faith*, ed. Oberlkevich J., Roper L., Samuel R., Routledge & Kegan Paul, 1987, σελ. 396.

⁵⁷ Harley B., *Letters of the Lady Brilliana Harley*, Camden Society, London, 1853, σελ. 108, 111.

⁵⁸ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 141- 143.

το χέρι του Θεού· η εκτέλεση του Καρόλου Α΄ δεν ήταν απόφαση ανθρώπων, αλλά αποτέλεσμα της Θείας Χάρης του Θεού⁵⁹.

Στο θέμα της προπαγάνδας, οι Πουριτανοί είχαν να αντιμετωπίσουν μια υφιστάμενη δομή η οποία χαρακτηριζόταν από μια ισχυρή εικόνα και στηριζόταν από την επίσημη εκκλησία. Έτσι, στα κηρύγματα των Αγγλικανών περί σύζευξης οργανισμού και πολιτείας, οι πουριτανοί ιεροκήρυκες δυσκολεύονταν να απαντήσουν. Ο Alexander Leighton στο λόγο του στο κοινοβούλιο το 1628 ζήτησε από τους βουλευτές *‘από τα μάτια, αφτιά και χέρια του βασιλείου’* να γίνουν *‘άνδρες της πράξης’*⁶⁰. Η εικόνα του Λεβιάθαν στο έργο του Hobbes δείχνει ξεκάθαρα τη θέση που κατείχε ο βασιλιάς, ως κεφαλή, σε ένα κράτος που όλοι γνωρίζουν τη θέση τους. Άλλωστε οι απόψεις που επικρατούσαν στην Αγγλία τον 16^ο και 17^ο αιώνα ευνοούσαν αυτή την πίστη. Υποστήριζαν πως όπως κάθε ον έχει ένα συγκεκριμένο σκοπό στον κόσμο, έτσι και το *‘δένδρο της κοινοπολιτείας’* αποτελείται από διαφορετικά όργανα, το καθένα με τη σημασία του. Αυτή η προσέγγιση τόνιζε και επεξηγούσε την κοινωνική ανισότητα, όσο και την ανάγκη των Άγγλων για αδιασάλευτη τάξη⁶¹.

Σε αυτή την εικόνα του οργανισμού, οι πουριτανοί ιεροκήρυκες αρχικά χρησιμοποιούσαν εκείνη της ασθένειας· η μεταρρύθμιση είναι αναλογική με τη θεραπεία του σώματος. Με αυτόν τον τρόπο οι Πουριτανοί εμφανίζονται ως οι θεραπευτές της πολιτικής κατάστασης. Ο όρος που χρησιμοποιούν οι Πουριτανοί είναι εκείνος της *‘ανοικοδόμησης’*, ένας όρος που αντικαθιστά τον οργανισμό και υποδηλώνει τη θεραπεία του. Η *‘ανοικοδόμηση’* αποτελεί μια ιστορική αναλογία ανάμεσα στα μέλη του κοινοβουλίου και τη δουλειά τους για την ανόρθωση της χώρας, κατά την επανάσταση, με την αναστήλωση του Ναού από τους βαβυλώνιους εξόριστους. Έτσι η δημιουργία και η κατασκευή έρχονταν σε αντιδιαστολή με τη θεραπεία ενός γερασμένου σώματος, αφού οι στόχοι των πουριτανών δεν θα μπορούσαν να επιτευχθούν μέσω της υγείας και της αρμονίας ενός αρχαίου πολιτικού οργανισμού.

⁵⁹ Hill C., « God and the English Revolution », *Discipline of Faith. Studies for Religion, Politics and Patriarch*, Routledge & Kegan Paul, 1987, σελ. 396.

⁶⁰ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 174- 176.

⁶¹ Wrightson K., *English Society, 1580- 1680*, Routledge Taylor & Francis, London, 2005, σελ. 3.

Παρόλ' αυτά, η εικόνα που θα χρησιμοποιήσουν οι ένθετοι για να αντιμετωπίσουν την αγγλικανική εικόνα του σώματος είναι εκείνη του πλοίου της πολιτείας (*Ship of State*). Η εικόνα αυτή βρισκόταν σε ισχύ κατά την περίοδο της επανάστασης και μάλιστα ήταν εκείνη που δικαιολογούσε την αντίσταση ενάντια στο βασιλιά. Οι ιεροκήρυκες δεν μπορούσαν εύκολα να πείσουν σε ανταρσία τα 'χέρια, τα πόδια και τα αφτιά...' ενάντια στο κεφάλι, δηλαδή τους υπηκόους εναντίον του βασιλιά. Αντιθέτως, οι ναύτες μπορούσαν να αντιταχθούν σε ένα καπετάνιο τρελό ή μεθυσμένο. Ο William Prynne το 1642 και ο John Goodwin το 1649 αιτιολόγησαν την κάθαρση του κοινοβουλίου και τη δίκη του βασιλιά κάνοντας χρήση της εικόνας του πλοίου.

Επιπλέον, η πολιτεία ως πλοίο ενισχύει μια πολιτική ένωση και ένα αμοιβαίο ενδιαφέρον. Όπως τονίζει στο έργο του *The Good Man a Public Good* ο David Cawdry 'για το λόγο τον οποίο βλέπουμε, η ασφάλεια της καμπίνας κάθε ανδρός έγκειται στην ασφάλεια του πλοίου...αν το πλοίο βυθίζεται, τι θα απογίνει η καμπίνα;'. Το έργο εκδόθηκε το 1643 και μέσα από αυτό ο Cawdry ξιφουλκεί εναντίον της ουδετερότητας σε καιρό εμφυλίου πολέμου⁶².

Η εικόνα του βασιλιά ως πολιτικού πατέρα και η αντίστοιχη των υπηκόων ως των πολιτικών παιδιών του τόνιζε την έντονη πατριαρχική φιγούρα του βασιλιά και στηριζόταν στην πατριαρχική δομή της κοινωνίας. Η πουριτανική επίθεση έγινε σε μια περίοδο όπου επικρατούσε μια μακράς διάρκειας οικονομική και κοινωνική αλλαγή, κυρίως στο χώρο της Αγγλίας. Ο ίδιος ο Πουριτανισμός έπαιξε κάποιο ρόλο ώστε τα παλαιά σύμβολα και ιδέες να αχρηστευθούν. Επομένως οι εξεγέρσεις των βαρόνων, η ανάπτυξη της απολυταρχίας των Τυδώρ, η καταστροφή της Καθολικής Εκκλησίας στην Αγγλία, η τμηματική μα συνεχής διαδικασία περίφραξης των δασών και των κτημάτων, η αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη στο τέλος του 16^{ου} αιώνα και τέλος η επανάσταση του 17^{ου} αιώνα αποτελούσαν εκφάνσεις του κοινωνικού μετασχηματισμού της παραδοσιακής αγγλικής φεουδαρχικής κοινωνίας.

Από αυτές τις αλλαγές άνθρωποι βρέθηκαν αντιμέτωποι με νέα προβλήματα που αποτελούσαν συμπτώματα της πτώσης των παλαιών αξιών και δεσμών. Έτσι, εμφανίζεται η έννοια του 'ανυπότακτου άνδρα', κάτι τελείως ξένο στο φεουδαρχικό

⁶² Walzer M., *ό.π.*, σελ. 179- 181.

κόσμο. Δημιουργούνται λοιπόν άνθρωποι που ως περιπλανώμενοι εργάτες ζουν δίχως ασφάλεια και με το φόβο της πείνας και του θανάτου συνεχώς να πλανάται από πάνω τους. Μέσα σε ένα χρόνο, από το 1603 ως το 1604, πέθαναν στο Λονδίνο παραπάνω από 65.000 άνθρωποι. Επιπλέον, η απουσία θρησκευτικής καθοδήγησης, μιας και εκείνη την περίοδο ο Αγγλικανισμός αποκρυστάλλωνε το δόγμα του, έδωσε τη δυνατότητα στον Πουριτανισμό να εδραιωθεί σε ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, καλύπτοντας αυτό το κενό και παρέχοντας μια εναλλακτική κοινωνική και πνευματική δραστηριότητα⁶³. Το πρόβλημα της κοινωνικής οργάνωσης γίνεται φανερό με τις προσπάθειες δημιουργίας νέων κοινωνικών ομάδων συνεργασίας· εμφανίζονται οι όροι 'Συμβόλαιο' (*Covenant, Contract*) οι οποίοι χαρακτήριζαν τις ενώσεις των ένθεων. Ο Πουριτανισμός, εκτός από θρησκευτικό δόγμα, διέθετε και θεωρία για τον κοινωνικό μετασχηματισμό της κοινωνίας σε μια κοινωνία των αγίων, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας ήταν η πειθαρχία.

Εικόνα 5: Το κράτος ως οργανισμός, με κεφαλή το βασιλιά

⁶³ Walzer M., ό.π., σελ. 200- 202.

Εικόνα 6: Το Πλοίο της Πολιτείας

Ο Rousseau στο ‘Κοινωνικό Συμβόλαιο’ αναφέρει πως ‘όσοι γνωρίζουν τον Καλβίνο μόνο ως θεολόγο, υποτιμούν αρκετά την έκταση της διάνοιάς του’, τονίζοντας εμμέσως την κοινωνιολογική του προσέγγιση. Κάτι ανάλογο ισχύει και με τους πουριτανούς ιεροκήρυκες. Μια νέα κοινωνική πραγματικότητα εκφραζόταν από τον Πουριτανισμό: μόνο αταξία μπορεί να προέλθει από τις πράξεις έκπτωτων, ανυπάκουων και λάγνων ανδρών. Όπου και αν κοιτούσε κάποιος Πουριτανός τον 16^ο και 17^ο αιώνα θα έβλεπε παντού το έργο του παλιού Αδάμ. Πόλεμοι, λοιμοί, κακουχίες, απάτες συνέθεταν έναν κόσμο όπου το σκοτάδι κυριαρχούσε. Οι Πουριτανοί ωστόσο δεν έψαχναν πειθήνιους και συνειδητοποιημένους πιστούς, αλλά ‘αναγεννημένους’ ανθρώπους, τους πρόθυμους ‘αγίους’ του Συμβολαίου⁶⁴.

Σημαντική προϋπόθεση ωστόσο για να είναι επιτυχημένο το συμβόλαιο έπαιζε η πειθαρχία. Ο John Milton λέει πως ‘η πειθαρχία είναι το κλειδί για κάθε κοινωνική τελειότητα σε αυτήν τη ζωή, αστική και θρησκευτική’. Ο Cartwright το 1573 γίνεται περισσότερο συγκεκριμένος αναφερόμενος στην ιερατική πειθαρχία η οποία και θα ελαττώσει την κλεψιά, τη μοιχεία και το φόνο. Επιπλέον θα μπορέσει να διορθώσει και αμαρτίες όπως το ψέμα, που οι δικαστές συνήθως δεν τιμωρούν. Σκοπός της πειθαρχίας είναι η ενίσχυση της χριστιανικής απαιτούμενης συμπεριφοράς: για να επιτευχθεί αυτό έπρεπε να υπάρχει αμοιβαίος έλεγχος από τους αγίους⁶⁵.

⁶⁴ Walzer M., ό.π, σελ. 204.

⁶⁵ Walzer M., ό.π, σελ. 219- 220.

Κύριο συστατικό της πειθαρχίας αποτελούσε η αυτοσυγκράτηση. Οι άνδρες που μπορούσαν να κυβερνούν τους εαυτούς τους, θα μπορούσαν να κυβερνήσουν και τους άλλους. Ο Cartwright το περιέγραψε ως δυο βασίλεια· στο πρώτο βρισκόταν το εκκλησίασμα, ένας κόσμος αυτοσυγκράτησης, ενώ στο δεύτερο ήταν η Πολιτεία, ένας κόσμος εξωτερικού εξαναγκασμού. Οι άνδρες που αρνούσαν την πειθάρχηση στην εργασία με εκείνους που απείχαν από την πειθαρχία του εκκλησιασματος δέχονταν την ελεγχόμενη βία της πολιτείας. Ο Καλβινισμός ήταν μια από τις ιδεολογίες που νομιμοποίησαν τη μεγέθυνση της κρατικής εξουσίας, στηρίζοντας τον έλεγχο και τον κανονισμό⁶⁶.

Ο William Stoughton το 1604, γράφει μια διατριβή απευθυνόμενος προς τους δικηγόρους των πανδοχείων του Λονδίνου. *‘Δεν είναι έγκλημα ο σεβασμός κάθε εντολής που περιέχεται μέσα στις “πλάκες” του ιερού νόμου του Θεού, αλλά ότι έτσι ήταν ανέκαθεν και τώρα τιμωρείται με του βασιλιά τη βασιλική και παροδική δικαιοδοσία’*. Συνεχίζει συζητώντας για τη μοιχεία, τη ψευδομαρτυρία, την αίρεση καθώς και για την απουσία από την εκκλησία. Είχε ήδη υποστηρίξει πως *‘όλα και τα μοναδικά θέματα των γάμων θα έπρεπε να καθορίζονται από κοσμικά δικαστήρια’*, μια δικαιοδοσία που εικονικά συνυπάρχει με τη συνείδηση και με μια κοσμική εξουσία πολύ πιο κατάλληλη από την παλαιά του ιερέα- εξομολογητή ή της επισκοπικής αυλής. Αυτές οι απόψεις βρήκαν πρόσφορο έδαφος ανάμεσα σε ιερείς που πίστευαν πως η καταστολή θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια αξιοσημείωτη αύξηση της έντασης και της ασφάλειας του κοινωνικού ελέγχου που τόσο πολύ επιθυμούσαν. Αρκετοί μάλιστα από τους στρατηγούς του Cromwell στηρίχθηκαν πάνω σε παρόμοιες πουριτανικές απόψεις ασκώντας κατασταλτική πολιτική. Η ‘μεταρρύθμιση των τόπων’ των αγίων θα μπορούσε να καταστεί, μιας και δεν έφτασε ποτέ στο επίπεδο και στην έκταση που επιθυμούσαν οι ιερείς, ένας πουριτανικός τρόμος⁶⁷.

Άλλος ένας σκοπός της κοινωνικής πειθάρχησης ήταν η μετατροπή των ενήλικων ανδρών σε λειτουργούς της πολιτείας, λειτουργοί που χαρακτηρίζονταν από την πίστη τους, τη σοφία τους και την ενάρετη ψυχή τους. Με αυτόν τον τρόπο η κοινωνία, υπό των έλεγχο ένθεων λειτουργών, θα απέφευγε την κοινωνική αμαρτία.

⁶⁶ Murray Cf. R. H., *The Political Consequences of the Reformation: Studies in Sixteenth Century Political Thought*, Russell & Russell, New York 1960, σελ. 92. / βλ. και Adrone M., «Calvinism as Political Ideology», *Procedia Social and Behavioral Sciences* no. 63, Elsevier, 2012, σελ. 177- 183.

⁶⁷ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 225.

Απευθυνόμενος στα μέλη του κοινοβουλίου το 1641, ο Stephen Marshall τους τονίζει πως *‘πρέπει να απομακρυνθείτε από οποιαδήποτε προσωπική ιδιωτική σχέση’*. Ήδη από τη δεκαετία του 1630 και φυσικά κατά την περίοδο του 1640, είχε αρχίσει να αναπτύσσεται μια ιδέα για τη δημόσια υπηρεσία τελείως διαφορετική από εκείνη που ίσχυε μέχρι πρότινος. Έτσι, η ισχυρή αίσθηση προσωπικής πίστης στο βασιλιά αντικαθιστάται με μια συνείδηση που απαιτεί νέες θυσίες οι οποίες δύσκολα μπορούσαν να καλυφθούν από τις ίντριγκες της αυλής ή τις οικογενειακές σχέσεις. Γι αυτό το λόγο η πίστη προς το βασιλιά μετατρέπεται σε πίστη προς το θεϊκό σκοπό.

Στο μυαλό του Cromwell η ευσέβεια ήταν η αρχή, τουλάχιστον, της ευγένειας. Στους λόγους του συχνά συνέδεε την τιμή με τη συνείδηση, δυο έννοιες που συνυπήρχαν σε αξιοσέβαστα άτομα. *‘Είναι γνωστό ότι άνδρες με τιμή και από καλή γενιά έχουν εισέλθει σε αυτές τις εργασίες’*, έγραφε από το κοινοβουλευτικό στρατόπεδο με ένα υψηλό ποσοστό των αξιωματικών του Νέου Πρότυπου Στρατού να προέρχεται από την αριστοκρατία, *‘αλλά επειδή είναι αναγκαίο η δουλειά να συνεχιστεί, καλύτερα απλοί άνδρες από κανέναν. Αλλά ακόμη καλύτερα, να έχουμε άνδρες με υπομονή, πιστούς και ευσυνείδητους στη δουλειά τους’*⁶⁸. Στο γράμμα που έγραψε τον Σεπτέμβριο του 1643 λοιπόν, φανερώνεται η εικόνα του Πουριτανού από τα κηρύγματα: δεν είναι ένας άνδρας μεγαλόψυχος και ανδρείος όσο ευσυνείδητος στην εργασία του.

Τα πανδοχεία αποτέλεσαν τους χώρους διάδοσης αυτών των ιδεών. Τόσο οι αριστοκράτες της επαρχίας, όσο και οι Πουριτανοί τα προτιμούσαν από τη βασιλική Αυλή και τις ιδέες που εκείνη πρέσβευε. Τα πανδοχεία από το 1520 και για έναν αιώνα γνωρίζουν μεγάλη αύξηση, αφού, μετά τα πανεπιστήμια, θεωρούνταν ένας επιπλέον χώρος μόρφωσης των φερέλπιδων υιών των γαιοκτημόνων. Ως το 1620 τα περισσότερα από τα σπουδαιότερα πανδοχεία ελέγχονταν από τους Πουριτανούς: σε αυτά δίνονταν κηρύγματα από τους Sibbes και Preston, καθώς και από άλλους πάστορες⁶⁹. Παράλληλα, σε ταβέρνες και ζυθοποιεία γίνονταν προφορικές διασπορές ειδήσεων καθώς και σχολιασμός τους, τόσο πολιτικός όσο και θρησκευτικός. Ήταν με άλλα λόγια κόμβοι και δίκτυα μεταφοράς ειδήσεων από ταξιδιώτες και μεταφορείς. Η σημασία τους γίνεται αισθητή στις εξεγέρσεις στο Βορρά, το 1536, ενώ και έναν αιώνα αργότερα, θα παίξουν βασικό ρόλο στον πόλεμο των Επισκόπων.

⁶⁸ Carlyle Th., ό.π., Vol. I, σελ. 146.

⁶⁹ Walzer M., ό.π., σελ. 243.

Η ανάγκη για πληροφόρηση και έλεγχο της μάζας προϋπήρχε· αυτό όμως δεν σήμαινε πως η ανάγκη αυτή δεν δέχτηκε επιθέσεις. Η διασπορά ειδήσεων θεωρούνταν σημάδι διαφθοράς. Τη δεκαετία του 1640, η βασιλόφρονη εφημερίδα *Mercurius Aulicus* ονόμασε τον ριζοσπάστη κήρυκα Hugh Peter ως ‘έναν πνευματικό έμπορο ειδήσεων’. Ο John Bruen, Πουριτανός, το 1626 θα πει πως ‘ο κόσμος είναι τώρα όλο αφτιά και γλώσσα...να ακούς και να λες νέα· αλλά η θρησκευτική λατρεία έχει εκδιωχθεί από τον κόσμο’. Οι Πουριτανοί ωστόσο θα συνειδητοποιήσουν τη δυναμική αυτών των δημόσιων χώρων. Έτσι, πελάτες του πανδοχείου *Red Lion* στο Kettering, της περιοχής του Northamptonshire, έμαθαν από τον ιδιοκτήτη για συναντήσεις πουριτανών κληρικών στο *Swan*, το αντίπαλο πανδοχείο, στα τέλη του Αυγούστου του 1640. Εκεί, παραπάνω από είκοσι κληρικοί από τις περιοχές του Northampton, Leicestershire και Rutland δέιπνησαν και άκουσαν τις αναφορές για την προώθηση του σκωτσέζικου στρατού στην Αγγλία. Ο ηγέτης των Levellers, John Lilburne, σύχναζε σε πανδοχεία με σκοπό να συζητήσει για πολιτική και να μοιράσει τα φυλλάδιά του⁷⁰.

Η επανάσταση αποτέλεσε το αποκορύφωμα της ιστορικής διαδικασίας η οποία προωθούσε τη δημιουργία ευσυνείδητων θεοσεβούμενων ανδρών σε αντιπαράθεση με τους αυλικούς και τους παλαιούς αριστοκράτες. Όταν τελικά η διένεξη έφθασε, ο Cromwell αναγκάστηκε να προσλάβει μια νέα αρχή για την μεταρρύθμιση και την κάθαρση της Κοινοπολιτείας και φυσικά, ένα νέο στράτευμα. Ο άγιος αποτέλεσε τον ‘άλλον’ του ευγενή. Ο Cromwell έθεσε το κουράγιο και την αποφασιστικότητα των ευγενών έναντι του πνέματος των πουριτανών αγίων. Στη μάχη, όπως και στην πολιτική, πίστευε πως οι άνδρες με πνεύμα θα πήγαιναν τόσο μακριά όσο και οι ευγενείς. Γι αυτό το λόγο τελικά η αγγλική επανάσταση ήταν επίσης και ένας αδελφοκτόνος εμφύλιος⁷¹.

Ενότητα V: Ο πόλεμος και η θέση του στην πουριτανική ιδεολογία

Ο πόλεμος, σε όλες του τις εκφάνσεις, ήταν αποδεκτός σε όλον τον 16^ο και 17^ο αιώνα. Θεωρούνταν μια φυσιολογική κατάσταση και επεξηγούνταν από την παραδοσιακή θεολογία της Πτώσης. Γίνονταν ωστόσο προσπάθειες να ελεγχθεί η

⁷⁰ Zaret D., *Origins of Democratic Culture. Printing, Petitions and the public sphere in Early Modern England*, Princeton University Press, 2000, σελ. 102- 105.

⁷¹ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 266- 267.

έκταση και το επίπεδο βίας στις συγκρούσεις· η κατάκτηση και η δίχως διάκριση σφαγή ήταν απολύτως κατακριτέες.

Οι θεωρητικοί των όρων «δίκαιος» πόλεμος ή «δίκαιη» αντίσταση περιέγραφαν τις αναγκαίες συνθήκες για να ξεκινήσει ένας εμφύλιος πόλεμος, ενώ πρότειναν κάτω από ποιες καταστάσεις η εξουσία των βασιλέων μπορούσε να αγνοηθεί και οι υπήκοοί του να αντισταθούν. Οι Ουγενότοι χρησιμοποίησαν τη θεωρία της ‘δίκαιης’ αντίστασης, δικαιολογώντας την ως άμυνα απέναντι στις άδικες κατηγορίες του βασιλιά. Παράλληλα, η εξέγερση ενάντια σε έναν τύραννο θεωρείται δίκαιη αν καλύπτει και τις τρεις παραδοσιακές προϋποθέσεις· να είναι πραγματικά αμυντική, να πολεμούν κάτω από την εξουσία μιας νόμιμης εξουσιοδοτημένης αρχής καθώς και να ακολουθούν μια περιοριστική δράση δίχως καταστροφές, βιασμούς και αχρείαστες δολοφονίες. Οι καλβινιστές άρχοντες και ευγενείς έδρασαν στη Γαλλία χρησιμοποιώντας την παραπάνω θεωρία. Ωστόσο η ‘δίκαιη’ μάχη ίσχυε όσο προασπίζονταν τη ζωή τους, την περιουσία τους και τη νομική θέση τους. Οι υστερομεσαιωνικοί συγγραφείς δεν αναγνώριζαν ‘δίκαιο’ πόλεμο για χάρη της θρησκείας. Ο Francisco Suarez τον 17^ο αιώνα θα υποστηρίξει πως *‘οι άνθρωποι δεν πρέπει να πολεμούν ως αντιπρόσωποι του Θεού. Ο πόλεμος είναι επιτρεπτός μόνο στην περίπτωση που προφυλάσσει κάποιος τον εαυτό του από κακοποίηση’*⁷².

Για τους μεταρρυθμισμένους ωστόσο ο πόλεμος, όπως και η πολιτική, έχει έναν σκοπό· και τα δυο διεξάγονται στο όνομα του Θεού. Καθώς, ως στόχος της διαπάλης στεκόταν η μεταρρυθμισμένη Εκκλησία, αργότερα η ‘αγία Κοινοπολιτεία’ και η ‘Νέα Ιερουσαλήμ’. Στην επιδίωξη αυτών των στόχων οι καλβινιστές συγγραφείς τελικά βρήκαν τον τρόπο έκφρασής τους σε μια διαφορετική μεσαιωνική παράδοση, εκείνη του ‘ιερού’ πολέμου ή αλλιώς της σταυροφορίας. Ο ‘ιερός’ πόλεμος των σταυροφοριών χωριζόταν σε δυο κατηγορίες· στο σωματικό πόλεμο, όπου ήταν η μάχη της σάρκας ενάντια στους εχθρούς, και στον πνευματικό πόλεμο, στη μάχη δηλαδή ενάντια στη φαυλότητα και στο σατανά. Αυτή η διπλή μορφή του πολέμου εμφανίζεται στην προτεσταντική λογική για περίπου έναν αιώνα, από το 1550 ως το 1650, και εκφράζεται στην κρομγουελιανή Αγγλία. Γιατί, αν η πολιτική αναλογία του δίκαιου πολέμου αποτελούσε την περιορισμένη πράξη νομικής αντίστασης, τότε η αναλογία με

⁷² Walzer M., *ό.π.*, σελ. 268- 269.

την σταυροφορία ήταν η επανάσταση, από τη στιγμή που το 'Έθνος' έχει αντικαταστήσει τον κόσμο της χριστιανοσύνης.

Τόσο πίσω από την σταυροφορία όσο και πίσω από την επανάσταση βρίσκεται η ιδέα του αγώνα για έναν σκοπό. Οι θεωρητικοί του Καλβινισμού έφθασαν στην ιδέα της επανάστασης με το να επιβάλουν τους ευσυνείδητους σκοπούς τους πάνω στις μεσαιωνικές αντιλήψεις για τις πολεμικές επιχειρήσεις. Οι αντιλήψεις αυτές είχαν ήδη αρχίσει να υποχωρούν, από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα.

Ο Machiavelli, στο έργο του *Η τέχνη του πολέμου*, μέσα από το διάλογο του Fabrizio και του Cosimo εισάγει μια νέα οπτική για τον πόλεμο: είναι αντίθετος σε πολέμους που διεξάγονται από αυλικούς και επαγγελματίες στρατιώτες και θεωρεί πως σκοπός του είναι η απόκτηση δύναμης. Για τον Machiavelli η σύγκρουση και η μάχη δεν αποτελούν αποτέλεσμα της ανθρώπινης αμαρτίας ούτε χώρο για ηρωικές πράξεις. Το κυνήγι της δύναμης πήρε τη θέση μιας μόνιμης και συστηματικής πάλης και συσσώρευσης⁷³. Αυτή η προοπτική εκφράστηκε καλύτερα από τους θεωρητικούς του νέου δυναστικού κράτους. Το κυνήγι της δύναμης δικαιολογήθηκε από τη θεωρία του 'Reason of State'. Η θεωρία αυτή τοποθέτησε τόσο την πολιτική όσο και τις πολεμικές επιχειρήσεις στην υπηρεσία της νέας τάξης που κατείχε την εξουσία και η οποία είχε διαδεχθεί τους φεουδάρχες άρχοντες. Ο λόγος του Κράτος ξεπέρασε τα παλαιά χριστιανικά όρια. Η επέκταση και η μεγέθυνσή του έγινε συστηματική και αυτοσκοπός από τους ίδιους άνδρες που ήλεγχαν το κράτος. Σταδιακά η εξουσία του κράτους επεκτείνεται στις παλαιές φεουδαρχικές πολεμικές τάξεις, επιβάλλοντας την πειθαρχία. 'Μόνο ο βασιλιάς έχει το δικαίωμα του ζήφους'. Παύουν να υφίστανται οι ανεξάρτητοι ιππότες, ο φυγόκεντρος βαρόνος και οι τοπικοί πόλεμοι. Γίνονται μάλιστα προσπάθειες να ελεγχθούν και οι μονομαχίες. Αναπόφευκτα, οι επικεφαλής των μισθοφόρων μεταλλάσσονται, ως ένα σημείο, σε κοινωνούς της αριστοκρατικής ηθικής, προτάσσοντας το δημόσιο καθήκον⁷⁴.

Τα παραπάνω δόγματα κρίθηκαν λοιπόν αρκετά χρήσιμα και από τις θρησκευτικές κοινότητες του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα. Όπως λοιπόν οι λόγοι της πολιτείας δικαιολογούν τον πόλεμο του βασιλιά, έτσι και οι λόγοι της θρησκείας αιτιολογούν τον πόλεμο στο όνομα του Θεού. Κάνουν λοιπόν την εμφάνισή τους εθελοντικές ενώσεις

⁷³ Machiavelli N., *The Art of War*, The Online Library of Liberty, trans. Henry Neville, 1675.

⁷⁴ Walzer M., *ό.π.*, σελ.273- 274.

θρησκευτικού χαρακτήρα οι οποίες διακήρυτταν το δικαίωμά τους να οργανωθούν πολιτικά και να μπορούν να διεξάγουν πόλεμο. Οι καλβινιστές συγγραφείς συσχετίζαν τις ιδέες της πειθαρχησης και της άσκησης συνδεδεμένα στενά με την οργάνωση και την εκπαίδευση των νέων στρατών· πρώτος που τις εφάρμοσε στο στράτευμα ήταν ο Μαυρίκιος της Οράγγης⁷⁵, μετατρέποντας τον πειθαρχημένο ολλανδικό στρατό σε απόλυτο κυρίαρχο των πεδίων μάχης, ενώ το παράδειγμά του ακολούθησε και ο Cromwell στο ιππικό του.

Το άμεσο αποτέλεσμα της μετάλλαξης στην τακτική και στην πειθαρχία ήταν η δημιουργία ενός συγκεντρωτικού στρατού, αποτελούμενου από μικρές, ευκίνητες μονάδες, ικανές στη μάχη για γρήγορους ελιγμούς, επιθέσεις και εύτακτο ανασχηματισμό. Πλέον ανακαλύπτεται πως ένας σημαντικός παράγοντας επιτυχίας αποτελεί το ηθικό του στρατεύματος⁷⁶.

Κατά την αγγλική επανάσταση οι ιεροκήρυκες τόνιζαν πως δεν μπορούν να υπάρξουν ουδέτεροι ανάμεσα στη μάχη του Καλού και του Κακού. Παρόλ' αυτά, όσοι πολεμούν για το Θεό οφείλουν να γνωρίζουν τους λόγους που συμμετέχουν στη μάχη. Μόνο τότε θα μπορούσαν οι στρατιωτικοί κανόνες και η θρησκευτική θέρμη να ενωθούν σε μια νέα πειθαρχηση. Επομένως, η οργάνωση του στρατεύματος χαρακτηρίζεται από πειθαρχία και τάξη, ό,τι ακριβώς ισχύει και στην εκκλησία του Θεού. Ο Richard Sibbes θα πει πως *‘οι ένθεοι είναι όμορφοι, γιατί η τάξη είναι όμορφη...ένας στρατός είναι όμορφος λόγω της τάξης και των ευδιάκριτων βαθμίδων του’*. Ο Cromwell θα ζητήσει από τον ιεροκήρυκα Richard Baxter να οργανώσει το ιππικό της Ανατολικής Αγγλίας σε εκκλησίασμα, ενώ ο στρατός των *Covenanters* προσπαθούσε σε κάθε σύνταγμα να υπάρχει και ένα εκκλησιαστικό συμβούλιο, αποτελούμενο από ιερείς και πρεσβύτερους⁷⁷.

Όπως αναφέρθηκε και στη δεύτερη ενότητα του κεφαλαίου, ο Θεός κατά τους Πουριτανούς είναι πολεμοχαρής. Η μεταφορά αυτή έχει και μια επιπλέον σημασία· ο πολεμοχαρής Θεός αγαπά τους πολεμοχαρείς άνδρες. Στο έργο του Thomas Sutton *The*

⁷⁵ Αρκετοί μελετητές αναφέρουν πως εκείνος που πρώτος ξεκίνησε να εφαρμόζει την πειθαρχία στο στράτευμα ήταν ο πατέρας του Ερρίκος της Οράγγης. Ο Μαυρίκιος ωστόσο την τελειοποίησε, προσθέτοντας και τις στρατιωτικές ασκήσεις. Βλ. Rowen Hebert, *The Princes of Orange, The Stadholders in the Dutch Republic*, Cambridge & New York, 1988.

⁷⁶ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 276.

⁷⁷ Walzer M., *ό.π.*, σελ. 278, 285.

Good Fight of Faith ένας ιεροκήρυκας λέει "όποιος είναι αληθινός χριστιανός είναι και αληθινός στρατιώτης· αλλιώς, αν δεν είναι στρατιώτης, δεν είναι και χριστιανός". Τελικά, η ένωση 'αγίου' και στρατιώτη επιτυγχάνεται, μέσα από το πρίσμα του πολέμου για το Θεό.

Εικόνα 7: Σάτυρα του πουριτανικού κόμματος ενάντια στον Laud και στους επισκόπους, 1640

Κεφάλαιο 3^ο: Ο Πόλεμος των τριών βασιλείων

Ενότητα I: Η αρχή του πολέμου και κατάσταση των δυο αντιπάλων ως το 1645

Όπως αναφέρθηκε και στο 1^ο κεφάλαιο, η αφορμή για την έκρηξη του πολέμου δόθηκε από την απόφαση του βασιλιά να συγκεντρώσει εκστρατευτικό σώμα για να σταλεί στην Ιρλανδία, δίχως τον έλεγχο του κοινοβουλίου. Αυτή η πράξη αποτέλεσε την τελευταία από μια σειρά τριβών ανάμεσα στο βασιλιά και το κοινοβούλιο που συνέβησαν από τα τέλη του 1641 ως και την έναρξη του πολέμου τον Αύγουστο του 1642.

Η καχυποψία ανάμεσα στις δυο πλευρές συνεχώς αυξανόταν. Από τη μία, ο βασιλιάς θεωρούσε, όχι αναίτια, πως μέλη του κοινοβουλίου όπως οι Pym, Holles, Sir

Arthur Hesilrige, John Hampden, William Strode καθώς και ο μελλοντικός κόμης του Manchester συνωμοτούσαν ώστε ο σκωτσέζικος στρατός να εισβάλει στην Σκωτία. Από την άλλη, η πλειοψηφία του κοινοβουλίου υποψιαζόταν πως ο Κάρολος προσπαθεί να συμμαχήσει με τους Σκωτσέζους, ενώ θεωρούσαν πως κρυβόταν και πίσω από την εξέγερση στην Ιρλανδία. Μάλιστα, μια ψευδής αναφορά που θεωρήθηκε ότι ειπώθηκε από τον Sir Phelim Ó Neill πως η εξέγερση προερχόταν από βασιλική εντολή, όξυνε τα πνεύματα. Ο παλαιός φόβος πως ιρλανδικός στρατός θα εισερχόταν στην Αγγλία εντάθηκε. Παράλληλα, το φιάσκο σύλληψης των έξι προαναφερθέντων βουλευτών με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας, όταν ο Κάρολος εισήλθε στο κοινοβούλιο με στρατό, οδήγησε τους πολίτες του Λονδίνου προς την πλευρά του κοινοβουλίου⁷⁸.

Έτσι, όταν ο Κάρολος ανακοίνωσε στις 8 Απριλίου του 1642 πως θα πάει στην Ιρλανδία ως επικεφαλής του στρατού η βουλή των κοινοτήτων αντέδρασε. Τελικά, στις 22 Αυγούστου ο Κάρολος συγκέντρωσε το στρατό του στο Nottingham και αριθμούσε περίπου τους 15.000 άνδρες· τόσους είχε περίπου και ο κοινοβουλευτικός στρατός της κομητείας του Essex, που τέθηκε αντιμέτωπος⁷⁹. Τα συντάγματα και από τις δυο πλευρές είχαν άνδρες έμπειρους στη μάχη· παρόλ' αυτά οι αξιωματικοί προέρχονταν από την αριστοκρατία, δίχως να έχουν εμπειρία στις πολεμικές συγκρούσεις.

Γενικά, τόσο ο βασιλιάς όσο και το κοινοβούλιο δεν είχαν κάποια στρατηγική, εκτός ίσως από τη σημασία που είχε ο έλεγχος του Λονδίνου καθώς και ο έλεγχος των περιοχών που είχαν ταχθεί με το μέρος τους, κυρίως εξαιτίας των πολεμοφοδίων που θα τους παρείχαν⁸⁰. Η έλλειψη στρατηγικής επισημαίνεται και από τον Stanley Carpenter, ο οποίος παρατηρεί πως μόνο ο κοινοβουλευτικός λόρδος Fairfax θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως στρατιωτικός με ταλέντο, σίγουρα πολύ ανώτερο του αντιπάλου του, λόρδου του Newcastle. Η νίκη του στο Marston Moor τον Ιούλιο του 1644 οδήγησε στην αναπόφευκτη απώλεια του βορρά για το βασιλιά⁸¹. Μάλιστα, η

⁷⁸ Gentles I., *The English Revolution and The Wars in the Three Kingdoms, 1638- 1652*, Routledge, 2014, σελ. 86, 88-91. / Βλ. Wheeler S., *The Irish and British Wars, 1637- 1654*, Routledge, 2002, σελ. 48, 51.

⁷⁹ Gentles I., *ο.π.*, σελ. 95, 98.

⁸⁰ Wheeler S., *ό.π.*, σελ. 57.

⁸¹ Carpenter D.M. S., *Military Leadership in the British Civil Wars, 1642- 1651*, Frank Cass & Co. Ltd, 2005, σελ. 59.

νίκη του αποκτά μεγαλύτερη σημασία, από τη στιγμή που αντιμετώπισε υπέρτερες δυνάμεις, δίχως να έχουν φτάσει ακόμη οι σκωτσέζικες ενισχύσεις. Η αποτυχία του Newcastle ήταν κομβική, αφού μια νίκη του θα οδηγούσε σε ασφυξία το κοινοβούλιο, ενώ η περικύκλωση του Λονδίνου από τα βασιλικά στρατεύματα θα έληγε άμεσα τον πόλεμο. Στο βασιλικό στρατόπεδο τα προβλήματα ηγεσίας γίνονταν αισθητά. Ο πρίγκιπας Rupert και οι κόμητες του Forth και του Lindsay, επικεφαλής του βασιλικού στρατού, αρνούνταν να συνεργαστούν και ο καθένας προσπαθούσε να κερδίσει την εύνοια του Καρόλου. Οι αρχικές νίκες τους στα πεδία των μαχών ενίσχυσαν αυτή τη διάσταση μεταξύ τους⁸².

Παρόλ' αυτά, όσο το Λονδίνο βρισκόταν σε κοινοβουλευτικά χέρια, οι πιθανότητες του βασιλιά για γρήγορη νίκη ήταν αρκετά μικρές. Καμία πόλη στη Βρετανία και στην Ιρλανδία δεν ξεπερνούσε σε πληθυσμό τις 30.000, όταν το Λονδίνο μπορούσε να συγκεντρώσει περίπου 16.000 στρατιώτες για την προστασία του. Παράλληλα, χρηματοδοτούσε το σύνολο του στρατού και αποτελούσε το κέντρο της επανάστασης. Ο Κάρολος θα μπορούσε να το είχε καταλάβει στα τέλη Οκτώβρη του 1642, αλλά δεν άκουσε τη συμβουλή του Rupert⁸³.

Η σύναψη συμμαχίας του κοινοβουλευτικού στρατοπέδου με τους σκωτσέζους *Covenanters* το 1643 θα οδηγήσει σε αλλαγή δεδομένων· οι κοινοβουλευτικοί πλέον έχουν το πλεονέκτημα. Ο Κάρολος λοιπόν αναγκάζεται να στραφεί προς την Ιρλανδία για να ενισχύσει το στράτευμά του. Γι αυτό το λόγο ζητά από τον κόμη του Ormond, James Butler, που ήταν επικεφαλής του προτεσταντικού στρατού, να συνάψει ειρήνη με τους Καθολικούς ώστε να μπορέσει να ενισχύσει τα βασιλικά στρατεύματα εναντίον των Πουριτανών. Η ειρήνη αυτή ήταν εφικτή μιας και η καθολική ομοσπονδία βρισκόταν στο χείλος της καταστροφής⁸⁴. Η ειρήνη υπογράφηκε στις 15 Σεπτεμβρίου και ιρλανδικά στρατεύματα στάλθηκαν στη Βρετανία. Η αρχική διαταγή ήταν τα στρατεύματα αυτά να αποτελούνταν από Προτεστάντες· κάτι τέτοιο ωστόσο δεν ήταν εφικτό και αμέσως η διαταγή αυτή ξεχάστηκε. Η ύπαρξη Καθολικών στο βασιλικό στρατόπεδο ενίσχυσε την κοινοβουλευτική προπαγάνδα, που τόνιζε πως ο βασιλιάς

⁸² Wheeler S., ό.π., σελ. 58.

⁸³ Wheeler S., ό.π., σελ. 69.

⁸⁴ Gentles I., ό.π., σελ. 196.

έκανε συμφωνία με το διάβολο, αναγκάζοντας πολλούς σοκαρισμένους στρατιώτες του να αλλάξουν στρατόπεδο⁸⁵.

Στην άλλη πλευρά, ο θάνατος του John Pym, επικεφαλής του πολέμου ενάντια στο βασιλιά, αφαίρεσε από το κοινοβούλιο έναν σπουδαίο ηγέτη. Πριν ωστόσο πεθάνει από τον καρκίνο ο Pym πέτυχε μια σπουδαία συμφωνία, τη συμμαχία δηλαδή του κοινοβουλίου με τους *Covenanters*. Οι τελευταίοι αντιλαμβάνονταν πως ο βασιλιάς δεν ήταν άξιος εμπιστοσύνης, φοβούνταν πως ο λόρδος Newcastle θα μπορούσε να εκστρατεύσει εναντίον τους, ενώ η θρησκευτική πολιτική του Καρόλου καταπίεζε τους Πρεσβυτεριανούς. Επιπλέον, οι συζητήσεις του βασιλιά με τους ιρλανδούς καθολικούς και κυρίως ο φόβος για επίθεση Ιρλανδών προς τη Σκωτία, οδήγησε τελικά στη σύναψη συμμαχίας στις 18 Αυγούστου του 1643⁸⁶.

Η συμμαχία αυτή περικύκλωσε τον λόρδο Newcastle στα βόρεια, ενώ παράλληλα οι ήττες των βασιλοφρόνων στην Ουαλία κατέστησαν διαφιλονικούμενα τα εδάφη στα δυτικά. Παρόλ' αυτά, προβλήματα εμφανίζονται και στο εσωτερικό του κοινοβουλευτικού στρατοπέδου, όπου αρχίζουν να δημιουργούνται δυο στρατόπεδα, προάγγελοι των άγγλων Ανεξάρτητων και Πρεσβυτεριανών. Οι πρώτοι στηρίζονταν από τον κόμη του Essex, ο οποίος ήταν ενισχυμένος από τις τελευταίες του νίκες, ενώ οι δεύτεροι από το διάδοχο του John Pym, τον Oliver St John. Έτσι, αντί να υπάρξει μια ενιαία πολιτική και στρατηγική, άρχισαν να διαφαίνονται ρήγματα στο κοινοβουλευτικό στρατόπεδο⁸⁷. Η σπουδαία κοινοβουλευτική νίκη στο Marston Moor ελευθέρωσε το Βορρά από τα χέρια των βασιλοφρόνων, δημιουργώντας ένα κλίμα ενθουσιασμού και σιγουριάς στο Λονδίνο. Ο Newcastle διάλεξε την εξορία στην Ολλανδία, από το να γίνει 'ο *περίγελος του κοινοβουλίου*'. Όντως η ήττα ήταν η αρχή του τέλους για το βασιλιά, αφού δεν μπόρεσε ο στρατός του να επανέλθει στην παλαιά του δυναμική. Η σιγουριά ωστόσο των κοινοβουλευτικών για νίκη στον πόλεμο, τους ώθησε σε εσωκομματικές κόντρες. Η ήττα του Waller από το βασιλιά στο Banbury καθώς και η ήττα του εσωκομματικού αντιπάλου του Essex στην Κορνουάλη αμέσως μετά αντιμετωπίστηκε ως ευκαιρία για εσωκομματικά παιχνίδια. Έτσι έχασαν κάθε ευκαιρία για λήξη του πολέμου. Η μείωση εν τω μεταξύ του κύρους των δυο

⁸⁵ Gentles I., ο.π., σελ. 202.

⁸⁶ Gentles I., ο.π., σελ. 205- 207.

⁸⁷ Gentles I., ο.π., σελ. 209- 210.

κοινοβουλευτικών στρατηγών, δημιούργησε πρόβλημα ηγεσίας στον κοινοβουλευτικό στρατό. Είχε έρθει η ώρα δημιουργίας ενός νέου σώματος⁸⁸.

Εικόνα 8: Ο John Pym

⁸⁸ Gentles I., ο.π., σελ. 222- 230.

Εικόνα 8: Το αγγλικό κοινοβούλιο κατά την περίοδο της Επανάστασης

Χάρτης 1: Οι περιοχές που κατείχαν τα δυο στρατόπεδα ως το 1644. Με τις αποχρώσεις του πράσινου είναι οι περιοχές του κοινοβουλίου, με πορτοκαλί οι περιοχές του βασιλιά (Εγκυκλοπαίδεια Britannica, 2008.)

Ενότητα II: Η προπαγάνδα κατά την περίοδο της Επανάστασης

Σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων έπαιξε και η προπαγάνδα. Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι Πουριτανοί ήδη είχαν δημιουργήσει ένα δίκτυο που στόχο είχε την αποδόμηση των Αρμινιανών της βασιλικής αυλής· αυτό το δίκτυο χρησιμοποιήθηκε ευρέως κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Από την άλλη πλευρά, ο Edward Bourghen, βασιλόφρονας, αναφέρει πως κινητοποιήθηκε από ένα αίσθημα *‘πίστης και καθήκοντος’* προς το βασιλιά, ενώ ο John Waxwell εξηγεί πως *‘άρχισε να γράφει για το δικαίωμα του βασιλιά (και), να ελέγξει τους υπηκόους του’*⁸⁹.

Σπουδαίο ρόλο στη διάδοση της προπαγάνδας έπαιξε η τυπογραφία. Αμέσως είχε γίνει γνωστή η επίδρασή της στον έλεγχο της κοινής γνώμης, που εκείνη την περίοδο άρχιζε να κάνει την εμφάνισή της. Η συνεχής έκδοση βιβλίων, κηρυγμάτων, μπαλλαντών και φυλλαδίων ήταν άλλο ένα πεδίο σύγκρουσης μεταξύ των δυο αντιμαχόμενων παρατάξεων. Έτσι, το 1642 εμφανίζεται ένα φυλλάδιο με δυο βασικούς χαρακτήρες, τον *‘Master News’* και τον *‘Master Papist’*. Το φυλλάδιο αυτό ήταν ένα από τα πολλά που απαντούσαν στις πουριτανικές προτάσεις για αφαίρεση του σταυρού του Cheapside στο Λονδίνο⁹⁰. Οι θρησκευτικές διαμάχες στην προεπαναστατική Αγγλία μας δίνουν στοιχεία για την κουλτούρα της τυπογραφίας ως κάτι πρωτότυπο για τη δημόσια σφαίρα. Νέες συνήθειες σκέψης καλλιεργήθηκαν από εκείνους που διάβαζαν τα τυπωμένα θρησκευτικά κείμενα, έχοντας διαβρωτικές επιπτώσεις στην ιερατική αρχή. Τελικά, οι συνέπειες αυτών των σκέψεων οδήγησαν στις πολιτικές εξελίξεις του 1640. Μια πηγή αυτής της εξέλιξης αποτελεί η αποδεικτική αξία που αποδίδεται από τους αναγνώστες στο τυπωμένο κείμενο, μια συνέπεια που οφείλεται στην τεχνική πτυχή της τυπογραφίας, δηλαδή να επανατυπώνονται κείμενα σε μεγάλους αριθμούς με σκοπό να κριθούν από τους αναγνώστες⁹¹.

Η πιο εύκολη και γρήγορη μορφή λογοτεχνίας ήταν τα κηρύγματα, κυρίως εκείνα που επιτελούνταν μπροστά σε ευήκοα ώτα καθώς και σε επιφανείς πολίτες. Τα κηρύγματα αυτά ανακυκλώνονταν σε πανδοχεία και καπηλειά, γιατί ήταν εύκολο το νόημά τους καθώς και η γλώσσα τους⁹². Παράλληλα με αυτά, τα βιβλιοπωλεία ήταν

⁸⁹ Peacy J., *Politicians and Pamphleteers, Propaganda during the English Civil Wars and Interregnum*, Ashgate, 2004, σελ. 68, 97.

⁹⁰ Zaret, D., *ό.π.*, σελ. 102.

⁹¹ Zaret, D., *ό.π.*, σελ. 165.

⁹² Peacy J., *ό.π.*, σελ. 75.

ένας επιπλέον χώρος όπου γράφονταν, τυπώνονταν και διαδίδονταν ειδήσεις. Τα υπομνήματα και οι διακηρύξεις κληρικών στο Λονδίνο και στο Northampton, που αντιτίθονταν στους κανόνες του 1640, προήλθαν από το κατάστημα ενός Λονδρέζου βιβλιοπώλη, ο οποίος τα διένειμε παντού ώστε και άλλοι να τα τυπώσουν⁹³.

Παράλληλα, πολιτικοί λόγοι εμφανίζονται στην κοινή γνώμη, ως μια επείγουσα ανάγκη των ελίτ να αποσπάσουν σημαντική υποστήριξη για τον επερχόμενο πόλεμο. Αυτό είχε ως συνέπεια τυπωμένα πολιτικά κείμενα, όπως υπομνήματα, να αποτελούν την προπαγάνδα που προοριζόταν για γενική κατανάλωση. Τόσο το κοινοβούλιο όσο και ο βασιλιάς ενδιαφέρονταν για την κοινή γνώμη της περιόδου, διαρρέοντας πληροφορίες, όπως συζητήσεις διαπραγματεύσεων, γράμματα και λόγους, σε εφημερίδες⁹⁴. Οι κύριες εφημερίδες των αντίπαλων στρατοπέδων ήταν ο *Mercurius Aulicus*, που εξέφραζε τη βασιλική πτέρυγα, και ο *Mercurius Britannicus*, που ήταν η εφημερίδα του κοινοβουλίου. Μεταξύ των δυο εφημερίδων συναντάμε συχνά αντεγκλήσεις, που ξεπερνούν τα όρια της πολιτικής προπαγάνδας και έχουν και σεξουαλικό περιεχόμενο, ως ένδειξη θανάσιμης αμαρτίας. Ο David Underdown, στο έργο του *A Freeborn People*, παρουσιάζει δυο τέτοια παραδείγματα. Ο κόμης του Essex αποτελούσε κύριο στόχο του *Mercurius Aulicus*, εξαιτίας της ταπείνωσής του από τον Frances Howard, όταν ήταν νεαρός· ένας άνδρας που δεν μπορεί να ικανοποιήσει και να ελέγξει τη γυναίκα του, τόνιζε η εφημερίδα, δεν μπορεί παρά να είναι ανίκανος ως στρατιωτικός ηγέτης. Από την άλλη, η *Mercurius Britannicus*, τον Ιανουάριο του 1644, απαντώντας σε μια ιστορία της αντίπαλης εφημερίδας, για έναν κοινοβουλευτικό στρατιώτη που είχε πιαστεί να διαπράττει κτηνοβασία, αρνήθηκε την κατηγορία αυτή. Υποστήριξε μάλιστα πως το πιθανότερο να διαπράξει μια τέτοια πράξη είναι είτε οι βασιλόφρονες στρατιώτες είτε οι γυναίκες τους, που έχουν για παρέα τους μαϊμούδες και επιβήτορες είτε οι επίσκοποι τους, οι οποίοι φημίζονται για τη θηλυκότητά τους⁹⁵. Η ιστορία περιέχει μέσα της αρκετά από τα πουριτανικά στερεότυπα προς την Αυλή, την αριστοκρατία καθώς και προς τις ξένες χώρες, κυρίως της καθολικής Ιταλίας, χαρακτηρίζοντάς τους με οποιαδήποτε φανταστική αμαρτία.

⁹³ Zaret, D., ό.π., σελ. 106.

⁹⁴ Zaret, D., ό.π., σελ. 176.

⁹⁵ Underdown D., *A Freeborn People, Politics and Nation in Seventeenth Century England*, Clarendon Press, Oxford, 1996, σελ.94.

Ακόμη μια εβδομαδιαία εφημερίδα αποτελούσε και η βασιλόφρονη *The Man in the Moon* η οποία εκδόθηκε από τον John Crouch στις 16 Απριλίου του 1649 και κυκλοφόρησε για έναν χρόνο. Η εφημερίδα ασχολούνταν με τα σκάνδαλα που ξεσπούσαν στην κυβέρνηση της Κοινοπολιτείας, έχοντας παράλληλα να αντιμετωπίσει την προσπάθεια φίμωσης από την πλευρά των κοινοβουλευτικών. Σε αντίθεση με την *Mercurius Aulicus*, χρησιμοποιεί μια πιο λαϊκή γλώσσα γραφής, παρουσιάζοντας τα συντηρητικά της μηνύματα με έναν απλοϊκό και κατανοητό τρόπο⁹⁶. Η σημασία και η δύναμη του Τύπου είχαν γίνει αισθητές και στις δυο αντικρουόμενες πλευρές. Έτσι, όταν ο κόμης του Arundel, γενικός στρατηγός του βασιλικού στρατού το 1639 κατά τον πόλεμο των επισκόπων, ζητά από τον υπουργό εξωτερικών να σταλεί ένας τυπογράφος στο Newcastle. Όταν το 1640 η πόλη πέφτει, παρόμοιο αίτημα τέθηκε από την Υόρκη. Το 1642 ο βασιλιάς αποχωρεί από τον Λονδίνο και εγκαθίσταται στην Υόρκη· αμέσως τοποθετείται ένα τυπογραφείο ‘σε ένα δωμάτιο που απείχε ελάχιστα από τη βασιλική κατοικία, ώστε να είναι γρήγορη και απαραίτητη η επικοινωνία ανάμεσα στο βασιλιά και τον τυπογράφο του’. Τον Μάιο του 1647 ριζοσπάστες του Λονδίνου γράφουν στους επικεφαλής των στρατευμάτων να δημιουργήσουν ένα τυπογραφείο μέσα στο στράτευμα. Τον Αύγουστο ο τυπογράφος έλαβε 12 λίρες για να τυπώσει προκηρύξεις και διακηρύξεις. Το τυπογραφείο ακολουθούσε τον στρατό σε μεταγενέστερες εκστρατείες, μιας και η χρήση του Τύπου από το κοινοβούλιο για εκτεταμένη προπαγάνδα έδωσε τη δυνατότητα για νέες πρακτικές που οι άγγλοι μονάρχες δεν χρησιμοποιούσαν· προτιμούσαν τα πολιτικά οφέλη που προέρχονταν από τα κηρύγματα⁹⁷.

⁹⁶ Underdown D., ό.π., σελ. 95- 97.

⁹⁷ Zaret, D., ό.π., σελ. 199- 202.

Εικόνα 8: Φύλλο της εφημερίδας Mercurius Aulicus (6-13 April; 1645)⁹⁸

Οι μπαλλάντες έπαιξαν και αυτές ρόλο στη διαμάχη, κυρίως όμως είχαν ως στόχο τη δημιουργία μιας αγγλικής εθνικής ταυτότητας και δεν πραγματεύονταν πολιτικούς σκοπούς. Αρκετές μάλιστα περιέγραφαν μάχες, με αποτέλεσμα να αποτελούν σημαντικές πηγές ενημέρωσης κατά τον πόλεμο των Επισκόπων, την αγγλική επανάσταση αλλά και κατά την περίοδο των άστατων πολιτικών καταστάσεων της Κοινοπολιτείας. Μια τέτοια μπαλλάντα είναι και του Martin Parker, με τίτλο *News from Newcastle*. Η μπαλλάντα προσπαθεί να αφυπνίσει τους Άγγλους για να πάρουν τα όπλα ενάντια στους σκωτσέζους εισβολείς, κατά τον πόλεμο των Επισκόπων. Η μπαλλάντα συνθέθηκε μετά την πολιορκία της πόλης, στα τέλη Αυγούστου του 1640⁹⁹. Παράλληλα, μπαλλάντες κυκλοφόρησαν σε κομματικές εκστρατείες, για εκλογή ένθεων βουλευτών στο 'Μακρύ Κοινοβούλιο' καθώς και για την στήριξη βασιλοφρόνων. Μια παρόμοια κοινοβουλευτική μπαλλάντα, με τίτλο *A Strange Sight*

⁹⁸ <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/news/concisehistbritnews/britnews17th/>

⁹⁹ Zaret, D., ό.π., σελ. 115.

to be seen at Westminster¹⁰⁰ κυκλοφόρησε το 1643, κατά τη διάρκεια της επανάστασης και επιτίθεται στο βασιλιά, παρομοιάζοντάς τον με τέρας. Σε απάντηση αυτής της μπαλλάντας, εκδόθηκε από το βασιλικό στρατόπεδο άλλη την ίδια περίοδο¹⁰¹.

Εικόνα 9: Η Μπαλλάντα 'A Strange Sight to Bee Seen at Westminster'¹⁰²

Μπαλλάντες πάνω σε ξυλογραφίες χρησιμοποιούνταν για να μεταδώσουν με έμμεσο και συχνά διασκεδαστικό τρόπο την προπαγάνδα είτε των βασιλοφρόνων είτε των κοινοβουλευτικών. Εντούτοις προορίζονταν για εκείνους που ήδη είχαν αρκετή γνώση πάνω στην πολιτική. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η μπαλλάντα *The Organ's Echo* η οποία και στόχευε τον Laud¹⁰³.

¹⁰⁰ Zaret, D., ό.π., σελ. 117.

¹⁰¹ Δυστυχώς δεν έχει σωθεί ο τίτλος της μπαλλάντας, παρά μόνο μια στροφή της.

¹⁰² <http://ebba.english.ucsb.edu/ballad/32196/citation>

¹⁰³ Zaret, D., ό.π., σελ. 181.

THE ORGANS ECCHO.

To the Tune of the Cathedrall
SERVICE.

1.
MEMENTO MORI,
He tell you a strange Story,
Will make you all sorry,
For our old friend *William*;
Alas, poore *William*.

2.
As hee was in his Braverie,
And thought to bring us all in Slaverie,
The Parliament found out his Knaverie,
And so fell *William*;
Alas, poore *William*.

3.
His Pope-like domineering,
And some other Tricks appearing,
Provok'd Sir *Edward Deering*
To blame the old Prelate;
Alas, poore Prelate.

4.
Some say, hee was in hope
To bring *England* againe to th' Pope,
But now he is in danger of an Axe or a Rope,
Farewell old *Canterbury*;
Alas, poore *Canterbury*.

5.
There's another, of the same Litter,
Whose Breech cannot chuse but twitter,
Hee was against all goodnesse so bitter,
Twas the Bishop of *Ely*;
Alas, poore *Ely*.

6.
And all the rest of that Lordly Crew,
Their great Insolencies are like to rue,
As soone as the Parliament their lives do view:
Come downe, brave Prelates;
Alas, poore Prelates.

7.
You know likewise in this two or three yeare,
Many a one for *Lamb* payd very deare,
But now he begins to stinke for feare;
Therefore take heed Doctor *Lamb*;
Alas, poore Doctor *Lamb*.

8.
Then there is also one Doctor *Duck*,
The Proverb sayes, *What's worse then ill luck*,
We hope the Parliament his feathers will pluck
For being so busie, Doctor *Duck*;
Alas, poore Doctor *Duck*.

9.
Deanes and Chapters, with their Retinue,
Are not like long for to continue,
They have so abused their great Revenue,
That downe must Ceremonies;
Alas, Popish Ceremonies.

10.
Ecclesiasticall Courts are downe too, they say
England may be glad of that happie day,
They have of late borne such a great sway,
That farewell those poore Doctors;
Alas, poore Proctors.

11.
And now the Papists are at their wits ends,
To see the downefall of so many Friends,
But they shall all rue it ere the Parliament
Beleeve it, Roman Catholikes;
Alas, poore Catholikes.

12.
There is another that hardly thrives,
Which many men of life deprives,
Hee's now in *Newgate* for having two *W*
It is the young Hangman;
Alas, poore Hangman.
F I N I S.

Printed in the yeere 1641.

Εικόνα 10: Η μπαλλάντα εναντίον του Αρχιεπισκόπου Laud, γράφτηκε το 1641

Κατά τη δεκαετία του 1640 αλλά και του 1650 εκδόθηκε ένας μεγάλος όγκος πολεμικής ρητορικής ανάμεσα στους δυο αντιπάλους. Η ρητορική αυτή δεν σταματούσε μόνο στα κηρύγματα, αλλά υπήρξαν και αρκετές εκδόσεις φυλλαδίων. Αμφιλεγόμενα θέματα εμφανίζονταν στην κοινή γνώμη υποστηριζόμενα από πηγές οι οποίες εφοδίαζαν τους συγγραφείς με λόγους και στοιχεία για τους διαξιφισμούς που

θα ακολουθούσαν. Συγγραφείς φθινών, πνευματικά φτωχών φυλλαδίων υποστήριζαν τις θέσεις τους πάνω σε θρησκευτικά ζητήματα με το να αναπαράγουν σχετικά βιβλικά χωρία, μαζί με αποσπάσματα κειμένων που επιδίωκαν να αντικρούσουν. Επομένως κατά τη δεκαετία του 1640 αρκετά φυλλάδια και πολιτικά κείμενα, που παρέπεμπαν σε συγκεκριμένες διακηρύξεις, διαταγές, νόμους και διατάξεις, κυκλοφορούν με απώτερο στόχο τον επηρεασμό των αναγνωστών¹⁰⁴. Έτσι, από την πλευρά των κοινοβουλευτικών έχουμε το έργο *The Souldiers Catechisme* από τον Robert Ram, καθώς και τα κηρύγματα στο πεδίο των μαχών από τους Christopher Love, John Saltmarsh και William Dell. Από την πλευρά των βασιλοφρόνων επίσης, εκδόθηκαν αναρίθμητα κηρύγματα τα οποία και δόθηκαν στους στρατιώτες λίγο πριν ξεκινήσουν οι μάχες, ώστε το ηθικό τους να είναι υψηλό. Ο Edward Symmons για παράδειγμα, που ήταν εφημέριος της σωματοφυλακής του πρίγκιπα της Ουαλίας, εξέδωσε ένα κήρυγμα το οποίο και κήρυξε στο στράτευμα του πρίγκιπα Rupert, λίγο πριν τη μάχη του Shrewsbury το 1644. Εκτός από τον Symmons, και άλλοι εφημέριοι, όπως ο Lionel Gatford, έγραψαν παρόμοια κηρύγματα. Ευρισκόμενοι στη γραμμή του πυρός, αυτοί οι φλογεροί ιεροκήρυκες πληροφορούνταν άμεσα τα στρατιωτικά νέα, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται και ως πληροφοριοδότες. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι Simeon Ashe και William Goode, που δρούσαν για την κοινοβουλευτική πλευρά και αποτελούσαν πράκτορες του κόμη του Manchester¹⁰⁵.

Η χρήση υπομνημάτων ήταν συχνή, τόσο από το Μακρύ Κοινοβούλιο όσο και από τον Νέο Πρότυπο Στρατό. Η άνοδος και η πτώση των *Levellers* είναι μια ιστορία συγκέντρωσης υπομνημάτων. Όταν το Μικρό Κοινοβούλιο συστάθηκε στις αρχές του 1640, δέχθηκε κομητειακά υπομνήματα με δυο βασικά παράπονα, τον αντιπουριτανικό νεωτερισμό στη θρησκεία και την προνομιούχα φορολογία. Την περίοδο 1649- 1650, γυναίκες *Levellers* με ένα ριζοσπαστικό υπόμνημα ζητούσαν την κατάργηση της Βουλής των Λόρδων, τη θρησκευτική ανεκτικότητα καθώς και τη δίκη του βασιλιά Καρόλου Α΄¹⁰⁶.

Εκτός όμως από τα φυλλάδια και τα κείμενα που εκδίδονταν ανάμεσα σε κοινοβουλευτικούς και βασιλόφρονες, σταδιακά εμφανίζονται και φυλλάδια που στοχεύουν σε εσωτερικούς πολιτικούς εχθρούς, μέσα στο κοινοβούλιο. Έτσι,

¹⁰⁴ Zaret, D., *ό.π.*, σελ. 166.

¹⁰⁵ Peacy J., *ό.π.*, σελ. 108.

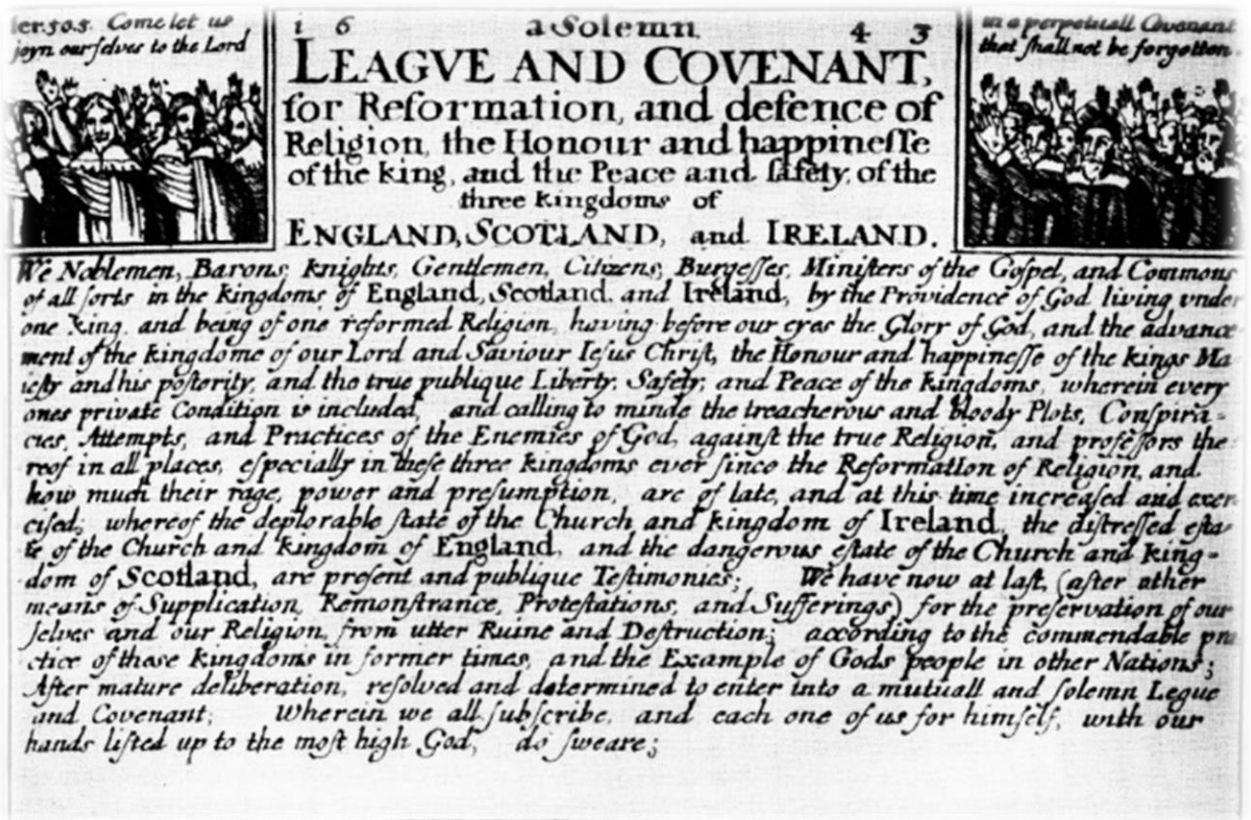
¹⁰⁶ Zaret, D., *ό.π.*, σελ. 217, 221, 252.

συναντάμε πρεσβυτεριανά φυλλάδια, που στόχο έχουν τη μείωση της εξουσίας των Ανεξάρτητων μέσα στο κοινοβούλιο. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το έργο του David Buchanan *Truth it's Manifest*, που εξέφραζε τις θέσεις των σκωτσέζων Πρεσβυτεριανών. Άμεσα οι Ανεξάρτητοι θέλησαν να απαντήσουν, με τον Edward Bowles να αναλαμβάνει την επίθεση με το έργο του *Manifest Truths*, ενώ ο Saye θα συνεχίσει την επίθεση, σχεδόν οκτώ χρόνια αργότερα με το έργο του *Vindiciae Veritatis*¹⁰⁷.

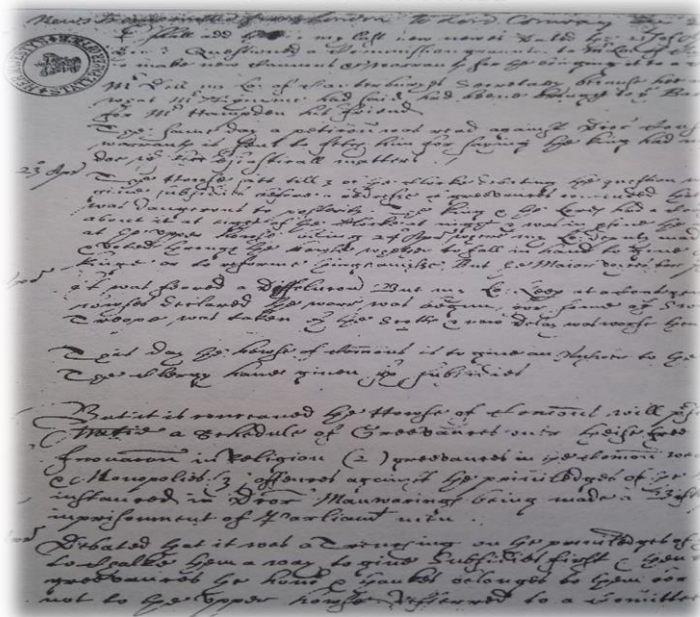
Γίνεται επομένως εύκολα αντιληπτό πως τα διάφορα πλέγματα εξουσίας, που είχαν αρχίσει να αναπτύσσονται πριν ακόμη την επανάσταση, αντιλαμβάνονταν τη σημασία της κοινής γνώμης για την επίτευξη των πολιτικών τους σκοπών. Υπήρξε ένας συνεχής πολιτικός διάλογος ανάμεσα στα κείμενα που υποστήριζαν αντίπαλα πολιτικά κόμματα. Έτσι, οι αναγνώστες καλούνταν να τα συγκρίνουν και φυσικά τους παρακινούσαν να οδηγηθούν σε σωστό συμπέρασμα, χρησιμοποιώντας ορθή κρίση. Ωστόσο, η ρητορική δεινότητα αυτών των κειμένων εξαρτιόταν από την προϋπόθεση ότι τα κείμενα αυτά έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη του κοινού, όταν αναπαράγουν παλαιότερα κείμενα. Για παράδειγμα, όταν ο Marchamont Nedham, που πλέον έγραφε για τους βασιλόφρονες, επιτέθηκε το 1648 στο κοινοβούλιο, έπειτα και από την άρνηση του τελευταίου στις προτάσεις των πρώην συμμάχων *Covenanters*, επαναδιατύπωσε το ‘*Συμβόλαιο*’ και το ‘*Solemn League*’, δηλαδή τους όρκους του 1643 που πήραν τα δυο έθνη για κοινή πολιτική¹⁰⁸. Η προπαγάνδα δεν κατευθυνόταν εναντίον μόνο του εχθρού στα πεδία των μαχών, αλλά, στην περίπτωση των κοινοβουλευτικών, και εναντίον των εσωτερικών πολιτικο-θρησκευτικών ομάδων, προοικονομώντας την εμφύλια σύγκρουση που θα ακολουθούσε.

¹⁰⁷ Peacy J., ό.π., σελ. 113.

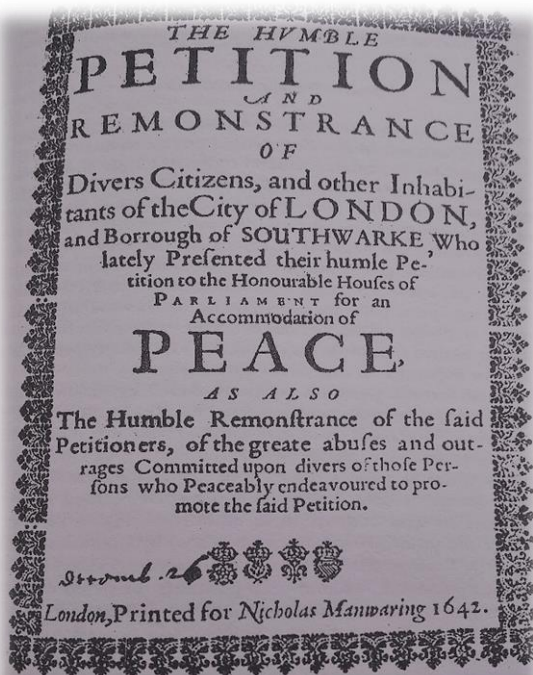
¹⁰⁸ Zaret, D., ό.π., σελ. 178- 179.

Εικόνα 11: Το Covenant και η Υπεύθυνη Ένωση, 1643

Εικόνα12: Ενημερωτικό δελτίο τις 21 Απριλίου του 1640 από το 'Μικρό Κοινοβούλιο'

London supporters of a peace treaty with Charles I defend the petition.

Εικόνα 13: Υπόμνημα που υποστήριζε την ειρήνη με τον Κάρολο

Κεφάλαιο 4^ο: Η δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού

Ενότητα I: Η οργάνωση του στρατεύματος

Η δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού θεωρήθηκε αναγκαία, ως μια απάντηση στις συνεχείς ήττες που ακολούθησαν το Marston Moor. Οι εσωτερικές εντάσεις στο κοινοβούλιο καθώς και οι προσωπικές βλέψεις των στρατηγών οδήγησαν σε τέλμα τις στρατιωτικές κοινοβουλευτικές μονάδες, που έβλεπαν πως ο βασιλιάς μπορεί να συνέλθει από την καταστροφική ήττα του 1644. Επομένως, η δημιουργία του νέου αυτού στρατού ήταν στρατιωτική αναγκαιότητα και όχι πολιτική· ακολουθούσε μάλιστα την παράδοση του κοινοβουλίου για λήψη αποφάσεων¹⁰⁹. Ο ριζοσπαστισμός του δε συνδέθηκε με την καριέρα του Oliver Cromwell.

Ο στρατός οργανώθηκε ακολουθώντας το μοντέλο του στρατού της κομητείας του Essex, χωρίς καν να γίνει βελτίωση των μεγάλων ελλείψεών του. Η στρατολόγηση έγινε από τους παλαιούς στρατούς, η χρηματοδότηση από το παλαιό σύστημα αξιολόγησης και διοικούνταν από τις κοινοβουλευτικές επιτροπές. Εκείνο όμως που έκανε ξεχωριστό τον Νέο Πρότυπο Στρατό ήταν το διάταγμα *Self- Denyal*, που προηγήθηκε της δημιουργίας του.

Το διάταγμα *Self- Denyal* ήταν μια απάντηση στα ψυχολογικά και θρησκευτικά ερεθίσματα που προήλθαν από τις στρατιωτικές αποτυχίες του φθινοπώρου του 1644. Χρησιμοποιήθηκε ως λύση στα εγγενή προβλήματα, αντιστρέφοντας τις προηγούμενες ‘αποφάσεις του Θεού’ εναντίον των κοινοβουλευτικών σκοπών και μειώνοντας τις εντάσεις ανάμεσα στους αξιωματικούς. Είχε ως στόχο να καθαρίσει το κοινοβουλευτικό στρατόπεδο χρησιμοποιώντας μεθόδους συναίνεσης ώστε τα διαπληκτιζόμενα μέρη να επανενωθούν. Σύμφωνα λοιπόν με το διάταγμα, έπρεπε να επικρατεί διάκριση διοικητικής και στρατιωτικής θέσης, επιλέγοντας οι

¹⁰⁹ Kishlansky M., «The case of the army truly stated: The creation of the New Model Army», *Past and Present* No. 81 (November 1978), Oxford University Press, σελ. 57.

ενδιαφερόμενοι είτε την έδρα της βουλής είτε τον τίτλο του αξιωματικού στο στράτευμα¹¹⁰.

Αναπόφευκτα κάτι τόσο ριζοσπαστικό δεν θα μπορούσε να οδηγήσει σε συμβιβασμό, όσο σε εντάσεις. Πολλοί κοινοβουλευτικοί διαφωνούσαν τόσο με την παραμονή των παλαιών διοικητών, όσο και με τη μεταρρύθμιση του στρατού, επιθυμώντας ελάχιστες αλλαγές· θεωρούσαν πως αυτό το διάταγμα ήταν ένα είδος ποινής που έπεσε άνιστα και άδικα προς όλους. Παράλληλα το διάταγμα δημιούργησε εντάσεις ανάμεσα στη βουλή των Λόρδων και σε εκείνη των Κοινοτήτων, που το εμπνεύστηκε. Αποτελούσε ένα χτύπημα κατά των ευγενών, τόσο σε ατομικό όσο και σε ταξικό επίπεδο, αφού τους αρνιόταν τα αρχέγονα στρατιωτικά τους δικαιώματα. Επιπλέον, ασκούσε εμμέσως κριτική για τη συμπεριφορά των αριστοκρατών στρατηγών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν δυσαρμονία και εσωτερικές συγκρούσεις, σε μια περίοδο που ο στρατός αναδιοργανωνόταν και η ενότητα του κοινοβουλίου ήταν αναγκαία.

Τελικά, έπειτα από αρκετές προστριβές, ο νόμος περνά από τη Βουλή των Κοινοτήτων στις 19 Δεκεμβρίου 1644, αλλά η Βουλή των Λόρδων την απέρριψε. Για να βρεθεί κάποια λύση στο στρατιωτικό πρόβλημα δόθηκαν δυο επιλογές. Πρώτη αποτέλεσε η χρήση του σκωτσέζικου στρατού βορειοανατολικά και δεύτερη η αναδιοργάνωση του στρατού στο νότο. Οι Σκωτσέζοι είχαν παίξει καθοριστικό ρόλο στην κυριαρχία του κοινοβουλίου στο Βορρά, ενώ από τη στιγμή που το νομοσχέδιο πέρασε από την Κάτω Βουλή έδωσε την πρώτη κατεύθυνση στην επιτροπή των δυο βασιλείων να ερευνήσει για μια νότια στρατιωτική εγκαθίδρυση, όμοια με τη σκωτσέζικη¹¹¹. Η κοινοβουλευτική εφημερίδα *Weekly Intelligencer* τόνιζε πως με τη ψήφιση του νομοσχεδίου αποδόθηκε δικαιοσύνη, ενώ η σκωτσέζικη *Scottish Dove*, συντηρητικών αποχρώσεων, επεσήμαινε πως με αυτό το νομοσχέδιο το κοινοβούλιο απελευθερώνεται από κάθε απόδοση απληστίας¹¹².

Όσο περνούσε ο καιρός, η μεταρρύθμιση του στρατού γινόταν επιτακτική ανάγκη. Οι αμφισβητούμενοι λοιπόν στρατηγοί συμμετείχαν στην επιτροπή των δυο

¹¹⁰ Kishlansky M., *The Rise of the New Model Army*, Cambridge University Press, 1979, σελ. 27.

¹¹¹ Kishlansky M., «The case of the army truly stated: The creation of the New Model Army», *Past and Present* No. 81 (November 1978), Oxford University Press, σελ. 59.

¹¹² Kishlansky M., *The Rise of the New Model Army*, Cambridge University Press, 1979, σελ. 30.

βασιλείων που είχε συγκληθεί, προτείνοντας το νέο μοντέλο στρατού. Μέχρις η βουλή των Λόρδων να δεχτεί ή να απορρίψει το διάταγμα, μόνο διοικητικές αποφάσεις μπορούσαν να παρθούν. Οι λόρδοι ωστόσο δεν ήθελαν να ξεφύγει η αναδιοργάνωση από τις παραδοσιακές γραμμές. Ο λόρδος Wharton σε γράμμα του προς τον λόρδο Fairfax αναφέρεται στην ‘αβεβαιότητα’ που δημιουργείται από αυτές τις αλλαγές¹¹³. Όταν λοιπόν στις 6 Ιανουαρίου του 1645 η υποεπιτροπή συνεδρίασε για τη στρατιωτική χρηματοδότηση, η αναφορά της αποδείκνυε πως ο Νέος Πρότυπος Στρατός θα δημιουργούνταν πάνω στις παλαιές στρατιωτικές νόρμες. Οι τρόποι δηλαδή με τους οποίους ο νέος αυτός στρατός θα χρηματοδοτούνταν δεν διέφεραν από εκείνους, τους τόσο λανθασμένους, που χρηματοδοτούσαν τους κοινοβουλευτικούς στρατούς του Essex και του Manchester.

Το πλάνο δημιουργίας του Νέου Πρότυπου Στρατού κατατέθηκε στις 9 Ιανουαρίου 1645· μετά από δυο ημέρες ιδρύθηκε το γενικό πλαίσιο με τους αριθμούς των στρατιωτών που θα συμμετείχαν. Συγκεκριμένα, υπολογίζονταν 14.000 πεζοί, 6.000 ιππείς και 1.000 δραγόνι. Οι αριθμοί αυτοί ουσιαστικά αντιπροσωπεύουν τους στρατιώτες των δυο κοινοβουλευτικών στρατών που είχαν τοπικό χαρακτήρα, δηλαδή του στρατού Ανατολικής Ενώσεως και του Βόρειου στρατού, καθώς και του εθνικού στρατού του Essex¹¹⁴. Παρόλ’ αυτά ήταν μόνο ένα μέρος μιας συνολικής στρατιωτικής δομής η οποία και θα αναπτυχθεί σε τέσσερις ξεχωριστούς στρατούς και αναρίθμητες τοπικές ταξιαρχίες, με συγκεκριμένη αλυσίδα στρατιωτικής ιεραρχίας.

Επικεφαλής του ιππικού ορίστηκε ο λόρδος Sir Thomas Fairfax, στρατηγός του βόρειου στρατού· αποτελούσε μια αξιόπιστη λύση στο πρόβλημα της ‘εξαφάνισης’ των αριστοκρατικών αξιωματικών. Ο Fairfax προοριζόταν και για αρχιστράτηγος του στρατού, πράγμα που θα σήμαινε την τυπική απομάκρυνση του λόρδου Essex, έπειτα και από τα γεγονότα του καλοκαιριού του 1644. Στο πεζικό επικεφαλής τέθηκε ο Phillip Skippon, έπειτα από πρόταση της Βουλής των Κοινοτήτων. Η πρόταση δεν συνάντησε αντιδράσεις από την πλευρά των αριστοκρατών, από τη στιγμή που στο ιππικό είχε διοριστεί ο Fairfax. Η επιλογές των Fairfax και Skippon είχαν καθησυχαστικά αποτελέσματα τόσο στις εσωτερικές στρατιωτικές όσο και θρησκευτικές έριδες που είχαν ξεσπάσει το φθινόπωρο. Και οι δυο είχαν καλή

¹¹³ Kishlansky M., «The case of the army truly stated: The creation of the New Model Army», *Past and Present* No. 81 (November 1978), Oxford University Press, σελ. 61.

¹¹⁴ Kishlansky M., *The Rise of the New Model Army*, Cambridge University Press, 1979, σελ. 37.

στρατιωτική φήμη ενώ έμειναν αμέτοχοι στις διαφωνίες των αξιωματικών. Επιπλέον, πέρα από την επιθυμία τους για μια θεϊκή μεταρρύθμιση, δεν χαρακτηρίζονταν από θρησκευτικό ζηλωτισμό¹¹⁵.

Στις 27 Ιανουαρίου του 1645, ο Fairfax τίθεται αρχιστράτηγος του Νέου Πρότυπου Στρατού. Η επιλογή αυτή καθώς και των συνταγματαρχών που δεν ήταν μέλη του κοινοβουλίου, έδειξε με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο πως η Βουλή των Κοινοτήτων αγνόησε την αντίθεση των λόρδων στο διάταγμα *Self-Denyal*. Παρόλ' αυτά, όταν οι λόρδοι στις 4 Φεβρουαρίου έστειλαν έγγραφο με τρεις αλλαγές στο προσχέδιο του στρατού, η Βουλή των Κοινοτήτων τις έκανε άμεσα δεκτές. Οι αλλαγές αυτές αφορούσαν τα εξής: οι αξιωματικοί και οι στρατιώτες να υπογράψουν το 'Συμβόλαιο', η επιλογή των αξιωματικών να γίνεται και από τις δυο βουλές και τρίτον, τα μέλη του Νέου Πρότυπου Στρατού να συμμορφώνονται με την εκκλησιαστική κυβέρνηση που θα συσταθεί από το κοινοβούλιο¹¹⁶.

Το ιππικό προήλθε εξ'ολοκλήρου από τον στρατό της Ανατολικής Ένωσης, ενώ το πεζικό από την κομητεία του Essex. Αυτό συνέβη γιατί και οι δυο αυτοί στρατοί είχαν ήδη στρατολογηθεί και επαναεξοπλισθεί κατά το τέλος της φθινοπωρινής εκστρατείας του 1644, πριν δηλαδή την απόφαση για δημιουργία ενός νέου στρατεύματος. Δυο άλλα συντάγματα αποτελούνταν από τοπικές μονάδες: το ένα ήταν το σύνταγμα του Rossiter από το Lincolnshire και το άλλο ήταν το σύνταγμα του Weldon από το Kent¹¹⁷. Φόβοι για ανταρσίες υπήρξαν, κυρίως στα συντάγματα όπου οι ανώτεροι αξιωματικοί είτε παραιτήθηκαν είτε αποστρατεύθηκαν. Σημαντικό ρόλο στην αποσόβηση του κινδύνου έπαιξε ο Skippon, που κατάφερε να εντάξει ομαλά του στρατιώτες του Essex στον Νέο Πρότυπο Στρατό. Επίσης σημαντικό ήταν και το δάνειο των 80.000 λιρών του City, που στόχο είχε την πληρωμή των μισθών, 14 ημερών μπροστά.

Οι τοπικές επιτροπές μέχρι και το 1645 προέρχονταν από την αριστοκρατία. Η τελευταία είχε άλλες προτεραιότητες, όπως την προστασία φίλων και πολιτικών σχέσεων, την παραμονή στρατιωτών και προϋπολογισμού στις κομητείες τους καθώς

¹¹⁵ Kishlansky M., «The case of the army truly stated: The creation of the New Model Army», *Past and Present* No. 81 (November 1978), Oxford University Press, σελ. 63.

¹¹⁶ Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 64.

¹¹⁷ Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 68.

και την άρνηση πληρωμής για στρατιωτικές επιχειρήσεις που άμεσα δεν τους επηρέαζαν. Όταν όμως οι ριζοσπάστες ανέλαβαν την εξουσία, οι επιτροπές μετεξελέγχθηκαν· έγιναν λιγότερο κομητριοκεντρικές και ενδιαφέρονταν για το γενικότερο καλό και όχι για τα τοπικά περιουσιακά δικαιώματα. Ο Νέος Πρότυπος Στρατός χρηματοδοτήθηκε από τη λεγόμενη πολιτική της ‘επιδείνωσης’ των παραβατών. Συνοπτικά, επιτρεπόταν στους παραβάτες να πάρουν πίσω τις περιουσίες τους πληρώνοντας ένα πρόστιμο ανάλογο με την παράβασή τους. Κάτι τέτοιο ωστόσο δεν ήταν σύμφωνο με όσα ευαγγελίζονταν οι ριζοσπάστες, αλλά η στρατιωτική επανάσταση είχε ανάγκη από μια οικονομική επανάσταση για να επιτευχθεί¹¹⁸.

Ο Νέος Πρότυπος Στρατός δεν επιδίδοταν σε λαφυραγωγίες. Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να πείσει τους αγρότες στα νοτιοδυτικά της Αγγλίας, που είχαν υποστηρίξει ένα νέο πολιτικό κόμμα, τους *Clubmen*, να διαλυθούν. Εξαίρεση αποτέλεσε η καταστροφή και λαφυραγώγηση του μεγάλου οίκου του καθολικού Μαρκήσιου στο Winchester, έπειτα από εντολή του Cromwell. Μετά το τέλος της λαφυραγώγησης το σπίτι κάηκε ώστε να μην αποτελέσει ξανά σημείο αναφοράς για τους Καθολικούς¹¹⁹.

Στην κρίσιμη μάχη του Naseby, στις 14 Ιούνη του 1645, το ιππικό της αριστερής πτέρυγας, με αρχηγό τον Ireton, υποχώρησε κατά την επίθεση του ιππικού του πρίγκιπα Rupert, ενώ παράλληλα οι δυο δυνάμεις πεζικού μάχονταν στο πεδίο της μάχης, δίχως κάποια από τις δυο να έχει αποκτήσει πλεονέκτημα. Το κοινοβουλευτικό ιππικό στη δεξιά πτέρυγα εφόρμησε στο ιππικό της αριστερής πτέρυγας, με αρχηγό τον Langdale, και στην κρίσιμη στιγμή, όταν ο Langdale υποχώρησε, στράφηκε προς το ανυπεράσπιστο πεζικό. Η νίκη αυτή σήμανε και την ήττα του βασιλιά, ενώ επικεφαλής του ιππικού που έκρινε τελικά τη μάχη ήταν ο Oliver Cromwell, ένας ευγενής κατώτερης βαθμίδας, που με το ιππικό που στρατολόγησε από την περιοχή του κατάφερε να λήξει τη μάχη και την πρώτη φάση του πολέμου¹²⁰.

¹¹⁸ Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985, σελ. 67- 68.

¹¹⁹ Hill C., *ό.π.*, σελ. 77.

¹²⁰ Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 71.

Ενότητα II: Ο Oliver Cromwell και η επίδρασή του στη δημιουργία ενός στρατού ‘αγίων’

Πριν συνεχίσουμε στη θρησκευτική σύνθεση του Νέου Πρότυπου Στρατού, κρίνεται αναγκαίο να γίνει αναφορά στον άνθρωπο που έπαιξε το σημαντικότερο ρόλο, τόσο στη δημιουργία του νέου στρατού όσο και στην κυριαρχία της επανάστασης στην Αγγλία καθώς και στη γέννηση της Κοινοπολιτείας.

Ο Cromwell προερχόταν από μια οικογένεια όπου ευνοήθηκε από τη σύληση της εκκλησιαστικής περιουσίας, με την αλλαγή του δόγματος. Θεός του ήταν ο Thomas Cromwell, υπουργός του Ερρίκου του Η΄ και θεωρείται ο αρχιτέκτονας της αγγλικής μεταρρύθμισης. Ο Thomas, ήταν θεός του από την πλευρά της προγιαγιάς του, αλλά αυτό δεν εμπόδισε τον προπάππου του Richard Williams να αλλάξει το επώνυμό του, για να ανέβει πιο γρήγορα στην ιεραρχία. Διενήργησε μάλιστα ως πράκτορας του Thomas για το κλείσιμο και τον έλεγχο των μοναστηριών. Το αποτέλεσμα ήταν να νυμφευθεί την κόρη του δημάρχου του Λονδίνου. Ο παππούς του Oliver, Sir Henry Cromwell, νυμφεύθηκε και εκείνος την κόρη δημάρχου του Λονδίνου, ενώ εκλέχθηκε να εκπροσωπήσει και την κομητεία του στη Βουλή των Κοινοτήτων. Ο θεός του ωστόσο, και συνονόματός του Oliver, εξαιτίας λάθος πολιτικών επιλογών και οικονομικών επενδύσεων, αναγκάστηκε να πουλήσει το σπίτι-έδρα του Οίκου στο Hinchinbrooke στην οικογένεια Montagu. Πατέρας του Oliver ήταν ο Robert, ο νεότερος γιος του Sir Henry, και μητέρα του η Elisabeth Steward, η οικογένεια της οποίας είχε κληρονομήσει τους τίτλους ιδιοκτησίας από την ενορία του Ely, την νέα κατοικία της οικογένειας. Συμπερασματικά, ο Oliver Cromwell μεγάλωσε σε μια οικογένεια που είχε πολεμήσει τον Καθολικισμό και γαλουχήθηκε μέσα σε ένα αντικαθολικό προτεσταντικό περιβάλλον. Παράλληλα, τα πολιτικά αξιώματα των προγόνων του, του προσέφεραν τη δυνατότητα να ακολουθήσει μια πολιτική καριέρα στη Βουλή των Κοινοτήτων¹²¹.

Μεγάλη επιρροή του άσκησε ο δάσκαλός του, Thomas Beard, ο οποίος ήταν και Πουριτανός και στο έργο του αναφερόταν στον Πάπα ως τον Αντίχριστο. Ο Beard προετοίμασε τον Oliver για εισαγωγή στο πανεπιστήμιο του Cambridge, αλλά ο

¹²¹ Hill C., ό.π., σελ. 35- 36.

Cromwell προτίμησε το νέο κολλέγιο του πανεπιστημίου, το Sidney Sussex College, το οποίο ήταν το πιο σκληροπυρηνικό των Πουριτανών. Η απόφασή του να μην επιλέξει το κολλέγιο Queens του πατέρα του ούτε το κολλέγιο Jesus του Beard, δείχνει ασφαλώς μια προσωπικότητα σταθερή και πιστή στα θρησκευτικά της ιδεώδη. Ο Cromwell αρίστευσε στα μαθηματικά και όχι στις ανθρωπιστικές και νομικές σπουδές που επιθυμούσαν οι γονείς του. Παρόλ' αυτά, το 1617 ο πατέρας του απεβίωσε, με αποτέλεσμα να αναγκαστεί να παρατήσει τις σπουδές του και να μην αποκτήσει τελικά πτυχίο¹²².

Το 1620 νυμφεύεται την κόρη ενός πλούσιου εμπόρου, την Elizabeth Bourchier. Ο γάμος αυτός, εκτός του ότι του προσέδωσε πλούτο, τον εισήγαγε στην καρδιά μιας ισχυρής ομάδας η οποία και θα ξεκινούσε την αντίδραση του κοινοβουλίου προς το βασιλιά. Ο Cromwell λοιπόν, τόσο από την οικογένειά του όσο και από την πλευρά της γυναίκας του, συνδεόταν με ισχυρές οικογένειες που συμμετείχαν στην πολιτική εναντίον του Καρόλου. Έπαυε πλέον να είναι ένας επαρχιώτης ευγενής. Έξι ξαδέρφια του φυλακίστηκαν το 1627, επειδή αρνήθηκαν να πληρώσουν το αναγκαστικό δάνειο του βασιλιά, ενώ ένα χρόνο αργότερα εκλέγεται για πρώτη φορά ως αντιπρόσωπος της κομητείας του στη Βουλή των Λόρδων, συναντώντας εννιά ξαδέρφια του.

Η πρώτη του εκλογή συνέβη ως δημότης του Huntingdon, μαζί με τον James Montagu, τρίτο γιο του κόμη του Manchester. Η επιρροή των Montagu στην περιοχή αυξανόταν όσο εκείνη του Sir Oliver Cromwell υποχωρούσε. Η εκλογή αυτή φανερώνει έναν συμβιβασμό ανάμεσα στις δυο οικογένειες. Παρόλ' αυτά η σύγκρουση ανάμεσα στον Cromwell και στον κόμη του Manchester δεν θα αποφευχθεί μελλοντικά.

Το 1627 ο Cromwell θα συνεργαστεί με τον πρώην δάσκαλό του Beard ενάντια στον δικηγόρο και τοπικό πολιτικό αρχηγό Robert Bernard, εκ μέρους μιας πουριτανικής και λιγότερο ολιγαρχικής ομάδας. Εκμεταλλευόμενοι το 1630 την πολιτική αλλαγή με την ενδεκαετή προσωπική διακυβέρνηση του Καρόλου, η κυβερνώσα ομάδα οδηγήθηκε στην κεντρική κυβέρνηση για επιπλέον βοήθεια. Έπειτα από έντονους διαξιφισμούς και μετά από κατηγορίες, ο κόμης του Manchester στήριξε τον Bernard, αναγκάζοντας τον Cromwell να εγκαταλείψει το Huntingdon και να

¹²² Hill C., *ό.π.*, σελ. 37- 38.

μεταφερθεί στο St. Ives. Σκεφτόταν έντονα μάλιστα να μεταφερθεί στη Νέα Αγγλία, που τότε αποτελούσε καταφύγιο θρησκευτικών και πολιτικών αντιφρονούντων. Ο Κάρολος προσπαθούσε να βρει χρήματα, χωρίς την έγκριση του κοινοβουλίου. Απαίτησε μάλιστα την πληρωμή προστίμου 10 λιρών για όσους αρνούνταν να αγοράσουν τον τίτλο του ιπότη. Ο κόμης του Manchester ήταν μέλος της βασιλικής επιτροπής που εμφανίστηκε ο Cromwell· ήταν ο τελευταίος που δέχτηκε να πληρώσει. Τελικά, μετά το θάνατο του θείου του Sir Thomas Steward το 1636 κληρονόμησε τη μεγάλη του περιουσία και μετακόμισε στο Ely¹²³.

Ο Cromwell από την αρχή της πολιτικής του καριέρας συμμετείχε στις διαμαρτυρίες ενάντια στις πολιτικές του Καρόλου. Το 1623 συμμετείχε στο Huntingdon σε μια αποξήρανση βάλτου, όπως και το 1638 στο Ely. Έτσι, ο Cromwell, με την αντίθεσή του προς το βασιλιά, τόσο για την αποξήρανση στο Ely ζητώντας από τους χωρικούς να οπλιστούν, αναλαμβάνοντας παράλληλα και την αντιπροσώπευσή τους, όσο και για τη μεγάλη του επιμονή του εναντίον του φόρου Ship money, είχε αποκτήσει σπουδαία φήμη στο κοινοβούλιο¹²⁴. Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν και το λόγο που ο Cromwell εκλέχθηκε το 1640 στο 'Μικρό Κοινοβούλιο'. Μπορεί στο Huntingdon να ήταν απίθανο να εκλεγεί, μιας και η κομητεία ελεγχόταν από τον πολιτικό του αντίπαλο, αλλά το Cambridge ήταν δίπλα στο Ely. Στις 7 Ιανουαρίου του 1640 έγινε ελεύθερος πολίτης και τρεις μήνες μετά εκλέγεται ως ένας από τους δυο αντιπροσώπους της κομητείας¹²⁵.

Η ιρλανδική εξέγερση του 1641 είχε τραβήξει την προσοχή του. Τόνιζε μάλιστα στο κοινοβούλιο πως *‘θα πρέπει να αναλάβουμε κάποιες δραστηριότητες ώστε να διώξουμε τους παπιστές από το Δουβλίνο’*. Στις 3 Μαΐου 1641 ζητά από τους λόρδους να δοθεί εντολή για να οργανωθεί εκστρατευτικό σώμα ώστε να σταλεί στην Ιρλανδία. Παράλληλα ασχολιόταν και με τη συγκέντρωση χρημάτων για τον ίδιο σκοπό. Ο ίδιος έδωσε 500 λίρες για την επανακατάκτηση της νήσου, με αντάλλαγμα την υπόσχεση 1.000 εκταρίων γης στο Leinster. Επιπλέον, ήταν σε συνεχή επαφή με την περιοχή του City, ώστε να διαβεβαιώσει τη βουλή στη 1 Ιουνίου πως *‘υπήρχαν συγκεκριμένοι έμποροι’* που προετοίμαζαν όπλα και φαγητό για εκστρατεία στην Ιρλανδία, ώστε αυτή να είναι έτοιμη να γίνει σε περίοδο 6 μηνών. Κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών

¹²³ Hill C., ό.π., σελ. 39- 43.

¹²⁴ Hill C., ό.π., σελ. 47.

¹²⁵ Hill C., ό.π., σελ. 48.

προετοιμασιών του κοινοβουλίου, ο Cromwell συμμετείχε ενεργά· είναι εκείνος που ζητά και πετυχαίνει από το κοινοβούλιο να συγκεντρώσει στρατό ο κόμης του Essex. Στις 14 Ιανουαρίου του 1642 κατάφερε να δημιουργηθεί μια επιτροπή με στόχο να βρεθεί το βασίλειο σε θέση άμυνας.

Ενώ ο ίδιος ήταν ένθερμος Πουριτανός και αντικαθολικός, εντούτοις με δικές του πρωτοβουλίες δημιουργήθηκε ένας διάυλος επικοινωνίας ανάμεσα σε Καθολικούς και Προτεστάντες και επιτεύχθηκε ο αφοπλισμός των Καθολικών σε διάφορες κομητείες¹²⁶.

Τον Μάρτιο του 1643 ο Cromwell αρχίζει και δημιουργεί στράτευμα, τους ‘Σιδερόφρακτους’, ένα ιππικό από την περιοχή του Huntingdon, που γρήγορα γίνονται σύνταγμα. Ο Thomas Tany θα πει πως ‘ο Oliver εκείνη την περίοδο στο Huntingdon στην αγορά, παρουσία μου, υποσχόταν ότι θα σταθεί μαζί μας για την ελευθερία της Βίβλου και του νόμου της γης’. Η επιλογή των στρατιωτών που θα συμμετείχαν στους ‘Σιδερόφρακτους’ ήταν προσεκτική. Οι περισσότεροι ήταν είτε κάτοχοι γης είτε γόννοι κατόχων γης, έχοντας συνείδηση του τι διακυβεύεται. Από την αρχή οι ‘Σιδερόφρακτοι’ διακρίνονταν για τη γενναιότητά τους αλλά και για την πίστη τους στο Θεό. Θεωρούσαν ότι οι πράξεις τους ταίριαζαν με τη θεωρία της εργασίας και της αρετής, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο την θρησκευτική τους ευσέβεια. Ο δημοσιογράφος Richard Baxter, αναφερόμενος στο ιππικό θα πει πως ‘είναι άνδρες με μεγαλύτερη κατανόηση από τους κοινούς στρατιώτες...και δεν έπαιρναν χρήματα παρά μόνο για όσα προορίζονταν για την κοινή ευδαιμονία’. Διακρίνονταν επομένως για την σκληρή τους πειθαρχία και για την καλύτερη αγωγή σε σύγκριση με άλλους στρατιώτες¹²⁷.

Ο Cromwell μετέφερε στην Αγγλία τις αλλαγές που συνέβησαν στο στρατιωτικό πεδίο εξήντα χρόνια πριν στην Ολλανδική επανάσταση. Οι ελεύθεροι απλοί άνδρες κινητοποιούνται συνειδητά από μια πίστη σε έναν σκοπό και φέρνουν καλύτερα αποτελέσματα από τους επαγγελματίες στρατιώτες. Ο Clarendon υποστηρίζει ότι το ιππικό των ‘Σιδερόφρακτων’ διακρινόταν για την πειθαρχία του,

¹²⁶ Hill C., ό.π., σελ. 59- 61.

¹²⁷ Hill C., ό.π., σελ. 62.

εντούτοις την ίδια πειθαρχία δεν επιδείκνυε όταν ήταν άλλοι επικεφαλής, παρά μόνο με τον Cromwell¹²⁸.

Εκεί όμως που ο Cromwell έφερε πραγματικά την αλλαγή ήταν στην επιλογή των αξιωματικών, αφού ήταν ο πρώτος που δεν επέλεξε με βάση την καταγωγή ή την τάξη. Όπως αναφέρει και ο πολιτικός του αντίπαλος δεύτερος κόμης του Manchester το 1645 *‘δεν ήταν στρατιώτες ή άνδρες με περιουσία¹²⁹, αλλά κοινοί άνδρες, φτωχοί που το μόνο τίτλο που θα μπορούσαμε να τους δώσουμε είναι εκείνος των θεοσεβούμενων, πολύτιμων ανδρών’*. Ο Manchester τονίζει την απέχθεια του Cromwell προς τους επαγγελματίες στρατιώτες, λέγοντας πως προτιμούσε σε μια εργασία τους θεοσεβούμενους από τους Σκωτσέζους ή τους μισθοφόρους. Αυτή η προτίμηση οδηγούσε κάποιους ευγενείς σε συζητήσεις με την πλευρά των βασιλοφρόνων, μιας και φοβούνταν την κυριαρχία των κοινών ανθρώπων στο στράτευμα· μάλιστα οι συζητήσεις αυτές εντάθηκαν μετά το διάταγμα *Self Denyal*. Όταν ο Ralph Margery δημιούργησε ένα τάγμα ιππικού για το κοινοβούλιο το 1643, κρίθηκε ακατάλληλος για επικεφαλής εξαιτίας της μη ευγενικής καταγωγής του. Το τάγμα αυτό απορροφήθηκε από τον Cromwell ο οποίος, λίγους μήνες αργότερα, υποστήριξε τον Margery και τις ιδέες του, σε μια πιο επίσημη μορφή. *‘Μπορεί να προκαλεί ενοχλήσεις σε κάποιους να βλέπουν απλούς άνδρες να γίνονται αξιωματικοί του ιππικού. Θα ήταν καλό άνδρες ευγενείς να έπαιρναν αυτές τις θέσεις, αλλά γιατί δεν εμφανίζονται; Ποιος τους εμποδίζει; Αλλά από τη στιγμή που είναι αναγκαίο η δουλειά να γίνει, καλύτεροι είναι οι απλοί άνδρες από τον κανέναν’*. Και συνεχίζει λέγοντας πως *‘θα προτιμούσα να έχω έναν κοινό μελανοχίτωνα αρχηγό που ξέρει για ποιον σκοπό πολεμά και αγαπά αυτό που κάνει, παρά έναν ευγενή και τίποτε άλλο’*. Ο Cromwell είχε μια ωφελμιστική προσέγγιση, θεωρώντας πως *‘αν επιλέξεις θεοσεβούμενους τίμιους άνδρες για αξιωματικούς ιππικού, τότε τίμιοι άνδρες θα τους ακολουθήσουν...λίγοι τίμιοι άνδρες είναι πολύ καλύτεροι από τους πολυάριθμους’*. Από τους παραπάνω λόγους γίνεται εύκολα αντιληπτό πως ο Cromwell συνέδεε το στρατό με το εκκλησίασμα. Εκτός από πολιτικός ριζοσπάστης, και μάλιστα επικεφαλής αυτής της ομάδας, ήταν και θρησκευτικός¹³⁰.

¹²⁸ Hill C., ό.π., σελ. 77.

¹²⁹ Εννοεί μισθοφόρους και ευγενείς.

¹³⁰ Hill C., ό.π., σελ. 63- 64.

Σε ομιλία του σε μια επιτροπή που ασχολιόταν με τη διένεξη του Cromwell και του Manchester το Δεκέμβριο του 1644, ο Cromwell αναφέρεται στο πρόβλημα της κυριαρχίας των ευγενών στα υψηλά αξιώματα του στρατεύματος· ένα πρόβλημα που θα οδηγούσε αναπόφευκτα στην απόσυρση των απλών ανθρώπων από τον αγώνα του κοινοβουλίου. Με αυτήν του την κίνηση, ο Cromwell μετέφερε την προσωπική του αντιπαράθεση με τον Manchester στο πεδίο της πολιτικής ζωής. Έτσι, ο πρόεδρος Zouch Tate, αν και πρεσβυτεριανός και πολιτικός αντίπαλος του Cromwell, αποφάσισε κανένα μέλος του κοινοβουλίου να διατηρεί ταυτόχρονα στρατιωτικό και πολιτικό αξίωμα. Άμεσα ο στενός συνεργάτης του Cromwell, Sir Henry Vane, παραιτήθηκε από ταμίας του Ναυτικού, ενώ και ο ίδιος ο Cromwell παραιτήθηκε από το στρατιωτικό του αξίωμα. Έτσι, σταδιακά ξεκινά η εφαρμογή του διατάγματος Self- Denyal η οποία πέρασε και από τη Βουλή των Λόρδων στις 3 Απριλίου.

Οι πολιτικοί του αντίπαλοι είδαν με το διάταγμα αυτό μια ευκαιρία να ξεφορτωθούν τον Cromwell, ενώ ο τελευταίος είχε έγκαιρα διακρίνει το γενικότερο πρόβλημα του κοινοβουλευτικού στρατεύματος· χρειαζόνταν αξιωματικοί με ικανότητα και όχι αξιωματικοί με καταγωγή. Παρόλ' αυτά γνωρίζουμε πως ο Cromwell και άλλοι δυο βουλευτές διατήρησαν τους στρατιωτικούς τίτλους τους. Πώς εξηγείται όμως αυτό;

Ο Cromwell έπαιξε σημαντικό ρόλο στη δημιουργία του Νέου Πρότυπου Στρατού, που είχε για αρχιστράτηγο τον Fairfax. Παραμονές της μάχης του Naseby ο Fairfax δεν είχε κάποιον ικανό στρατηγό για το ιππικό του. Το συμβούλιο του πολέμου τότε ζήτησε να δοθεί ο τίτλος στον Cromwell. Η Βουλή των Κοινοτήτων συμφώνησε τέσσερις μέρες πριν τη μάχη, ενώ η Βουλή των Λόρδων δέχτηκε τη θέση μετά τη μάχη, όταν και ο Cromwell αποτέλεσε τον καταλύτη για τη μεγαλειώδη νίκη. Η προϋπόθεση ωστόσο που έθεσαν οι λόρδοι ήταν να παραμείνει στο πόστο του για άλλους τρεις μήνες, οι οποίοι και αυξήθηκαν στους δεκατρείς, δηλαδή ως τον Ιούλιο του 1646¹³¹.

¹³¹ Hill C., ό.π., σελ. 71- 72.

Ενότητα III: Η θρησκευτική σύνθεση του Νέου Πρότυπου Στρατού

Ο ριζοσπαστικός Νέος Πρότυπος Στρατός αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη πίσω από μια δεκαετία πολιτικής και θρησκευτικής αναταραχής. Είτε ο ριζοσπαστισμός αυτός προέκυψε από την αύξηση των Πουριτανών είτε από τη μείωση των ευγενών, όλοι συμφωνούν ότι το αποθετήριο του ήταν ο Νέος Πρότυπος Στρατός. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο ριζοσπαστισμός του στρατού συνδέθηκε με την καριέρα του Oliver Cromwell. Για αυτήν την εξέλιξη, υπάρχει εξήγηση· ο θρησκευτικός ζηλωτισμός του Cromwell του έδινε τη δυνατότητα να προσελκύσει εθελοντές για να πολεμήσουν για το κοινοβούλιο. Επομένως, τα στρατεύματα που διέταξε θεωρήθηκαν ως θρησκευτικοί ζηλωτές¹³².

Τα λαϊκά κηρύγματα εντός του στρατού, η ταπεινή καταγωγή των αξιωματικών καθώς και η προσήλωση στο Θεό, θεωρήθηκαν ως η κορυφή ενός μεγαλύτερου παγόβουνου θρησκευτικού ριζοσπαστισμού που οδήγησε τελικά στην επανάσταση των αγίων. Καθώς η ώθηση για επανάσταση δεν θα μπορούσε να προέλθει από ένα κοινοβούλιο που ελεγχόταν από τους μετριοπαθείς, η επιλογή αυτή περιήλθε στο στρατό. Αρκετοί μελετητές, σύγχρονοι της περιόδου, ασχολήθηκαν με τη θρησκευτική σύνθεση του στρατεύματος¹³³. Οι βασιλόφρονες William Chillingworth και Clarendon διέκριναν τη διαφορά νηφαλιότητας και ευσέβειας ανάμεσα στους στρατιώτες του Νέου Πρότυπου Στρατού και των στρατιωτών του βασιλιά· και οι δυο κατέληξαν στο συμπέρασμα πως αυτό οφειλόταν στις σχέσεις αξιωματικών και στρατιωτών, καθώς και στη θρησκευτική τους προσήλωση¹³⁴.

Στο στράτευμα κυριαρχούσαν δυο θρησκευτικές ομάδες. Την πρώτη την αποτελούσαν οι Ανεξάρτητοι, μια θρησκευτική ιερατική θεωρία που δεν δεχόταν οποιαδήποτε γεωγραφική ιεραρχία είτε εκκλησιαστική είτε πολιτική, αλλά έναν τοπικό εκκλησιαστικό έλεγχο. Την δεύτερη την αποτελούσαν οι Πρεσβυτεριανοί, οι οποίοι ευαγγελίζονταν μια αγγλική εκδοχή της σκωτσέζικης εκκλησίας ως εθνικής, που θα

¹³² Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 51.

¹³³ Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 52- 53.

¹³⁴ Solt L., *Saints in Arms, Puritanism and Democracy in Cromwell's Army*, Stanford University Press, 1959, σελ.14.

αντικαταστήσει την Αγγλικανική Εκκλησία¹³⁵. Οι Ανεξάρτητοι βρίσκονταν τόσο στο κοινοβούλιο όσο και στο συμβούλιο για το θρησκευτικό δόγμα και αντιτίθονταν στους πρεσβυτεριανούς Σκωτσέζους και στη συμμετοχή τους στον πόλεμο. Παρόλ' αυτά και στα δυο όργανα πιο ισχυροί ήταν οι Πρεσβυτεριανοί· αντιθέτως οι Ανεξάρτητοι είχαν αναπτυχθεί μέσα στο Νέο Πρότυπο Στρατό, όπου ο εμπνευστής του ήταν ο Ανεξάρτητος Oliver Cromwell.

Σίγουρα υπήρχαν ζυμώσεις μέσα στο στρατό για υπεροχή είτε των Πρεσβυτεριανών είτε των Ανεξάρτητων. Για να μην δημιουργηθούν ωστόσο εντάσεις, ο αριθμός των αξιωματικών είχε κατανεμηθεί ισότιμα. Ο Cromwell μιλάει για ενότητα του στρατεύματος λέγοντας πως *‘Πρεσβυτεριανοί, Ανεξάρτητοι, όλοι εδώ έχουν κοινό πνεύμα σε πίστη και προσευχή, την ίδια παρουσία και απάντηση’* συμφωνούν εδώ, δεν υπάρχουν λόγοι διαφοροποίησης. Έλεος είναι αυτό, αυτό που θα έπρεπε να υπάρχει παντού¹³⁶. Παρόμοιες απόψεις παρουσιάζονταν σε φυλλάδια και μικρά βιβλία που κυκλοφορούσαν μέσα στις γραμμές του στρατού, αυξάνοντας τις πιθανότητες συμφωνίας ανάμεσα στις θρησκευτικές ομάδες αλλά έδειχναν παράλληλα και το μεγάλο ποσοστό Πρεσβυτεριανών στο στρατό. Στο έργο *Strong and Modest Advice unto the Petitioners for Presbyterian Government* ο ανώνυμος συγγραφέας τονίζει *«πόσο υπέροχο είναι ότι στο σπουδαίο και αήττητο στρατό μας οι διαφορετικές απόψεις δεν έχουν τόσο κακή επιρροή»*¹³⁷.

Αυτό το μείγμα θρησκευτικών απόψεων στον στρατό έγινε πιο δυναμικό από τη στιγμή που εγκαθιδρύθηκε η Πρεσβυτεριανή εκκλησία στην Αγγλία. Ο αγγλικός Πρεσβυτεριανισμός είχε διωχθεί αποτελεσματικά από τους Whitgift και Bancroft την περίοδο του 1590. Επομένως, δεν υπήρχε συνέχεια ανάμεσα σε εκείνον τον Πρεσβυτεριανισμό και στον Πρεσβυτεριανισμό που εισήχθη από την Σκωτία το 1640¹³⁸. Στο εξής, η νομιμότητα των Ανεξάρτητων στηριζόταν στις επιτυχίες του στρατού, τις οποίες οι πρεσβυτεριανοί προπαγανδιστές είχαν επιτυχώς επισημάνει ως επιτυχίες των Ανεξάρτητων. Όταν το 1646 οι Ανεξάρτητοι του City υποστήριζαν πως ο *‘ Ανεξάρτητος Στρατός’* είχε κερδίσει για αυτούς το δικαίωμα στην ανεκτικότητα,

¹³⁵ Bennet M., *Historical Dictionary of the British and Irish Civil Wars, 1637- 1660*, Routledge, 2013, σελ. 14.

¹³⁶ Rushworth J., *Historical Collections*, 8 vols. (London, 1721-2), vi, σελ. 88/ <http://www.british-history.ac.uk/rushworth-papers/vol6/pp23-89#h2-0001>

¹³⁷ Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 56.

¹³⁸ Hill C., *Society and Puritanism in Pre-revolutionary England*, Penguin Books, 1964, σελ. 30.

γρήγορα το διόρθωσαν προσθέτοντας και τους Πρεσβυτεριανούς. Σύντομα, στα φυλλάδια και τα βιβλία ειδήσεων υποστηριζόταν πως εκείνοι που προσδιορίζονταν ως ξεχωριστές ομάδες από τους Πρεσβυτεριανούς και τους Ανεξάρτητους ήταν διαιρέσεις· *‘σε ποιους οφείλουμε τη νίκη, στον στρατηγό Fairfax και τους Πρεσβυτεριανούς του ή στον Cromwell και στους Ανεξάρτητούς του, ας αφήσουμε τους εχθρούς μας να αποφασίσουν’*¹³⁹.

Παρόλ’ αυτά οι διαφοροποιήσεις άρχιζαν να γίνονται αισθητές. Στην αρχή του πολέμου οι αξιωματικοί των ‘Σιδερόφρακτων’ είχαν προτείνει στον Cromwell *‘να μετατρέψουν τους στρατιώτες τους σε μια συναθροισμένη Εκκλησία’* με πάστορά τους τον Richard Baxter, ακολουθώντας τις επιταγές της ριζοσπαστικοποιημένης ιδεολογίας τους. Παράλληλα, η προστασία που παρείχε ο Cromwell σε αυτούς τους θρησκευτικούς ριζοσπάστες οδήγησε στο σεβασμό όλων όσων φοβούνταν τη σκωτσέζικη πρεσβυτεριανή εκκλησία. Εικάζεται πως ο Cromwell, απευθυνόμενος στον κόμη του Manchester είπε πως *‘όπως συμπεριφέρονται στους εαυτούς τους (ενν. οι Σκωτσέζοι), καταπιέζοντάς τους με την πειθαρχία, θα μπορούσα να τραβήξω το σπαθί μου εναντίον τους, όπως εναντίον οποιουδήποτε στο στρατό του βασιλιά’*¹⁴⁰. Οι κατηγορίες που εξαπέλυσε ο κόμης Manchester εναντίον του Cromwell αναζωπύρωσε το θρησκευτικό ζήτημα και τις εντάσεις μεταξύ Πρεσβυτεριανών και Ανεξάρτητων. Για την πλειοψηφία στόχος ήταν να αποτελέσει μέρος του μελλοντικού θρησκευτικού κατεστημένου της χώρας¹⁴¹.

Ο Edward Wogan, λοχαγός του Νέου Πρότυπου Στρατού, θεωρούσε το 1647 πως οι πρεσβυτεριανοί αξιωματικοί υπερτερούσαν των Ανεξάρτητων. Εκείνη την περίοδο ωστόσο ο στρατός θα υποβληθεί σε μια θεμελιώδη μεταμόρφωση στη σύνθεση και στην καθοδήγησή του που τον οδηγεί στη ριζοσπαστικοποίησή του. Προσεκτικά δημιουργείται ένα σώμα αξιωματικών, από όπου έχουν αποβληθεί όλοι όσοι επιθυμούσαν να στηρίζουν το κοινοβούλιο ενάντια στις απαιτήσεις του στρατού για ικανοποίηση των παραπόνων του και δικαίωση της τιμής του¹⁴². Νέα σύννεφα συγκεντρώνονταν πάνω από τη χώρα.

¹³⁹ Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 56.

¹⁴⁰ Hill C., *God’s Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985, σελ. 74.

¹⁴¹ Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 68.

¹⁴² Kishlansky M., *ό.π.*, σελ. 57.

Κεφάλαιο 5^ο: Η εμφύλια σύγκρουση και η προετοιμασία για την ιρλανδική εκστρατεία

Ενότητα I: Ο δρόμος προς το Putney

Η πτώση του Bristol στις 11 Σεπτεμβρίου του 1645 σήμανε την αντίστροφη μέτρηση της λήξης του πολέμου. Ο βασιλιάς Κάρολος θα παραδοθεί στις 5 Μαΐου του 1646 στον στρατό των *Covenanters* στο Newark, ενώ η πρωτεύουσά του η Οξφόρδη θα παραδοθεί στις 24 Ιουνίου. Πλέον το κοινοβούλιο αποτελούσε τον αδιαφιλονίκητο κυρίαρχο στο νησί¹⁴³.

Ο έλεγχος του κοινοβουλίου, μετά το τέλος του πολέμου, περνά στα χέρια των Πρεσβυτεριανών· με το βασιλιά ηττημένο και πολιτικά ανήμπορο να αντιδράσει, ο Ανεξάρτητος Cromwell, ο πρώην σύμμαχος, αποτελούσε απειλή. Ο Cromwell, παρόλο που ήταν ιδιαίτερα ενεργητικός στη βουλή, δεν γνώριζε την ίδια επιρροή που του έδινε παλαιότερα ο τίτλος του Υποστράτηγου. Είχε αποχωρήσει μάλιστα από το στράτευμα το καλοκαίρι του 1646.

Το κοινοβούλιο πλέον στοχεύει προς τον Νέο Πρότυπο Στρατό, το προπύργιο των Ανεξάρτητων, ώστε να μπορέσει να κυριαρχήσει πλήρως στο πολιτικό παιχνίδι. Στις 18 Φεβρουαρίου του 1647, το κοινοβούλιο διαλύει τον Νέο Πρότυπο Στρατό, δίχως να ενδιαφέρεται για την πληρωμή των δεδουλευμένων, καθώς και για τις συντάξεις των χηρών και των ορφανών όσων στρατιωτών θυσιάστηκαν για τον σκοπό του κοινοβουλίου. Παρόλ' αυτά, το κοινοβούλιο δίνει τη δυνατότητα στους στρατιώτες να δηλώσουν συμμετοχή στην εκστρατεία στην Ιρλανδία, εφόσον υπογράψουν το πρεσβυτεριανό συμβόλαιο. Επιπλέον, το διάταγμα Self-Denial θα βρισκόταν σε ισχύ.

Τον Μάρτιο τα ιππικά συντάγματα εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους, οι οποίοι και αναλαμβάνουν τη διοίκηση των μονάδων. Τον Μάρτιο παρουσιάζουν ένα υπόμνημα στον Sir Thomas Fairfax και από εκεί στο κοινοβούλιο, που αναφέρεται στις χήρες και στα ορφανά, καθώς και στους εθελοντές για την Ιρλανδική εκστρατεία¹⁴⁴. Έναν μήνα μετά αρχίζουν και εμφανίζονται έντονα σημάδια ανταρσίας απέναντι στο Κοινοβούλιο. Το τελευταίο, με σπασμωδικές κινήσεις προσπαθεί λανθασμένα να

¹⁴³ <http://bcw-project.org/>

¹⁴⁴ Kishlansky M., « The Army and the Levellers: The road to Putney », *The Historical Journal*, Vol. 22, No.4, December 1979, σελ. 798.

ηρεμήσει την κατάσταση, όσο το πεζικό εκλέγει και εκείνο τους δικούς του αντιπροσώπους. Ο Hill θεωρεί, εύστοχα, πως το στράτευμα είχε μετεξελιχθεί σε ένα σύγχρονου τύπου στρατιωτικό Soviet¹⁴⁵.

Τον Μάιο η βουλή, ανήμπορη να ελιχθεί στο ζήτημα του στρατεύματος, αποφασίζει και στέλνει τον Cromwell, μαζί με άλλους τρεις βουλευτές, στο Essex, για να ομαλοποιήσουν την κατάσταση, προσφέροντας αποζημίωση και πληρωμή των οφειλών. Σε έγγραφό τους στις 17 Μαΐου, οι τέσσερις κοινοβουλευτικοί αντιπρόσωποι αναφέρουν πως *‘βρήκαν τους στρατιώτες πολύ ανήσυχους’*, ενώ τρεις μέρες αργότερα *‘κατάφεραν να τους θέσουν όλους κάτω από τις διαταγές τους και πως οι Επίτροποι θα τους συντροφεύουν’*. Το χτύπημα λοιπόν ήταν σύσσωμο. Αυτοί που στάλθηκαν για να καταστείλουν την ανταρσία, πήραν το μέρος των στασιαστών. Παρόλ’ αυτά με αυτόν τον τρόπο η πειθαρχία επανήλθε στο στράτευμα.

Αυτή η εξέλιξη σηματοδότησε μια τεράστια αλλαγή στην καριέρα του Cromwell. Τον Μάιο φαινόταν ξεκάθαρα πως οποιοσδήποτε διάλογος επικοινωνίας ανάμεσα στον επαναστατημένο στρατό και το κοινοβούλιο είχε χαθεί· ο Cromwell λοιπόν αποφάσισε να στηρίζει τον πρώτο. Δεν θα έχανε την επιρροή του πάνω στο δημιουργημά του που με τόσο κόπο είχε χτίσει, την ώρα που οι *Levellers* ενίσχυαν τη θέση τους. Παράλληλα, αν διαλυόταν ο στρατός, η κυριαρχία των Πρεσβυτεριανών θα ήταν ολοκληρωτική και ο Cromwell θα εξαφανιζόταν από την πολιτική ζωή. Από την άλλη, αν στον στρατό επικρατούσαν οι *Levellers*, θα ήταν δεδομένη μια εμφύλια σύγκρουση με το κοινοβούλιο, ενώ και η ήττα φαινόταν σίγουρη στα μάτια του Cromwell. Αν ωστόσο το στράτευμα διατηρούνταν κάτω από τη δική του εξουσία, πίστευε πως θα μπορούσε να σώσει τη χώρα τόσο από την αναρχία και την κοινωνική επανάσταση των *Levellers*, όσο και από την επιστροφή στο παλαιό καθεστώς¹⁴⁶.

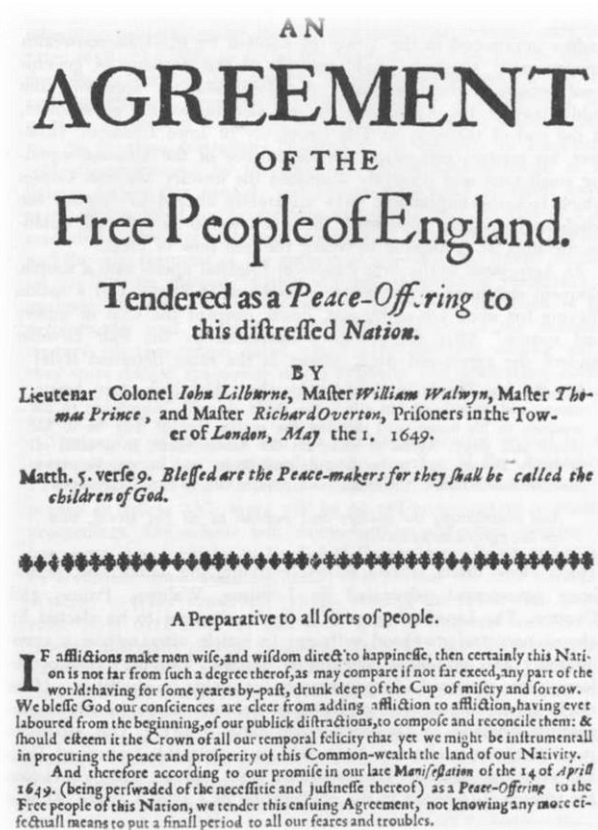
Το στράτευμα παρακούει την εντολή του κοινοβουλίου για διάλυσή του και αποφασίζει να πολιορκήσει τον βασιλιά, που ήταν στα χέρια του κοινοβουλίου, στο Holmby House. Ο Κάρολος αποτελούσε χαρτί στα χέρια των Πρεσβυτεριανών· υπήρχε η σκέψη να σταλεί στην Σκωτία και ως επικεφαλής του σκωτσέζικου στρατού να διαλύσει τον Νέο Πρότυπο Στρατό. Ο Cromwell ήρθε σε αντίθεση με τους αντιπροσώπους των στρατιωτών που ήθελαν άμεση προώθηση στο Λονδίνο·

¹⁴⁵ Hill C., ό.π, σελ. 81- 82.

¹⁴⁶ Hill C., ό.π, σελ. 83.

υποστήριξε πως είναι προς το συμφέρον τους να στηρίζουν τη μειοψηφία της Βουλής των Κοινοτήτων η οποία και μοιράζεται τις ίδιες απόψεις¹⁴⁷.

Στις 28 Οκτώβρη του 1647 ξεκίνησαν τα Putney Debates ανάμεσα στους Levellers εκπροσώπους του στρατού και στους επικεφαλής αξιωματικούς του Νέου Πρότυπου Στρατού. Διήρκησαν ως την 1^η Νοέμβρη και σκοπός τους ήταν να φτάσουν τα αντιμαχόμενα μέρη σε μια συμφωνία για τις απαιτήσεις του Νέου Πρότυπου Στρατού για το τέλος του πολέμου¹⁴⁸. Από τον Φεβρουάριο του 1647 είχαν ήδη ξεκινήσει οι διεργασίες για ένα νέο σύνταγμα, ενώ οι δολοπλοκίες του βασιλιά και η αντίθεση των εκπροσώπων του στρατού προς το κοινοβούλιο, τους άρχοντες και το βασιλιά, τρεις θεσμούς που προστάτευε το νέο σύνταγμα, ώθησαν τους Levellers να ξεκινήσουν τη δική τους διαδικασία για το δικό τους σύνταγμα στο Putney, τη 'Συμφωνία του Λαού'. Οι εκπρόσωποι των στρατιωτών το Νοέμβρη υποστηρίζουν τη συμφωνία.

Εικόνα 13: Η Συμφωνία του λαού

¹⁴⁷ Hill C., ό.π, σελ. 89.

¹⁴⁸ Glover S. D., « The Putney Debates: Popular versus Élitist Republicanism», *Past and Present*, No. 164, August 1999, σελ. 48.

Οι δύο πλευρές έρχονται αντιμέτωπες στο Putney. Από τη μία είναι ο Cromwell με τον Ireton και από την άλλη ο Rainborough με τους εκπροσώπους των στρατιωτών. Ο Sexby απευθύνεται στον Cromwell λέγοντας πως *‘η υπόληψη και η φήμη σου έχουν καταρρακωθεί, κυρίως για δυο λόγους. Ο πρώτος είναι πως επιδιώκαμε να εγκαταστήσουμε αυτό το βασίλειο με τέτοιο τρόπο που πιστεύαμε ότι θα ικανοποιούσαμε όλους τους ανθρώπους (ενν. τους στρατιώτες), και τους έχουμε δυσареστήσει- εννοώ με τη σχέση με το βασιλιά...’*¹⁴⁹. Οι συζητήσεις και οι διαξιφισμοί συνεχίζονταν· ο διάλογος ανάμεσα στους Lilburne και στον Cromwell είναι χαρακτηριστικός. Από τη μία, ο εκ των επικεφαλής των Levellers υποστηρίζει πως η επανάκτηση των δικαιωμάτων του λαού, που υπήρχαν πριν την εισβολή των Νορμανδών, επιτεύχθηκε μόλις ο λαός πήρε τα όπλα. Και αυτό δεν ήταν έργο του Θεού. Από την άλλη, ο αντιστράτηγος υποστηρίζει πως ο βασιλιάς είναι βασιλιάς λόγω του συμβολαίου και πως ο αναμάρτητος ας ρίξει πρώτος το λίθο, δείχνοντας τη διάθεσή του για συνεννόηση. Παράλληλα, τονίζει πως και οι αντίπαλοι, αν δεν μπορέσουν να συγκληθούν σε κοινοβούλιο, τότε δεν θα είναι απολύτως τίποτε· το ίδιο ωστόσο θα ισχύει και για εκείνους, αν δεν αποτελέσουν ένα σώμα¹⁵⁰.

Ο Cromwell πρότεινε τη δημιουργία μιας επιτροπής, μιας θρησκευτικής συνάντησης ώστε, μέσω της προσευχής, ενωμένοι, να βρουν τη λύση. Οι εκπρόσωποι τον κατηγόρησαν ότι προσπαθεί να κερδίσει χρόνο μέχρι να τους κόψει το λαιμό. Ο αντιστράτηγος, χρησιμοποιώντας τα επιχειρήματα των Πουριτανών, ενέτεινε πως η ένωση θα επέλθει δια της προσευχής, προσπαθώντας να βρεθεί κοινά σημεία ανάμεσα στις δυο προτάσεις. Στις 4 Νοεμβρίου το Στρατιωτικό Συμβούλιο ψηφίζει ενάντια στην πρόταση των Cromwell και Ireton. Άμεσα ο πρώτος παίρνει τα όπλα υποστηρίζοντας με σκληρό τρόπο πως η *‘Συμφωνία του Λαού’* θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην αναρχία. Παρά την αντίθεσή του ωστόσο, ζητά από το Στρατιωτικό Συμβούλιο να επιστρέψουν στα συντάγματά τους οι εκπρόσωποι μετά την συνάντηση¹⁵¹. Η νέα συνάντηση είχε προγραμματιστεί να γινόταν στις 15 Νοέμβρη, όμως τα γεγονότα την πρόλαβαν.

¹⁴⁹ Putney Debates, 1647, σελ. 2.

¹⁵⁰ The Clarke Papers, Vols. 4, London 1891- 1901, Vol. 1, σελ. 368- 369.

¹⁵¹ Hill C., ό.π, σελ. 90- 92.

Ενότητα II: Η απόδραση του βασιλιά και η εμφύλια σύγκρουση

Στις 11 Νοεμβρίου ο βασιλιάς Κάρολος καταφέρει και δραπετεύει και φτάνει στη νήσο Whight. Εκεί κυβερνήτης ήταν ο ξάδερφος του Cromwell, ο Robert Hammond. Εύλογα δημιουργούνται απορίες για τη συμμετοχή ή όχι του Cromwell σε αυτήν την φυγή και τον σκοπό που αποσκοπούσε. Τα στοιχεία δείχνουν πάντως πως είχε ανάμειξη.

Αμέσως ο Fairfax καλεί τρεις ξεχωριστές συναντήσεις του στρατεύματος αντί για μια γενική. Στην πρώτη, που έλαβε χώρα στο Corkbush Field, το στράτευμα γνώριζε για την απόδραση του βασιλιά, όχι όμως και το μέρος που βρισκόταν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η ομόνοια του στρατεύματος, που τόσο επιθυμούσε ο Cromwell, να ισχυροποιείται κάτω από την πίεση των γεγονότων. Τελικά, έπειτα από πολλές διεργασίες, η δολοπλοκία του Cromwell πετυχαίνει και η ομόνοια γίνεται πραγματικότητα, ενώ και οι εκπρόσωποι των στρατιωτών εξαφανίζονται¹⁵².

Στα μέσα Δεκέμβρη ο βασιλιάς αρνείται τους όρους του κοινοβουλίου για ανακωχή και υπογράφει συμφωνία με τους Σκωτσέζους. Στις 3 Ιανουαρίου του 1648 η Βουλή των Κοινοτήτων αρνείται οποιαδήποτε συζήτηση με τον βασιλιά, ενώ και ο Νέος Πρότυπος Στρατός έχει επανέλθει σε συνοχή και πειθαρχία. Οι Πρεσβυτεριανοί της Αγγλίας, που είχαν την πλειοψηφία στη Βουλή των Κοινοτήτων, δεν επιθυμούσαν καθοριστικές νίκες για κανένα στρατοπεδο. Φοβούνταν την ‘ελευθερία’ των κατώτατων τάξεων που πρόσβευε ο Νέος Πρότυπος Στρατός και ήλπιζαν πως ο βασιλιάς θα τους έσωζε από αυτήν την ‘αιρετική δημοκρατία’¹⁵³. Στα μέσα Νοέμβρη άλλωστε, μια απόφαση του συμβουλίου των αξιωματικών η οποία συντάχθηκε από τον Ireton, ζητούσε τη θανατική καταδίκη του Καρόλου όπως και των επικεφαλής του στους δυο πολέμους. Εν τω μεταξύ, η διπλή στρατηγική των πρεσβυτεριανών γίνεται αντιληπτή από το στράτευμα και στις 6 Δεκεμβρίου του 1648, ο στρατός καταλαμβάνει ξανά το Λονδίνο. Τότε, ο συνταγματάρχης Thomas Pride, απομακρύνει από το κοινοβούλιο τα μέλη εκείνα που είτε επιθυμούσαν μια συμμαχία με το βασιλιά είτε ήταν αντίθετα με την εκτέλεσή του. Η «κάθαρση» αυτή του κοινοβουλίου, όπως ονομάστηκε, μετέτρεψε το ‘Μακρύ Κοινοβούλιο’ σε ‘Λειψό Κοινοβούλιο’. Πλέον, στη

¹⁵² Hill C., ό.π, σελ. 92- 94.

¹⁵³ Hill C., ό.π, σελ. 95.

Βουλή των Κοινοτήτων δεν συμμετέχουν ευγενείς, ενώ με το νόμο που ψηφίστηκε, απαγορεύοντας να συμμετάσχουν όσοι υποστήριζαν μια προσωπική συμφωνία με το βασιλιά, τα 2/3 των θέσεων της βουλής άδειασαν και καλύφθηκαν από ριζοσπάστες¹⁵⁴.

Ενότητα III: Η δημιουργία της Κοινοπολιτείας

Στις 4 Ιανουαρίου του 1649, εμφανίζεται για πρώτη φορά ως πολιτική έννοια στη βρετανική πολιτική σκηνή ο όρος 'Κοινοπολιτεία'. Ο όρος υποδηλώνει το δημόσιο καλό, αλλά στην προκειμένη σήμαινε το πολιτικό σώμα ή την πολιτεία όπου ο Λαός συμμετέχει. Το 1618 σήμαινε μια 'ελεύθερη πολιτεία' ή δημοκρατία και αυτή ήταν η έννοια που σήμαινε και μετά την εκτέλεση του Καρόλου. Το 'Λειψό Κοινοβούλιο' υποστήριξε ότι, αφού αντιπροσωπεύει το Λαό, μπορεί να ψηφίζει νόμους δίχως τη συμφωνία του βασιλιά και της Βουλής των Λόρδων. Το σώμα συνεδρίασε ξανά την 1^η Φεβρουαρίου του 1649 και η πρώτη πράξη του ήταν να επικυρώσει τον αποκλεισμό των μελών του κοινοβουλίου που είχαν ψηφίσει υπέρ μιας συμφωνίας με τον Κάρολο, μέχρι τα μέλη εκείνα να αλλάξουν άποψη¹⁵⁵. Η αμέσως επόμενη ριζοσπαστική τους κίνηση ήταν η ψήφιση για αποπομπή της Βουλής των Λόρδων ως άχρηστης και επικίνδυνης. Σταδιακά, οι άνδρες που αναλαμβάνουν τα ηνία του στρατού, αν και δεν είναι *Levellers*, ανήκουν στις χαμηλές κοινωνικές τάξεις. Ο συνταγματάρχης Hammond αντικαθιστάται από τον συνταγματάρχη Ewer, έναν πρώην υπηρέτη. Ο Pride ήταν υπάλληλος σε ζυθοποιείο ενώ ο Hewson δούλευε ως τσαγκάρης και ο Kelsey ως κατασκευαστής κουμπιών. Αυτοί ήταν που αποφάσισαν και για την εκτέλεση του βασιλιά¹⁵⁶.

Στις 30 Ιανουαρίου του 1649, ο βασιλιάς Κάρολος αποκεφαλίζεται. Η δίκη του διήρκεσε 10 ημέρες και αποτέλεσε τον πρώτο ευρωπαϊό βασιλιά που εκτελέστηκε έπειτα από δίκη για εσχάτη προδοσία από τους υπηκόους του. Στις 7 Φεβρουαρίου εμφανίζεται η επίσημη θέση του κοινοβουλίου: *‘Η βασιλική εξουσία σε αυτό το έθνος και συνακόλουθα η δύναμη που προσδίδει σε κάθε άτομο (αυτή η εξουσία), είναι αχρείαστη, αποτελεί τροχοπέδη στην ελευθερία, στην ασφάλεια και στο ενδιαφέρον των πολιτών του έθνους προς τα κοινά’ και γι αυτό οφείλουμε να εξαφανισθεί.* Μια μικρή λοιπόν ομάδα που δεν αποτελούσε τους αντιπροσώπους του έθνους οδήγησε σε μια

¹⁵⁴ Hill C., ό.π, σελ. 96, 98. / Royle T., *Civil Wars: The Wars of the Three Kingdoms, 1638- 1660*, Abacus, 2004, σελ. 505.

¹⁵⁵ Royle T., ό.π., σελ. 505.

¹⁵⁶ Hill C., ό.π, σελ. 97.

τεράστια αλλαγή στον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας. Αυτή η ομάδα ωστόσο είχε την υποστήριξη ενός στρατεύματος που εγγυόταν τον έλεγχο της χώρας. Άμεσα γίνεται αλλαγή συμβόλων· τα βασιλικά σύμβολα και αγάλματα εξαφανίζονται και στη θέση τους μπαίνουν εκφράσεις όπως *'Exit Tyrannus'*, *'Regum Ultimus'*. Τα νομίσματα με τα βασιλικά σύμβολα και τις εικόνες αντικαθίστανται με νέα, όπου εμφάνιζαν τα χέρια της Αγγλίας και της Ιρλανδίας με τις φράσεις *'Η Κοινοπολιτεία της Αγγλίας'* και *'ο Θεός μαζί μας'*. Ακόμη και τα πολεμικά πλοία μετονομάστηκαν. Παράλληλα, αρκετά αξιώματα εξαφανίστηκαν, ενώ άλλα ενισχύθηκαν, όπως εκείνο του Προέδρου της Βουλής William Lenthall¹⁵⁷.

Οι συνέπειες από την εκτέλεση του βασιλιά ήταν πολύπλευρες. Αρχικά, οδήγησαν σε αγεφύρωτο χάσμα με τους βασιλόφρονες, κάνοντας εφικτή μια 'ανίερη' συμμαχία μεταξύ βασιλοφρόνων Προτεστάντων και Καθολικών στην Ιρλανδία. Η εξάγνιση του Κοινοβουλίου πάγωσε ακόμη περισσότερο τις σχέσεις με τους συντηρητικούς κοινοβουλευτικούς, ενώ η ωμή χρήση του στρατού εξόργισε τους *Levellers*, που είδαν μεν πολλά από τα αιτήματά τους να εφαρμόζονταν, ωστόσο συνέβαιναν με τρόπο τελείως απαράδεκτο¹⁵⁸. Είχαν υποστηρίξει το καθεστώς αλλά πλέον ένιωθαν εξαπατημένοι. Ο θυμός τους μάλιστα αυξήθηκε από τα σχέδια για δημιουργία στρατεύματος που θα εμπλεκόταν στην Ιρλανδία, μιας και ο δούκας του Ormonde θεωρούταν βασιλόφρονας. Άλλωστε πολλοί από αυτούς υποστήριζαν 'τον σκοπό των ιρλανδών ντόπιων οι οποίοι αναζητούσαν τη δίκαιη ελευθερία τους', όπως ανέφεραν σε φυλλάδιά τους.

Ενότητα IV: Η προετοιμασία για την Ιρλανδική εκστρατεία

Έπειτα από την κάθαρση του αγγλικού κοινοβουλίου, σειρά είχε η Ιρλανδία και η κατάπνιξη της επανάστασης στο νησί· άλλωστε η εξέγερση στην Ιρλανδία είχε αποτελέσει την αφορμή για την έναρξη της αγγλικής επανάστασης. Τον Φεβρουάριο του 1649 και συγκεκριμένα στις 27, η Κοινοπολιτεία δίνει την εντολή στους Cromwell, Vane, Martin και Jones να δημιουργήσουν μια επιτροπή η οποία και θα αποφασίσει για

¹⁵⁷ Royle T., *ό.π.*, σελ. 506- 507.

¹⁵⁸ Hill C., *ό.π.*, σελ. 98- 99.

το ποιοι αξιωματικοί και ποιες δυνάμεις θα σταλούν στην Ιρλανδία. Στις 15 Μαρτίου ο Cromwell ανακηρύσσεται αρχιστράτηγος της εκστρατείας στην Ιρλανδία¹⁵⁹.

Ο Cromwell γοητεύτηκε τόσο από την προσέγγιση όσο και από το γεγονός ότι θα εξασκούσε τις στρατηγικές του ικανότητες ενάντια σε ανθρώπους που ο ίδιος θεωρούσε βάρβαρους. Παρόλ' αυτά αναγνώριζε τους κινδύνους που εγκυμονούσε η εκστρατεία. Αν και επιθυμούσε να αποτελέσει τον εκτελεστή της Θείας Βούλησης, γνώριζε ότι κάθε πράξη θα πετύχαινε ή όχι από την ποιότητα και την ποσότητα των στρατιωτών' ανησυχούσε μάλιστα για το πού θα έβρισκε τα χρήματα σε μια περίοδο οικονομικής αστάθειας¹⁶⁰.

Υπήρχε και άλλο ένα πρόβλημα που έπρεπε επειγόντως να λυθεί. Το πρόβλημα αυτό είχε σχέση με το ίδιο το στράτευμα και συγκεκριμένα με τους *Levellers*, οι οποίοι ένιωθαν εξαπατημένοι από το νέο καθεστώς και έπειτα από έναν μακρύ και επίπονο πόλεμο, από τον οποίο περίμεναν ακόμη τη μισθοδοσία τους, ένιωθαν τρομοκρατημένοι στην ιδέα να εξαναγκασθούν να συμμετάσχουν σε ένα νέο εκστρατευτικό σώμα. Πριν λοιπόν σταλεί το εκστρατευτικό σώμα στην Ιρλανδία, ξεσπά ανταρσία στο Λονδίνο από συντάγματα που πρόσκεινται στους *Levellers*. Ο John Lilburne την ίδια περίοδο, τέλη Φεβρουαρίου, εκδίδει το *England's New Chains Discovered*, στο οποίο και επιτίθεται στο νέο καθεστώς, τονίζοντας πως αθέτησε τις υποσχέσεις του προς το λαό ενώ εκτέλεσε και φυλάκισε όσους αντιδρούσαν. '...Καταδικάζοντας κάποιους σε θάνατο, άλλους τιμωρώντας παραδειγματικά, τοποθετώντας και αντικαθιστώντας αξιωματικούς σύμφωνα με το αν ταιριάζουν ή όχι στα σχέδιά τους...' ¹⁶¹. Τον Μάιο εκτελείται ο Robert Lockyer ως αρχηγός συμμορίας, παρόλο που συμμετείχε ενεργά και στους δυο πολέμους¹⁶². Η εκτέλεση αυτή οδηγεί σε μια εκτεταμένη ανταρσία τεσσάρων ακόμη συνταγμάτων, με αποτέλεσμα να ξεσπάσει μια πλήρους κλίμακα εξέγερση των *Levellers*. Τελικά ο Cromwell με τον Fairfax την καταπνίγουν. Τόσο η ανταρσία του 1647 όσο και εκείνη του 1649 ξεκίνησαν από την αντίθεση του στρατεύματος να οδηγηθεί στην Ιρλανδία. Παρόλ' αυτά απέτυχαν γιατί

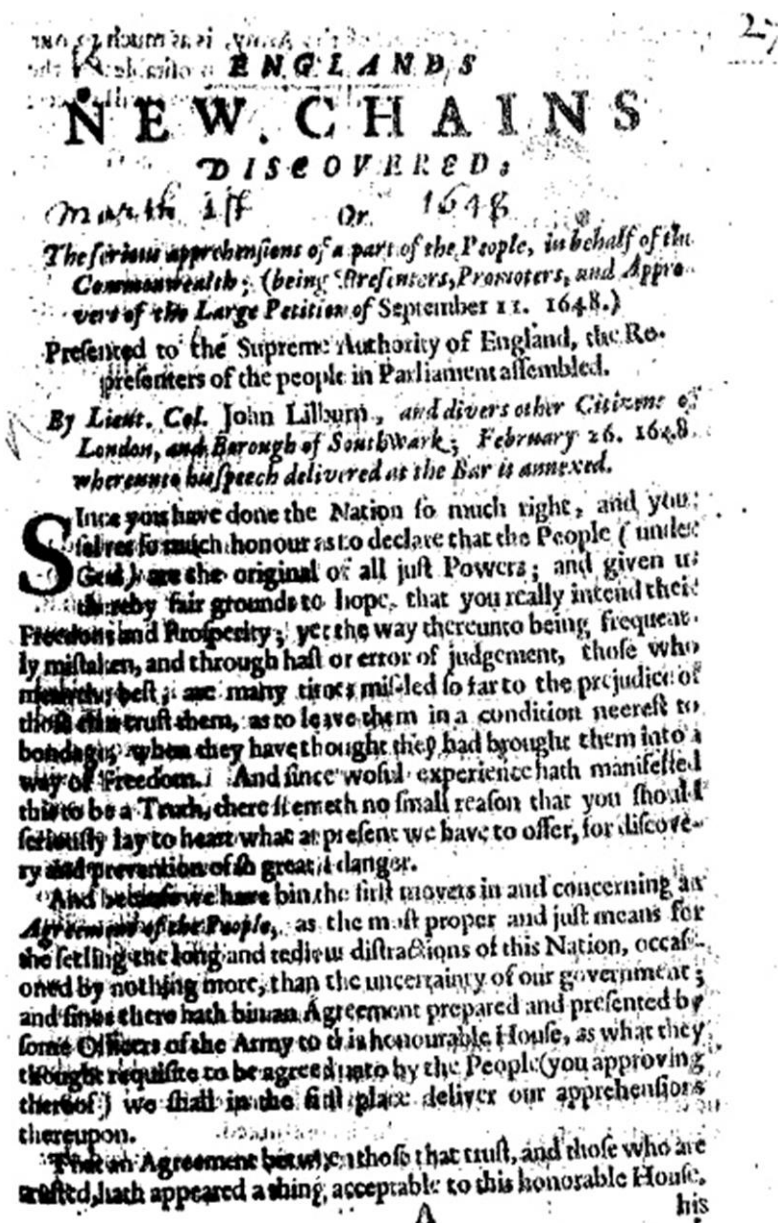
¹⁵⁹ *Great Britain Calendar of State Papers, Domestic Series 1649- 1650*, σελ. 22, 41.

¹⁶⁰ Royle T., *ό.π.*, σελ. 509.

¹⁶¹ Lilburne J., *England's New Chains Discovered*, February 1649.

¹⁶² Gentles I., *ό.π.*, σελ. 386.

δεν είχαν την υποστήριξη των στρατηγών οι οποίοι πλέον αποτελούσαν την κυβέρνηση της Κοινοπολιτείας¹⁶³.

Εικόνα 14: England's New Chains Discovered

¹⁶³ Hill C., ό.π, σελ. 105- 106.

Στις 28 Μαρτίου δίδεται η εντολή ο συνταγματάρχης Lilburne να μεταφερθεί ως κρατούμενος στον Πύργο του Λονδίνου με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας για το έργο του *England's New Chains Discovered* ενώ μαζί του βρίσκεται και ο Walwin. Παράλληλα, ξεκινά η εξάγνιση του στρατεύματος από τα μέλη των *Levellers*. Έτσι, αναφορές στα *Calendar State Papers* μεταφέρουν τις εντάσεις που παρουσίαζε το σύνταγμα του συνταγματάρχη Tothill και τις καταστροφές που επέφερε στην περιοχή του Chester, τονίζοντας στον κυβερνήτη της περιοχής πως θα επιλειφθούν των αποζημιώσεων και της πληρωμής των καταλυμάτων. Αντίστοιχα, διατάζουν τον συνταγματάρχη να επιληφθεί του θέματος και να επαναφέρει την πειθαρχία στο σύνταγμά του. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με το σύνταγμα ιππικού του Reynolds. Το Συμβούλιο του Κράτους μάλιστα του υπενθυμίζει πως αρκετοί μέσα στο σύνταγμα ήταν *Levellers* και απώτερος σκοπός του είναι να τους ανακαλύψει και να τους απολύσει. Παρακάτω αναφορές δείχνουν ωστόσο την αποτυχία του Reynolds στην επίτευξη του στόχου του καθώς και την επιτυχία του Tothill, ο οποίος και κερδίζει τα συγχαρητήρια της κυβέρνησης¹⁶⁴.

Τα συντάγματα επιλέχθηκαν μέσω λοταρίας και αριθμούσαν 8.000 πεζούς, 3.000 ιππείς και 1.200 δραγόνους. Επικεφαλής των συνταγμάτων ιππικού ήταν οι Ireton, Lambert, Scrope και Horton, ενώ πεζικού οι Ewer, Cook, Hewson και Deane ενώ γρήγορα εμφανίσθηκαν αποστασίες. Αντιθέτως τα συντάγματα των Cromwell, Phayre και Venable θεωρούνταν δεδομένα¹⁶⁵.

Το θέμα ωστόσο της χρηματοδότησης παρέμενε. Ο Cromwell δεν ήταν διατεθειμένος να ξεκινήσει μια εκστρατεία με έναν στρατό που μόλις είχε εμφανίσει σημάδια ανταρσίας, τόσο εξαιτίας της καθυστέρησης της μισθοδοσίας του όσο και των επαναστατικών ιδεών μερίδας στρατιωτών. Παράλληλα, η δημιουργία αντιπολιτευόμενων πολιτικών ομάδων στην Αγγλία, όπως οι *Diggers* και οι *Fifth Monarchists* θα δυσχέραιναν το έργο του, αν τα πράγματα δεν εξελίσσονταν ομαλά στο νησί. Επομένως η απρόσκοπτη χρηματοδότηση της εκστρατείας αποτελούσε κομβικό κομμάτι της επιτυχίας της. Στόχος του ήταν η όσο το δυνατόν πιο γρήγορη, αποφασιστική και οικονομική καταστολή της Ιρλανδίας. Η πώληση θέσεων καθώς και

¹⁶⁴ *Great Britain Calendar of State Papers, Domestic Series 1649- 1650*, σελ. 58, 61, 68, 78, 236.

¹⁶⁵ Royle T., *ό.π.*, σελ. 510.

τα κεφάλαια γης και τα βασιλικά ενοίκια γης αποτέλεσαν τις κατάλληλες προσόδους για χρηματοδότηση. Τεράστια ποσά δόθηκαν κατά τη δεκαετία του 1640 στην Αγγλία για την ασφάλεια της Ιρλανδίας, ενώ μεγάλης κλίμακας κατασχέσεις έγιναν από την αρχή. Ο Cromwell πίεζε για όσο το δυνατόν μεγαλύτερη χρηματοδότηση. Ο Sir Charles Coote, σε γράμμα του προς τον Cromwell διαμαρτυρόταν ότι οι στρατιώτες του στην Ιρλανδία έχουν λάβει μέσα σε 8 χρόνια, μισθούς μόλις 8 μηνών. Ήταν μέλος της επιτροπής που έπεισε το City να δώσει δάνειο 120.000 λιρών για την ασφάλεια και την πώληση βασιλικών γαιών, δείγμα πως και η εμπορική τάξη της Αγγλίας στήριζε αυτήν την εκστρατεία¹⁶⁶. Επιπλέον, παραμονές της αναχώρησης, το Συμβούλιο του Κράτους προσφέρει άλλες 100.000 λίρες, ως επιπλέον χρήματα για ασφάλεια¹⁶⁷.

Ένας άλλος λόγος που ο Cromwell επιθυμούσε την απρόσκοπτη οικονομική και στρατιωτική λειτουργία του εκστρατευτικού σώματος ήταν ο εσωκομματικός. Αρκετοί βουλευτές πίεσαν ώστε ο Cromwell να αναλάβει την αρχιστρατηγία με την ελπίδα ότι θα χάσει την επαφή του με την εξουσία καθώς και τη φήμη του. Αν η εκστρατεία διαρκούσε πολύ περισσότερο θα αναλάμβαναν την εξουσία οι αντίπαλοί του που δεν ήταν θιασώτες των πολιτικών του ιδεών. Η ελπίδα τους αυτή ήταν βάσιμη, αφού η Ιρλανδία είχε αποτελέσει την «ταφόπλακα» στην καριέρα πολλών επιφανών στρατιωτικών. Κάτι τέτοιο ο Cromwell το γνώριζε ή το υπέθετε γι αυτό και επιθυμούσε να ολοκληρώσει αυτήν την αποστολή άμεσα¹⁶⁸.

Οι λόγοι που έκαναν αναγκαία αυτή την εκστρατεία ήταν αρκετοί και διαφορετικοί. Αρχικά η Ιρλανδία αποτελούσε μια ανοικτή πίσω πόρτα σε μια ξένη εισβολή, που μόνο ο Τριακονταετής Πόλεμος αποσόβησε. Η λήξη του το 1648 όμως, με τη συνθήκη της Βεστφαλίας, αύξησε ξανά τις πιθανότητες εισβολής. Ο δούκας της Λορραίνης ήλπιζε σε μια τέτοια τόσο το 1645 όσο και μέχρι το 1651. Ο Hill υποστηρίζει πως η εκτέλεση του Καρόλου έγινε τόσο γρήγορα και βιαστικά, υπό το φόβο μιας τέτοιας εξωτερικής επέμβασης. Παράλληλα, αν ο Κάρολος Β΄, ο γιος του εκτελεσμένου βασιλιά, είχε κάποιες ελπίδες για να καταλάβει το θρόνο του πατέρα του, αυτές επαφείονταν στην Ιρλανδία. Και αυτό γιατί οι βασιλόφρονες στην Αγγλία είχαν ήδη ηττηθεί δυο φορές, με αποτέλεσμα να έχουν εξαφανισθεί από την πολιτική ζωή, ενώ και στην Σκωτία, το προ-βασιλικό κόμμα *Hamiltonian* είχε εκλείψει, έπειτα από

¹⁶⁶ Hill C., ό.π, σελ. 110- 111.

¹⁶⁷ *Great Britain Calendar of State Papers, Domestic Series 1649- 1650*, σελ. 250.

¹⁶⁸ Hill C., ό.π, σελ. 110.

την καταστροφική εισβολή στην Αγγλία το 1648. Στην Ιρλανδία ωστόσο υπήρχαν στρατιές που αντιτίθονταν στο καθεστωτικό κοινοβούλιο, ενώ και ο πρίγκιπας Rupert βρισκόταν στην ακτή της με μια δύναμη οκτώ πλοίων¹⁶⁹.

Ο δεύτερος λόγος δεν έχει σχέση με την πολιτική όσο με την ταυτότητα του «άλλου». Οι Ιρλανδοί αποτελούσαν για τους Άγγλους το αντίθετό τους, πρέσβευαν τη βαρβαρότητα και την απληστία. Σίγουρα η θρησκευτική διαφορετικότητα επηρέαζε και ενίσχυε την πολιτισμική απέχθεια. Θεωρούνταν κατώτεροι, ακόμη και από ανθρώπους του πνεύματος που πρέσβευαν την ελευθερία και την ανθρώπινη ευπρέπεια, όπως οι ποιητές Spenser και Milton και ο φιλόσοφος Bacon. Κατέληγαν πως η υποταγή των Ιρλανδών αποτελούσε μια φυσική εξέλιξη. Ο μέσος άγγλος αστός χρησιμοποιούσε ορολογία για τους Ιρλανδούς που θα ταίριαζε με εκείνη των Ναζί εναντίον των Σλάβων. Ο Cromwell δεν διέφερε· εξαίρεση αποτελούσαν μόνο κάποιοι διανοούμενοι ριζοσπάστες της αριστεράς, δίχως όμως να γνωρίζουν απήχηση. Οι στρατιώτες του Νέου Πρότυπου Στρατού στην Ιρλανδία δεν έδειξαν καμία θέληση συναναστροφής με τους ιρλανδούς κατοίκους, παρόλο που αρκετοί εξ αυτών ανήκαν στους *Levellers* ή έστω είχαν επηρεαστεί από τις ιδέες τους¹⁷⁰. Ο Thomas Waring έλαβε εντολή από το Westminster να επανατυπώσει τη σφαγή των Προτεσταντών στην Ιρλανδία, όταν ξέσπασε η εξέγερση, *‘που θα οδηγούσε σε μια δικαίωση του προτεσταντικού σκοπού και θα διαιώνιζε την κακή φήμη των Ιρλανδών παπιστών.’* Σε φυλλάδιο που εξέδωσε τον επόμενο χρόνο, ο Waring παρουσιάζει τους ιρλανδούς Καθολικούς *‘ως ένα είδος ερπετού...έρποντας με τις κοιλιές τους και τρεφόμενοι από το χώμα της γης’*. Υποστήριζε πως δεν θα μπορούσε να υπάρξει οποιαδήποτε ασφάλεια συμβίωσης μαζί τους, καταλήγοντας πως το κοινοβούλιο θα μπορούσε δικαιολογημένα να επιχειρήσει την εξόντωσή τους. Ανάλογες απόψεις εξέφραζε και ο Milton, μιλώντας για ιρλανδούς βάρβαρους που ευθύνονται για το θάνατο 200.000 Προτεσταντών, ενώ ο φίλος του Cromwell, ο William Hickman θα πει *‘ο Θεός έχει σημαδέψει αυτούς τους ανθρώπους για να καταστραφούν’*¹⁷¹.

Παράλληλα, ο Cromwell, έχοντας γίνει αρκετά αντιδημοφιλής στην Αγγλία, έπειτα από την εκτέλεση του βασιλιά, ήλπιζε πως ένας πόλεμος στην Ιρλανδία θα

¹⁶⁹ Hill C., ό.π, σελ. 106.

¹⁷⁰ Hill C., ό.π, σελ. 109.

¹⁷¹ Ó Siochrú M., *God's Executioner. Oliver Cromwell and the Conquest of Ireland*, Faber & Faber, 2009, σελ. 63.

μπορούσε να προσφέρει στην κοινοβουλευτική κυβέρνηση το ρόλο του υπερασπιστή του έθνους και του Προτεσταντισμού απέναντι στη διπλή απειλή της ιρλανδικής βαρβαρότητας και της διεθνούς επιθετικότητας της παποσύνης¹⁷².

Τέλος, ένας επιπλέον λόγος ήταν η εκδίκηση. Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας ο Cromwell θα πει *‘πρέπει να ζητήσουμε έναν λογαριασμό για το αθώο αίμα που είχε χυθεί’* κατά τη διάρκεια της εξέγερσης του 1641, θεωρώντας ότι η δουλειά ήταν μισοτελειωμένη. Τόνιζε λοιπόν στους στρατιώτες του ότι αποτελούν τους σύγχρονους Ισραηλίτες που πρόκειται να συντρίψουν τους φαύλους και να επανακτήσουν τη χαμένη γη της Καναάν¹⁷³.

Ο Cromwell εκστράτευε στην Ιρλανδία έχοντας παράλληλα και το αξίωμα του άρχοντα διοικητή, που του απονεμείθηκε στις 20 Ιουνίου¹⁷⁴. Έτσι, μετά την κατάκτηση της Ιρλανδίας θα είχε το δικαίωμα να παραδώσει τη χώρα στα χέρια του ‘λαού’. Το θέμα ήταν ποιανού λαού, των Καθολικών που απεχθανόταν ή των βασιλόφρονων Προτεσταντών; Γι αυτό το λόγο είχε ένα σχέδιο. Σκόπευε να μετεγκαταστήσει αριστοκρατικές οικογένειες Άγγλων οι οποίες θα ήταν γνωστές για τα προτεσταντικά τους πιστεύω καθώς και για την πίστη τους στην Κοινοπολιτεία. Επιπλέον, του δινόταν η δυνατότητα να ξεχρεώσει με τις ιρλανδικές γαίες το υψηλό χρέος σε όσους είχαν δανείσει χρήματα στο κοινοβούλιο, με την υποσχετική ότι θα λάβουν τις γαίες των επαναστατών. Έχοντας νικήσει τους επαναστάτες, η νέα ειρηνική χώρα θα ανήκε σε χέρια καλών άγγλων Προτεσταντών και μια ‘καθαρή’ Ιρλανδία θα αναγεννιόταν μέσα από το βαρβαρικό χάος των καθολικών ιερέων. Αυτή αποτελούσε και τη θεϊκή αποστολή του Cromwell¹⁷⁵. Για αυτόν το λόγο τον συνόδευσε και ο φανατικός ιεροκήρυκας John Owen ο οποίος μοιραζόταν τις ίδιες ιδέες με τον Cromwell και θεωρούσε και εκείνος πως είχε θεϊκή αποστολή.

Τελικά στις 13 Αυγούστου ο Cromwell αναχωρεί από το Milford Haven και στις 15 Αυγούστου φθάνει στο Δουβλίνο. Η μάχη για την Ιρλανδία μόλις ξεκινούσε.

¹⁷² Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 62.

¹⁷³ Royle T., *ό.π.*, σελ. 526.

¹⁷⁴ *Great Britain Calendar of State Papers, Domestic Series 1649- 1650*, σελ. 198.

¹⁷⁵ Royle T., *ό.π.*, σελ. 524.

Κεφάλαιο 6ο: Η Ιρλανδική εκστρατεία

Ενότητα Ι: Η κατάσταση στο νησί ως την παραμονή της εκστρατείας

Το βράδυ της 22ης Οκτωβρίου 1641, οπλισμένοι άνδρες από τις εποικισμένες επαρχίες του νότου και του Ulster, καταφέρνουν και καταλαμβάνουν αρκετά κάστρα, φυλάκια και σπίτια ευγενών με τη χρήση βίας. Η εξέγερση στην Ιρλανδία μόλις είχε ξεκινήσει. Αρχικά, το Δουβλίνο θεώρησε αυτήν την αντίδραση ως ένα είδος συνωμοσίας, που ωστόσο παρέμενε μέσα στα πλαίσια ελάχιστων επαρχιών¹⁷⁶. Γρήγορα ωστόσο η εξέγερση εξαπλώθηκε και στις επαρχίες Leinster και Connacht, ενώ οι καθολικοί Ιρλανδοί ξεκινούν τις βιαιοπραγίες και τις σφαγές εποίκων. Οι αριθμοί των νεκρών ποικίλλουν, δείχνουν ωστόσο τον τρόπο που είχε καταλάβει την κυβέρνηση εξαιτίας της άγνοιάς της.

Η τελευταία σε μια προσπάθεια να διατηρήσει κάπως τον έλεγχο της κατάστασης και να μην δώσει στους εξεγερμένους περισσότερους οπαδούς, προσπαθεί να μην διαπράξει κάποιους εθνικούς ή θρησκευτικούς διαχωρισμούς, με την ελπίδα ότι θα μπορέσει να έχει κάποια υποστήριξη και από τον καθολικό πληθυσμό¹⁷⁷. Στις 29 Οκτωβρίου η διακήρυξη για 'ιρλανδούς παπιστές' υποδηλώνει τη διάκριση ανάμεσα σε ιρλανδούς Καθολικούς στο Ulster και όχι στην παλαιά αγγλική καθολική ελίτ, προσπαθώντας να την φέρει με το μέρος της¹⁷⁸. Η άρνηση ωστόσο της κυβέρνησης να δοθούν όπλα ή το δικαίωμα αυτοάμυνας στους άγγλους Καθολικούς, τους απομάκρυνε από την κυβέρνηση του Δουβλίνου· έτσι, ενώ συμμετείχαν σε μια ανακοίνωση καταδικάζοντας την εξέγερση στο Ulster, οι αντιπρόσωποι της παλαιάς αγγλικής ελίτ απέφυγαν να ονομάσουν τους εξεγερμένους επαναστάτες, ευελπιστώντας σε μια μελλοντική συνθήκη ειρήνης. Η κίνηση αυτή όμως δημιούργησε εντάσεις με την κυβέρνηση της Ιρλανδίας και της Αγγλίας¹⁷⁹.

¹⁷⁶ Armstrong R., *Protestant War. The British of Ireland and the Wars of Three Kingdoms*, Manchester University Press, 2005, σελ. 14- 15.

¹⁷⁷ Armstrong R., *ό.π.*, σελ. 16.

¹⁷⁸ Connolly S. J., *Divided Kingdom, Ireland 1630- 1800*, Oxford University Press, 2008, σελ. 53.

¹⁷⁹ Connolly S. J., *ό.π.*, σελ. 53.

Παρόλ' αυτά οι επιλογές της κυβέρνησης να ελέγξει την εξέγερση δεν μπορούν να χαρακτηριστούν επιτυχείς. Οι απειλές προς τους εξεγερμένους ότι τα εδάφη τους θα δοθούν στο στέμμα και σε αγγλικά και προτεσταντικά χέρια, αν δεν σταματήσουν την εξέγερση, πέφτουν στο κενό. Η έλλειψη ικανού στρατού καταστολής, (υπολογιζόταν πως ο κυβερνητικός στρατός ήταν περίπου 3.000 άνδρες), σίγουρα δεν προκαλούσε τον τρόπο στους εξεγερμένους. Μάλιστα, με την έναρξη της εξέγερσης, το αμυντικό και στρατιωτικό σύστημα της Ιρλανδίας κατέρρευσε. Το ίδιο συνέβη και με το σύστημα δικαιοσύνης¹⁸⁰. Σταδιακά λοιπόν, η μόνη λύση στις επαρχίες που ελέγχονταν από την κυβέρνηση ήταν η εγκαθίδρυση στρατιωτικού νόμου, ως έκτακτη λύση επιβολής του νόμου. Ο Sir Charles Coote στο Leinster και ο St Leger στο Munster καταφέρνουν με επιτυχία να ελέγξουν την κατάσταση¹⁸¹.

Στα νότια και νοτιοανατολικά, όπου δεν υπήρχαν μεγάλης κλίμακας βρετανικοί εποικισμοί, η λαϊκή βία απευθυνόταν εναντίον του Προτεσταντισμού. Υπήρξαν σφαγές αλλά δεν έφτασαν τη βιαιότητα και τον αριθμό του Ulster. Γινόταν προσπάθεια να 'εξαγνιστεί' η γη από τα σύμβολα και τις ξένες συνήθειες των Προτεσταντών. Στο Kilkenny κάηκαν στην πυρά βίβλοι και βιβλία προσευχών, ενώ οι Καθολικοί ξέθαβαν πτώματα Προτεσταντών που βρίσκονταν κάτω από τις παλαιές πρώην καθολικές εκκλησίες και τα πετούσαν σε μεγάλους λάκους. Με αυτόν τον τρόπο η εκκλησία θα μπορούσε να επαναχρησιμοποιηθεί¹⁸².

Οι μάχες ανάμεσα στην 'Καθολική Ομοσπονδία' και στους Προτεστάντες το 1642 χαρακτηρίζονται από θηριωδίες και από τις δυο πλευρές. Εμφανίζονται ωστόσο φωνές και από τα δυο στρατόπεδα που τις καταδικάζουν, όπως ο καθολικός Owen Roe O' Neill και ο προτεστάντης Robert Monro. Όσο οι στρατιώτες δέχονταν την πειθαρχία που προσπαθούσαν να τους εμψύχουν οι αξιωματικοί τους, τόσο αντιλαμβάνονταν πως ο πόλεμος θα κρατούσε πολύ περισσότερο και υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να αιχμαλωτισθούν. Καταλήγοντας λοιπόν σε αυτό το συμπέρασμα, οι σφαγές αναπόφευκτα μειώθηκαν. Προτεστάντες είτε ελευθέρωναν τους αιχμαλώτους τους είτε τους χρησιμοποιούσαν για το κτίσιμο αμυντικών οχυρώσεων. Ως το 1647 δεν είχαν

¹⁸⁰ Armstrong R., *ό.π.*, σελ. 18- 19.

¹⁸¹ Armstrong R., *ό.π.*, σελ. 21.

¹⁸² Connolly S. J., *ό.π.*, σελ. 52.

επαναληφθεί οι μεγάλες σφαγές του παρελθόντος ενώ τηρούνταν οι όροι παράδοσης και ανταλλάσσονταν οι αιχμάλωτοι¹⁸³.

Το 1643, έναν χρόνο μετά την έναρξη του πολέμου ανάμεσα στον Κάρολο και το αγγλικό κοινοβούλιο, υπογράφηκε συνθήκη κατάπαυσης των εχθροπραξιών στην Ιρλανδία, με πρωταγωνιστή τον υπέρμαχο του βασιλιά στο νησί, τον μαρκήσιο του Ormond¹⁸⁴. Αυτή η συνθήκη ειρήνης έδωσε τη δυνατότητα στα στρατεύματα του ιρλανδικού κοινοβουλίου να συμμετάσχουν στο αγγλικό μέτωπο, στο πλευρό του βασιλιά. Έτσι, τον Σεπτέμβρη καταφθάνει στην Αγγλία ο Ormond με 8.000 στρατιώτες οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν Άγγλοι ενώ ελάχιστοι ήταν οι ιρλανδοί Προτεστάντες. Κανένας στρατιώτης της ‘Καθολικής Ομοσπονδίας’ δεν συνόδευσε το στράτευμα. Αυτό το γεγονός βέβαια δεν εμπόδισε την κοινοβουλευτική προπαγάνδα να τρομοκρατήσει τον αγγλικό πληθυσμό, παρουσιάζοντας μια καθολική ιρλανδική απόβαση¹⁸⁵.

Η κοινοβουλευτική προπαγάνδα είχε τελικά αποτέλεσμα. Οι κοινοβουλευτικοί στρατιώτες εκτελούσαν τους Ιρλανδούς, δίχως να ενδιαφέρονται για λύτρα. Όταν η φιλοβασιλική πόλη του Shrewsbury καταλήφθηκε, ο Thomas Mytton διέταξε την εκτέλεση αρκετών ιρλανδών κρατουμένων, ακολουθώντας την εντολή της Βουλής των Κοινοτήτων να μην δείχνουν έλεος στους Ιρλανδούς. Για αντίποινα ο πρίγκιπας Rupert εκτέλεσε τον ίδιο αριθμό αιχμαλώτων του κοινοβουλευτικού στρατού, απειλώντας πως θα συνεχίσει τις εκτελέσεις αν δεν τις σταματήσουν οι κοινοβουλευτικοί. Η βουλή εξοργισμένη απαιτεί από τον κόμη του Essex να εξηγήσει στον πρίγκιπα τη διαφορά ανάμεσα στους καθολικούς Ιρλανδούς και τους προτεστάντες Άγγλους. Ο Rupert απαντά στις αιτιάσεις του Essex, που αναφέρθηκε στους Ιρλανδούς οι οποίοι χαρακτηρίστηκαν προδότες από το βασιλιά οδηγώντας στο θάνατο χιλιάδες αθώους βρετανούς Προτεστάντες και οι οποίοι δεν έδειχναν έλεος σε αντίστοιχες περιπτώσεις στην Ιρλανδία. Ο πρίγκιπας λοιπόν παρουσίασε τους εκτελεσμένους στο Shrewsbury ως *‘καλούς υπηκόους του βασιλιά που πιάστηκαν αιχμάλωτοι καθώς έπρατταν το καθήκον τους’*. Από τη στιγμή που υπηρετούσαν το βασιλιά, έπανε η επανάσταση του 1641 να λογίζεται ως προδοσία. Συνεχίζοντας καταδικάζει τους θανάτους των αιχμαλώτων μιας και έρχονται σε αντίθεση με τους νόμους της φύσης και των εθνών,

¹⁸³ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 37- 39.

¹⁸⁴ Armstrong R., *ό.π.*, σελ. 93.

¹⁸⁵ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 42.

καθώς και με τους κανόνες και τα ήθη του πολέμου σε κάθε μέρος του χριστιανικού κόσμου. Η φυγή του ωστόσο από το νησί θα οδηγήσει σε περαιτέρω σφαγές Ιρλανδών¹⁸⁶.

Στα τέλη του Ιουλίου του 1646, έπειτα από τρία χρόνια συνομιλιών, ο Μαρκήσιος του Ormond ήρθε σε ειρήνη με την 'Καθολική Ομοσπονδία' εκ μέρους του βασιλιά. Ο Ormond ήλπιζε πως η ειρήνη αυτή θα θορυβούσε τους κοινοβουλευτικούς οι οποίοι φοβούμενοι μια τυχόν επίθεση από την Ιρλανδία θα υποχωρούσαν στις διαπραγματεύσεις¹⁸⁷. Η 'Καθολική Ομοσπονδία', η οποία είχε συγκληθεί σε σώμα στο Kilkenny τον Οκτώβρη του 1642, αποτελούσε την καθολική απάντηση προς το προτεσταντικό κοινοβούλιο του Δουβλίνου. Οι περισσότεροι βουλευτές ήταν ιρλανδικής καταγωγής και προέρχονταν κυρίως από την περιοχή του Leinster. Για την συγκέντρωση προσόδων χρησιμοποιούσαν τα ενοίκια των βασιλικών γαιών, κάτι που αποδεικνύει τον ελλιπή έλεγχο της κεντρικής κυβέρνησης στις επαρχίες του νησιού. Επιπλέον κατάφεραν και έκοψαν νέο νόμισμα ενώ άρχισαν να τυπώνουν φυλλάδια και βιβλία· υπολογίζεται πως περίπου 68 βιβλία και φυλλάδια εκδόθηκαν από την περίοδο 1642 ως 1649. Αποτελούσε λοιπόν μια προσπάθεια σύζευξης κεντρικής και τοπικής κυβέρνησης, αφού όλες οι επαρχίες εκπροσωπούνταν, μετά και την κατάρρευση της τάξης στο νησί¹⁸⁸.

Στις 17 Ιανουαρίου 1649, η 'Καθολική Ομοσπονδία' υπογράφει δεύτερη συνθήκη ειρήνης με τον Ormond, αφού η πρώτη δεν ευδοχώθηκε. Η συμφωνία επικύρωνε την ελευθερία άσκησης των θρησκευτικών πρακτικών καθώς και τη δημιουργία ενός αδέσμευτου κοινοβουλίου. Σε αντάλλαγμα, η ομοσπονδία θα τροφοδοτούσε με άνδρες και στρατιωτικό υλικό τον ιρλανδικό στρατό. Συνολικά ο Ormond είχε στη διάθεσή του 15.000 πεζούς και 500 ιππείς· μαζί με τον στρατό του Inchiquin, που μόλις είχε αλλάξει πλευρά, αποτελούσε μια πραγματική πρόκληση για τις κοινοβουλευτικές δυνάμεις του Leinster και Ulster. Ο Ormond γράφει στον πρίγκιπα Κάρολο καλώντας τον στην Ιρλανδία για να συγκεντρώσει υποστηρικτές για τον σκοπό του. Παρόλο που ο πρίγκιπας δεν αποδέχτηκε την πρόσκληση, η ελπίδα της 'παλινόρθωσης' είχε μόλις φουντώσει, ενώ η έλευση του πρίγκιπα Rupert με 8 πολεμικά πλοία αύξησε αυτήν την αισιοδοξία, ενώ κάποια πλοία του αγγλικού στόλου

¹⁸⁶ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 43.

¹⁸⁷ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 46.

¹⁸⁸ Connolly S. J., *ό.π.*, σελ. 62- 63.

αποσκίρτησαν. Έκανε ωστόσο ακόμη πιο φανερή την ανάγκη υποταγής της Ιρλανδίας¹⁸⁹.

Με τη συνθήκη αυτή, ο James Butler, μαρκήσιος του Ormond, ελέγχει την πλειονότητα των επαρχιών του νησιού, κηρύττοντας για βασιλιά της Αγγλίας, Σκωτίας και Ιρλανδίας των Κάρολο Στιούαρτ Β΄, υιό του εκτελεσμένου βασιλιά. Κάτω από το λάβαρο του Ormond είχε συνταχθεί μια ετερογενής ομάδα στρατιωτών, αποτελούμενη από ιρλανδούς Καθολικούς και Προτεστάντες, άγγλους βασιλόφρονες καθώς και άγγλους τυχοδιώκτες. Ο ποιητής John Milton περιγράφει τους νέους συμμάχους ως *‘ένα μείγμα όχλου, κάποιοι παπιστές, κάποιοι πρόσφυγες και κάποιοι άγριοι’*. Παρόλο όμως που ενώθηκαν για να αντιμετωπίσουν τον κοινό εχθρό, μεταξύ τους υπήρχε καχυποψία και πολλές φορές μίσος¹⁹⁰. Επιπλέον ένας στρατός Ιρλανδών δρούσε στα βόρεια του νησιού, κάτω από τις διαταγές του σπουδαίου στρατιωτικού Owen Roe O’Neill, ο οποίος και αποτελούσε τον υπέρμαχο του παπικού λεγκάτου Rinuccini. Στο Ulster, αν και οι προτεστάντες έποικοι ήταν σίγουρα ενάντια των ιρλανδών καθολικών, η εκτέλεση του βασιλιά τους σόκαρε, με αποτέλεσμα η πλειοψηφία να ταχθεί στο πλευρό των βασιλοφρόνων. Στις 15 Φεβρουαρίου του 1649 το Πρεσβυτεριανό Συμβούλιο στο Belfast καταδίκασε την εκτέλεση του βασιλιά, ανοίγοντας το δρόμο για μια πιο ευρεία συμμαχία των δυνάμεων του νησιού. Η φυγή μάλιστα του παπικού λεγκάτου από την Ιρλανδία, δίνει τη δυνατότητα προσέγγισης ανάμεσα στον Ormond και στον O’Neill· εντούτοις η σύναψη συνθήκης με τον O’Neill δεν χαιρετίστηκε από όλους. Οι στρατιώτες του θεωρούνταν αγροίκοι και τελείως απολίτιστοι. Παρόλ’ αυτά ο O’Neill είχε στη διάθεσή του τον ισχυρότερο στρατό στην Ιρλανδία, ενώ ο ίδιος αποτελούσε έναν σπουδαίο διοικητή που είχε λάβει μέρος στον πόλεμο στις Κάτω Χώρες. Προτεραιότητα του Ormond θα έπρεπε να ήταν η συμφωνία με τον O’Neill πριν φτάσει το εκστρατευτικό σώμα από την Αγγλία. Αντί όμως για αυτό, άφησε τις προκαταλήψεις των συμμάχων του να θέσουν εμπόδια στις διαπραγματεύσεις, χάνοντας πολύτιμο χρόνο¹⁹¹.

Το νέο κοινοβούλιο ελεγχόταν πλήρως από την ‘Καθολική Ομοσπονδία’ και δεν αντιπροσώπευε την πραγματικότητα. Συχνά μάλιστα οδηγούσε σε εντάσεις, με την

¹⁸⁹ Royle T., *ό.π.*, σελ. 517- 518. / *Great Britain Calendar of State Papers, Domestic Series 1649- 1650*, σελ. 483.

¹⁹⁰ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 52- 53.

¹⁹¹ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 54- 56.

Καθολική Εκκλησία να επιθυμεί την επέκταση της επιρροής του νέου καθεστώτος και τους καθολικούς βουλευτές να προσπαθούν να την συγκρατήσουν υπό το φόβο διατάραξης της εύθραυστης συμμαχίας με τους Προτεστάντες.

Μετά την εκτέλεση του Καρόλου, ο Ormond προσπάθησε ανεπιτυχώς να προσεγγίσει τον αγγλικανό επίσκοπο του Clogher, Henry Jones, αδερφό του συνταγματάρχη Michael Jones, παρακαλώντας τον να ενώσει τις δυνάμεις του ενάντια στους βασιλοκτόνους της Αγγλίας. Παρόμοια γράμματα στέλνει και στον συνταγματάρχη Jones και στον Charles Coote, χωρίς να λάβει ανταπόκριση. Οι κινήσεις του αυτές αποκαλύπτουν τις προσπάθειες του Ormond να μην θεωρηθεί η εξέγερση στην Ιρλανδία ως θρησκευτική, αλλά πολιτική και κυρίως πολιτειακή¹⁹².

Η συμμαχία ωστόσο στην Ιρλανδία κατάφερε και εκμεταλλεύθηκε την καθυστέρηση του εκστρατευτικού σώματος από την Αγγλία, παίρνοντας έτσι το πλεονέκτημα έναντι του αδύναμου στρατού της Κοινοπολιτείας που υπερασπιζόταν το Δουβλίνο και βρισκόταν κάτω από τις διαταγές του συνταγματάρχη Jones. Μέχρι και την τρίτη βδομάδα του Ιουνίου ο Ormond βρισκόταν στο βόρειο τμήμα της πόλης με αρκετές πιθανότητες κατάκτησής της. Από την άλλη, ο Inchiquin είχε καταλάβει την Drogheda, πόλη που ήλεγχε το δρόμο προς το Ulster. Παράλληλα, είχε πετύχει να έρθει σε συνεννόηση με τους πρεσβυτεριανούς Σκωτσέζους ώστε οι τελευταίοι να ενωθούν με τους υποστηρικτές του Καρόλου Β΄.

Στο στρατόπεδο της Κοινοπολιτείας, τα πράγματα ήταν τελείως διαφορετικά. Στον Βορρά, ο συνταγματάρχης Monck ήταν επικεφαλής στρατιωτών στο Dundalk, Carlingford και Carrickfergus. Το πρόβλημά του ήταν πως βρισκόταν ανάμεσα σε έναν πρεσβυτεριανό στρατό του Ulster, που μόλις είχε συμμαχήσει με τον Inchiquin, και τον Owen Roe O' Neill. Ο τελευταίος όμως βρισκόταν σε δυσχερή θέση, μιας και είχε αντιταχθεί στη συμμαχία Ormond- Inchiquin και ανέμενε βοήθεια από τον παπικό λεγκάτο Rinuccini, η οποία ωστόσο δεν μπορούσε να υλοποιηθεί. Αναπόφευκτα ξέμεινε από επιλογές, με αποτέλεσμα να συνάψει τρίμηνη ανακωχή με τον Monck. Αυτήν την ανακωχή την επιθυμούσαν και οι δυο πλευρές. Παρόλο που ο Monck δέχτηκε τις επιθέσεις του αγγλικού κοινοβουλίου για αυτήν την ανακωχή, ο Cromwell αναγνώρισε τη σημασία της. Όχι μόνο διατηρούσε τις δυνάμεις του βόρεια, αλλά μείωνε και τις επιθέσεις που θα δεχόταν στην επικείμενη εκστρατεία. Παράλληλα,

¹⁹² Ó Siochrú M., ό.π, σελ. 59.

αφαιρούσε από τον Κάρολο Β΄ έναν στρατιωτικό ηγέτη πολύπειρο και άκρως επικίνδυνο¹⁹³.

Ο συνταγματάρχης Jones είχε με τη σειρά του επαφές με τους Ιρλανδούς του Ulster που δεν έβλεπαν θετικά την ειρήνη με την ‘Καθολική Ομοσπονδία’. Θεωρούσαν πως μπορούσαν να έρθουν σε μια συμφωνία με το Westminster, στηριζόμενοι σε μια θρησκευτική ανεκτικότητα και επιζητώντας χορήγηση αμνηστείας για ό,τι συνέβη κατά τις προηγούμενες περιόδους της εξέγερσης. Επιπλέον, προσδοκούσαν σε διατήρηση των εκτάσεων γης τους. Σε αντάλλαγμα, πρόσφεραν στρατιωτική υποστήριξη εναντίον των βασιλοφρόνων και του Ormond. Κύριος εκπρόσωπός τους ήταν ο Randall Mac Donnell, μαρκήσιος του Antrim¹⁹⁴.

Στις 2 Αυγούστου, ο Cromwell πληροφορείται ένα ευχάριστο γεγονός: ο Michael Jones κατάφερε με υποδεέστερες δυνάμεις να κερδίσει τον ιρλανδικό συνασπισμό με επικεφαλής τον Ormond, στη μάχη του Rathmines, στα περίχωρα του Δουβλίνου. Αυτή η νίκη είχε ως αποτέλεσμα τόσο να διασκορπιστεί το ιρλανδικό στράτευμα όσο και να καθαρίσει η ευρύτερη περιοχή από βασιλόφρονες, ώστε να γίνει εφικτή η απρόσκοπτη απόβαση του αγγλικού στρατού. Ο κόμης του Leicester υποστήριξε πως αρκετοί άνδρες του Νέου Πρότυπου Στρατού θα είχαν αρνηθεί να πάνε στην Ιρλανδία ‘*εάν δεν είχαν ενθαρρυνθεί από τη μεγαλειώδη νίκη*’. Παράλληλα, και ίσως ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της νίκης, είναι η σύναψη συνεργασίας του Cromwell με τον βασιλόφρονα λόρδο Borghill, κόμη του Cork, ενός ισχυρού συμμάχου¹⁹⁵.

Ενότητα II: Ο Cromwell στην Ιρλανδία

Στις 15 Αυγούστου ο Νέος Πρότυπος Στρατός αποβιβάζεται στο Δουβλίνο: είχε προηγηθεί η μεγαλειώδης νίκη του συνταγματάρχη Jones στην περιοχή Rathmines, όπου κατάφερε με 4.000 στράτευμα να νικήσει τους 20.000 στρατιώτες του Ormond. Η νίκη αυτή θεωρήθηκε σημάδι της Θείας Χάρης, όπου το χέρι του Θεού βρισκόταν σε πλήρη λειτουργία.

¹⁹³ Royle T., *ό.π.*, σελ. 523.

¹⁹⁴ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 59.

¹⁹⁵ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 78.

Στις πρώτες του διακηρύξεις προς τους Ιρλανδούς, τόνιζε πως επιθυμούσε να επιστρέψει το νησί στην πρότερή του χάρη. Η εφημερίδα *Perfect Diurnal* παρουσιάζει έναν από τους λόγους του, που ειπώθηκε μπροστά στους Ιρλανδούς στις 23 Αυγούστου. 'Αφού λοιπόν ο Θεός τον έφερε προς τα εκεί με ασφάλεια, έτσι ώστε δεν είχε καμιά αμφιβολία, με τη βοήθεια της Θείας Πρόνοιας, ότι έπρεπε να επαναφέρει όλους στην παλαιά τους ελευθερία και περιουσία και πως σε όλους όσους η αγάπη στην καρδιά τους ήταν αληθινή για να συνεχίσουν την σπουδαία δουλειά ενάντια στους βάρβαρους και αιμοδιψείς Ιρλανδούς, καθώς και στους υπόλοιπους υποστηρικτές και συμμάχους τους, με το να προπαγανδίζουν το ευαγγέλιο του Χριστού με τη θέσπιση της αλήθειας και της ειρήνης και με την αποκατάσταση αυτού του ματωμένου έθνους στην πρότερή του ευτυχία και γαλήνη, (αυτοί λοιπόν) θα βρουν την εύνοια και την προστασία από το κοινοβούλιο της Αγγλίας και θα λάβουν τόσα κληροδοτήματα και χάρες, όσα θα μπορούσαν να απαντήσουν στα προτερήματά τους'.¹⁹⁶

Εικόνα 15: Φύλλο της εφημερίδας *The Perfect Diurnal*

¹⁹⁶ Letter from Hugh Peters, 16 August 1649, printed in *The Perfect Diurnal*, 23 August 1649.

Μια ημέρα αργότερα, ο Cromwell διατάζει τους στρατιώτες του να μην ενοχλήσουν κανέναν άμαχο στο Δουβλίνο. Η διαταγή αποσκοπούσε τόσο στην προφύλαξη των νώτων του, αφού μια ειρηνική συνύπαρξη θα ευνοούσε την αγγλική προέλαση, όσο και την απρόσκοπτη εισροή πολεμοφοδίων. Αγρότες και έμποροι ενθαρρύνονται από τον αρχιστράτηγο να φέρουν τα προϊόντα τους στην πόλη, όπου υπάρχει *‘διαθέσιμο ρευστό’*. Όσο οι κάτοικοι πλήρωναν ό,τι τους αναλογούσε και δεν διασάλευν την ειρήνη, τότε τίποτα δεν θα τους ενοχλούσε. Η εκτέλεση μάλιστα κάποιων στρατιωτών του Νέου Πρότυπου Στρατού με την κατηγορία της παράνομης λεηλασίας ήταν μια προσπάθεια του Cromwell να αποδείξει πως δεν ήταν εχθρικός απέναντι σε όλους τους Ιρλανδούς. Η πραγματικότητα ήταν πως τους είχε ανάγκη. Η εκστρατεία ξεκινούσε αργά το καλοκαίρι και η συνεργασία του τοπικού πληθυσμού ήταν κομβική για την επιτυχή εξέλιξη. Επομένως ο Cromwell πείστηκε να παρουσιάσει αυτό το πρόσωπο εξαιτίας στρατηγικής αναγκαιότητας.

Η πολιτική του ωστόσο τον ευνόησε. Ο Sir Edmond Butler, κυβερνήτης της κομητείας του Wexford, διαμαρτύρεται στον Ormond γράφοντάς του πως συναντά αρκετές δυσκολίες στο να αποτρέψει τους επαρχιώτες να συνάψουν συμφωνίες με τους κοινοβουλευτικούς, καθώς *‘οι αχρείοι τους δελεάζουν με το να μιλάνε πως θα φέρουν την ελευθερία’*. Ο κόμης του Castlehaven συμφώνησε με τον κυβερνήτη, αφού με δυσπιστία παρατήρησε πως ο ίδιος ο Cromwell πλήρωσε 5 λίρες σε έναν πανδοχέα για μια νύχτα.

Αυτή η συγκεκριμένη αγγλική προσέγγιση ερχόταν σε αντίθεση με την αντίστοιχη φιλοβασιλική. Η έλλειψη χρημάτων τους οδηγούσε συχνά σε επιτάξεις, με την παροχή ασήμαντων πιστωτικών σημειώσεων. Ο βασιλόφρων Sir Lewis Dyve παρατηρεί πως *‘οι κοινοβουλευτικοί έχουν χρήματα για ό,τι αγοράζαν’*¹⁹⁷. Για τα επόμενα τέσσερα χρόνια της κρομγουελιανής κατάκτησης, ένα ποσοστό του τοπικού πληθυσμού θα παίζει καίριο ρόλο στη συντήρηση των αγγλικών στρατευμάτων, τόσο των φρουρών των πόλεων όσο και του εκστρατευτικού σώματος.

Η πρώτη ωστόσο στρατιωτική πράξη του Cromwell στην Ιρλανδία θα αποκαλύψει και την πραγματική φύση της κοινοβουλευτικής αποστολής.

¹⁹⁷ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 80.

Ενότητα III: Η πολιορκία της Drogheda

‘He who could take Drogheda, could take Hell’

Η φράση αυτή, που ειπώθηκε από τον Sir Phelim O’ Neill, αποτυπώνει την επίδραση που είχαν στους Ιρλανδούς τα γεγονότα που εκτυλίχτηκαν στην πόλη της Drogheda, πρώτη πόλη που δέχτηκε το χτύπημα του Νέου Πρότυπου Στρατού. Η σφαγή στην Drogheda αμαύρωσε τη φήμη του Cromwell, ενώ το όνομά του αποτέλεσε έκτοτε για τους Ιρλανδούς συνώνυμο του τρόμου και της φρίκης. Ο Tom Reilly στο άρθρο του *‘Cromwell: The Irish Question’* μεταφέρει την άποψη ενός ιρλανδού βουλευτή για τον Cromwell, όταν ερωτήθηκε το 2000 από τον δημοσιογράφο της εφημερίδας *‘Irish Daily Mirror’*: *‘Φέρνοντας τη νεκρική μάσκα του Cromwell στην Drogheda, είναι σαν να ζητάς από έναν Εβραίο να συναντήσει τον Αδόλφο Χίτλερ. Οι κάτοικοι αυτής της πόλης τον κατηγορούν, δίχως αμφιβολία, ότι ήταν ο υπεύθυνος που χιλιάδες αθώοι πολίτες εκτελέστηκαν εν ψυχρώ, άσχετα με το τι υποστηρίζουν κάποιοι συγγραφείς.*¹⁹⁸

Η Drogheda ήταν μια πλούσια πόλη που βρισκόταν σε απόσταση 30 μιλίων βόρεια από το Δουβλίνο, στις εκβολές του ποταμού Boyne, που χώριζε στα δυο την πόλη. Ο Inchiquin την είχε καταλάβει στις 18 Ιουλίου και ο βετεράνος βασιλόφρων στρατηγός Sir Arthur Aston την διοικούσε. Η πόλη αποτελούσε στρατηγικότατο σημείο για την στρατιωτική ανάπτυξη προς το Ulster¹⁹⁹. Εν τω μεταξύ, από τη στιγμή που η ανεξαρτησία της Ιρλανδίας ως καθολικού κράτους είχε τεθεί υπό αμφισβήτηση και η παράλληλη ύπαρξη ενός ισχυρού κοινοβουλευτικού στρατού στο νησί, ο O’ Neill αποφάσισε να έρθει σε συμφωνία με τον Ormond, λήγοντας την ανακωχή που είχε συνάψει με τον Monck.

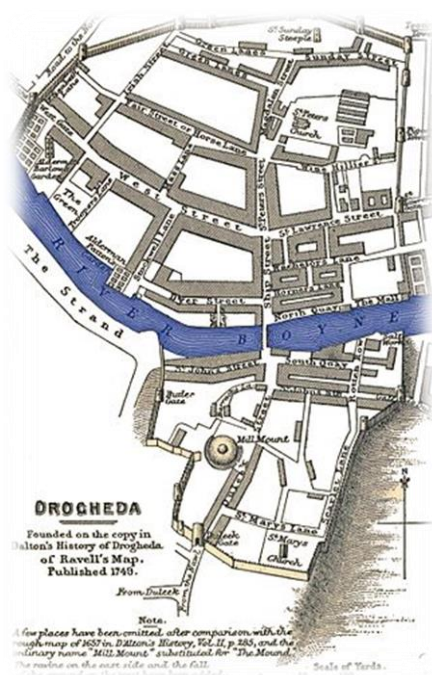
Στις 27 Αυγούστου το ιρλανδικό στρατιωτικό συμβούλιο που έλαβε χώρα στην πόλη, αποφάσισε πως η καλύτερη επιλογή αντίστασης ήταν η άμυνα της φαινομενικά απόρθητης πόλης, ώσπου τα πολεμοφόδια του Νέου Πρότυπου Στρατού να εξαντληθούν καθώς θα παρέμενε καθηλωμένος μπροστά από τα τείχη της Drogheda. Οι γραμμές μάλιστα επικοινωνίας και ανεφοδιασμού ήταν αρκετά μακριές, ενώ το καλοκαίρι βρισκόταν στη δύση του, με το χειμώνα να καταφθάνει. Αλλά ακόμη και αν

¹⁹⁸ Reilly T., “Cromwell: The Irish Question,” *History Today* 62, no. 9 (September 2012): 52–53.

¹⁹⁹ Royle T., *ό.π.*, σελ. 526.

τελικά εκπορθούσε την πόλη, ο στρατός θα ήταν αρκετά καταπονημένος ώστε να προβεί σε συνεχείς μάχες με τις εφεδρείες του Ormond²⁰⁰. Ο τελευταίος ωστόσο, μετά την ήττα του στη Rathmines, είχε εγκατασταθεί στην Drogheda, προσπαθώντας να ανασυνταχθεί. Η βασική του διαταγή ήταν η μάχη μέχρι εσχάτων. Με αυτήν τη διαταγή διαφώνησαν τρεις συνταγματάρχες του στρατού, οι Warren, Wall και Byrne, οι οποίοι και πρότειναν τακτική υποχώρησης· εντούτοις η πρότασή τους δεν εισακούστηκε²⁰¹.

Η πόλη διέθετε υψηλά τείχη από τη μεσαιωνική περίοδο τα οποία ωστόσο δεν θα μπορούσαν να αντέξουν στο νέο είδος μάχης που εισήγαγε ο Νέος Πρότυπος Στρατός. Επιπλέον, τα πολεμοφόδια δεν ήταν αρκετά για μια πολιορκία ημερών, ενώ η φρουρά της δεν ξεπερνούσε τους 3.000 άνδρες. Στις 10 Σεπτεμβρίου ο Cromwell, με έναν στρατό που αριθμούσε περίπου 15.000 στρατιώτες, φθάνει μπροστά από τα τείχη της πόλης και με μια λευκή σημαία ζητά από τον Aston να παραδοθεί. *‘Κύριε, Έχοντας φέρει τον στρατό που ανήκει στο κοινοβούλιο της Αγγλίας μπροστά από αυτό το μέρος, για να το επαναφέρω στην υπακοή, για να αποφευχθεί η άσκοπη αιματοχυσία, θεωρώ ταιριαστό να σας ζητήσω να μου παραδώσετε (την πόλη) και τη χρήση της. Εάν αρνηθείτε, δεν θα έχετε κάποια αιτία για να με κατηγορήσετε μετά.*²⁰²

Χάρτης 2: Η πόλη της Drogheda κατά τον 17ο αι.

²⁰⁰ Royle T., ό.π., σελ. 526.

²⁰¹ Ó Siochrú M., ό.π., σελ. 80.

²⁰² Rev. Murphy D. S. J., *Cromwell's Irish Campaign*, M. H. Gill & Son, Dublin, 1883, σελ. 92.

Μετά την αρνητική απάντηση, ο Cromwell αλλάζει το χρώμα της σημαίας σε κόκκινο και ξεκινά την επίθεση. Οι διάφορες προσπάθειες των πολιορκημένων να εξασθενήσουν τους επιτιθέμενους, πέφτουν στο κενό. Μάλιστα 200 άνδρες συλλαμβάνονται σε αυτές τις προσπάθειες²⁰³. Το πυροβολικό του Νέου Πρότυπου Στρατού ήταν αρκετά σύγχρονο και αποτελούσε κάτι πρωτόγνωρο για την Ιρλανδία. Τα τείχη της πόλης δεν μπορούσαν να αντέξουν σε αυτόν τον βομβαρδισμό. Μάταια οι Aston και Verney ζητούσαν βοήθεια από τον Ormond. Μέσα σε 48 ώρες τα ρήγματα στα τείχη της πόλης ήταν τέτοιας έκτασης, ώστε ο Cromwell να δώσει εντολή για εφόρμηση. Η άμυνα διασπάται και ο N.M.A. εισέρχεται στην πόλη, όπου η μάχη εξελίσσεται σε σφαγή. Οι έμπειροι στρατιώτες του Νέου Πρότυπου Στρατού δεν χρειάστηκαν αρκετή ώρα για να ελέγξουν την Drogheda. Βοηθήθηκαν βέβαια και από το γεγονός ότι η γέφυρα που ένωνε την πόλη είχε παραμείνει κατεβασμένη· αυτό δεν οφειλόταν σε προδοσία, όσο στην πίστη του Aston πως ο Ormond τελικά θα εμφανιζόταν²⁰⁴.

Οι σφαγές που ακολούθησαν έμειναν ανεξίτηλες στη μνήμη των Ιρλανδών ενώ χάρισαν στον Cromwell τον τίτλο του αιμοσταγούς και απάνθρωπου στρατηγού. Υπάρχουν ωστόσο αμφιβολίες για το τι συνέβη στην Drogheda. Είναι γνωστό πως οι Aston, Warren, Wall, Verney και περίπου 2.500 στρατιώτες σκοτώθηκαν. Λίγοι αυτόπτες μάρτυρες κατάφεραν να γλιτώσουν και να αναφέρουν τι έζησαν σε Ormond και Inchiquin. Δεν υπάρχουν ημερολόγια και γράμματα κατοίκων, παρά μόνο οι απεικονίσεις του αγγλικανού πάστορα Dean Nicholas Bernard, όπως και η μαρτυρία του Clarence Stranger, ενός λοχαγού του ιρλανδικού στρατεύματος που γλίτωσε από τη σφαγή. Ο Stranger περιγράφει λεπτομερώς τις τρεις εφορμήσεις του κοινοβουλευτικού στρατεύματος μέχρι να καταφέρει να διασπάσει την άμυνα των Ιρλανδών, όπως επίσης και τη δολοφονία του Sir Arthur Aston, ο οποίος εκτελέστηκε μαζί με τους αξιωματικούς του, παρόλο που είχαν παραδοθεί²⁰⁵.

Και ενώ για τις εκτελέσεις των στρατιωτών δεν υπάρχουν διαφοροποιήσεις, αντίθετες απόψεις επικρατούν για τη σφαγή αμάχων. Μέσα σε δώδεκα μήνες κατατέθηκαν αιτήματα στον Ormond, όπως και μετά την αποκατάσταση της βασιλείας

²⁰³ Royle T., *ό.π.*, σελ. 528.

²⁰⁴ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 82.

²⁰⁵ Mc Donnell R., *When Cromwell Came to Drogheda, A Memory of 1649. Edited fro the record of Clarence Stranger, A captain in the Army of Roe Owen O' Neill*, M. H. Gill & Son, Dublin, 1906, σελ. 100-105.

το 1660, αλλά εκτός από κάποιες πληροφορίες για μεμονωμένους θανάτους, δεν υπάρχει τίποτε άλλο που να αποκαλύπτει τι συνέβη. Επομένως, επαφιομάστε στις μακρόσυρτες κοινοβουλευτικές αναφορές, με όλα τα συνακόλουθα προβλήματα σκόπιμης ή μη προκατάληψης καθώς και με την παράλληλη έλλειψη υποστηρικτικών στοιχείων²⁰⁶. Αυτή η ομιχλώδης κατάσταση οδήγησε σε διαφορετικές προσεγγίσεις τους ιστορικούς της περιόδου. Και ενώ οι Hill, Royle και Reilly υποστηρίζουν πως οι σφαγές και οι εκτελέσεις των στρατιωτών και των καθολικών ιερέων πράγματι συνέβησαν, είναι επιφυλακτικοί στη σφαγή των αμάχων, αγνοώντας μαρτυρίες άγγλων στρατιωτών²⁰⁷. Αντιθέτως ο Ó Siochru και ο Gentles θεωρούν πως υπήρχαν νεκροί και πολίτες²⁰⁸.

Αυτά όμως που αποτελούν έμμεσες μαρτυρίες των γεγονότων είναι τα γράμματα του ίδιου του Cromwell. Ο Cromwell γράφει το πρώτο του γράμμα προς τον John Bradshaw πέντε ημέρες μετά την πτώση της πόλης. Περιγράφει την πτώση της πόλης και εξηγεί πως οι κοινοβουλευτικοί αρνήθηκαν να δείξουν έλεος ‘έχοντας συγκεντρώσει την πόλη την προηγούμενη μέρα’. Πιστεύει πως η φρουρά σκοτώθηκε, ενώ άκουσε πως μόλις ένας αξιωματικός κατάφερε να γλιτώσει. Υποστηρίζει πως ο εχθρός πλέον θα είναι ‘γεμάτος με τρόμο’. Ακολουθώντας το τυπικό, αφιέρωσε τη νίκη ‘στη δόξα του Θεού και μόνο’, πριν καταλήξει στο συμπέρασμα πως ‘αυτή η βιαιότητα θα σώσει από τεράστια εκροή αίματος’²⁰⁹. Μια μέρα αργότερα, γράφει γράμμα προς τον πρόεδρο της Βουλής, William Lenthall, με το οποίο σκόπευε να ενημερώσει την κοινή γνώμη για τα γεγονότα. Περιγράφει λεπτομερώς τον καταιγισμό του πυροβολικού, τονίζοντας τη λυσσαλέα αντίσταση του εχθρού, ο οποίος και προκάλεσε ‘αξιόλογες’ απώλειες, πριν ξεκινήσει την άτακτη υποχώρηση. Συνεχίζει παρουσιάζοντας τα γεγονότα μέχρι και την κυριαρχία στο σύνολο της πόλης, ενώ τονίζει πως οι άνδρες του ‘πέφτοντας πάνω στον εχθρό διατάχθηκαν από μένα να τους εκτελέσουν όλους. Όσο βρίσκονταν στην εξαψη της μάχης τους απαγόρευσα να λυπηθούν οποιονδήποτε έφερε οπλισμό’. Οι ιερατικές στολές δεν έσωσαν τους ιερείς, αντιθέτως αποτέλεσαν την αιτία εκτέλεσής τους. Έπειτα ο Cromwell δικαιολογεί τις πράξεις του, θεωρώντας τη σφαγή

²⁰⁶ Ó Siochrú M., ό.π., σελ. 83.

²⁰⁷ C. Hill, ό.π., σελ. 112/ Royle T., ό.π., σελ. 530. Ο Royle δεν δέχεται ως αντικειμενική την περιγραφή των γεγονότων του στρατιώτη Thomas Wood, αφού υπόκειται σε πολιτικές σκοπιμότητες. /Reilly T., ό.π., σελ. 54-55.

²⁰⁸ Gentles I., ό.π., σελ. 394. / Siochrú M. Ó, ό.π., σελ. 88.

²⁰⁹ Abbott, *Oliver Cromwell's Letters and Speeches*, Letter no.105, 16th Semptember 1649 to John Bradshaw, http://www.olivercromwell.org/Letters_and_speeches/letters/Letter_index.htm

ως *‘δίκαιη τιμωρία του Θεού πάνω σε αυτούς τους αχρείους βάρβαρους, που είχαν βάψει τα χέρια τους με τόσο αθώο αίμα’*, αναφερόμενος στα γεγονότα του 1641- 1642²¹⁰.

Το πρόβλημα στη συγκεκριμένη πρόταση ωστόσο βρίσκεται ακριβώς στο περιεχόμενό της. Οι καθολικοί Ιρλανδοί, στους οποίους και αναφέρεται ο Cromwell, δεν ήλεγχαν ποτέ την Drogheda. Η πόλη βρισκόταν είτε σε χέρια κοινοβουλευτικών είτε βασιλοφρόνων, μέχρι και την έλευση του Νέου Πρότυπου Στρατού. Ο ίδιος ο λοχαγός Clarence Stranger το αναφέρει αυτό στα απομνημονεύματά του²¹¹, ενώ η φρουρά της πόλης περιείχε άγγλους και ιρλανδούς προτεστάντες· τελείως ακατάλληλους στόχους για εκδίκηση. Η περίπτωση να το αγνοούσε ο Cromwell απορρίπτεται λόγω της λεπτομερούς ενημέρωσης που είχε δεχτεί από τον συνταγματάρχη Jones²¹².

Η σκληρότητα που επέδειξε στην Drogheda ήλπιζε πως θα μείωνε την αντίσταση. Παρόλ’ αυτά στα γράμματά του δηλώνει έμμεσα πως κάτι κακό συνέβη στην πόλη, *‘που μόνο η μετάνοια και η τύψη μπορούν να το επουλώσουν’*. Ωστόσο βρίσκει γαλήνη στην πεποίθηση πως αποτελεί το χέρι του Θεού. Το μήνυμα που ήθελε να στείλει στους αντιπάλους του ήταν σαφές· μην περιμένουν έλεος σε έναν πόλεμο εξόντωσης.

Παρόλ’ αυτά στα γράμματά του εμφανίζονται αντίθετες απόψεις, όσον αφορά στους υπερασπιστές της πόλης. Ενώ προς τον Bradshaw αναφέρει πως η φρουρά της πόλης αριθμούσε περί τις 3.000, στον Lenthall υποστηρίζει πως δεν ξεπερνούσαν τις 2.000. Αργότερα στο γράμμα προς τον Lenthall αναφέρει πως περίπου 1.000 χάθηκαν στην εκκλησία του Αγίου Πέτρου, όπου είχαν καταφύγει για σωτηρία. Δεν ξεκαθαρίζει ωστόσο αν αυτοί οι 1.000 ήταν στρατιώτες ή κάτοικοι.

Αβεβαιότητα επικρατεί και στα γεγονότα του οχυρού Millmount, όπου είχε καταφύγει ο Aston. Το οχυρό φαινόταν απαραβίαστο και σίγουρα θα δυσκόλευε το Νέο Πρότυπο Στρατό να το καταλάβει· παρόλ’ αυτά ο Aston και η φρουρά του παραδόθηκαν. Ο Cromwell στο γράμμα του προς τον Lenthall επισημαίνει πως δική του ήταν η διαταγή να εκτελεσθούν όλοι²¹³. Εύλογα λοιπόν γεννιέται το ερώτημα πώς

²¹⁰ Abbott, ό.π., Letter no.106, 17th September 1649 to William Lenthall, http://www.olivercromwell.org/Letters_and_speeches/letters/Letter_index.htm

²¹¹ Mc Donnell R., ό.π., σελ. 104- 106.

²¹² Ó Siochrú M., ό.π., σελ. 84.

²¹³ Abbott, ό.π., Letter no. 106.

ο Aston αποφάσισε να παραδοθεί, δίχως πρώτα να λάβει τις απαιτούμενες εγγυήσεις τόσο για τη ζωή του όσο και για τη ζωή της φρουράς. Δυο πιθανές απαντήσεις υπάρχουν. Πρώτον, θεωρούσε από την εμπειρία του στους πολέμους της Ευρώπης και της Αγγλίας πως θα παρθούν αιχμάλωτοι για την απόδοση λύτρων. Δεύτερον, κάποιος προσέφερε στους αμυνόμενους έλεος το οποίο ο Cromwell αγνόησε. Παρόλ' αυτά υπάρχουν αυτόπτες μαρτυρίες πως ο Aston εκτελέστηκε από τον άνδρα στον οποίο παραδόθηκε, τον υπολοχαγό Daniel Axtell²¹⁴. Δεν γνωρίζουμε αν ο Axtell αθέτησε την υπόσχεσή του και σκότωσε τους ανυπεράσπιστους κρατούμενούς του. Θα μπορούσε να το είχε κάνει, ωστόσο από τα γράμματα του Cromwell εμφανίζεται ο αρχιστράτηγος ως ο κύριος υπεύθυνος για τις δολοφονίες. Βέβαια ο Axtell και αργότερα κατηγορείται από τους Ιρλανδούς για αρκετές εκτελέσεις αξιωματικών εν ψυχρώ, ενώ υποβιβάζεται σε βαθμό εξαιτίας αυτών των συμπεριφορών.

Τόσο η εκτέλεση του Aston όσο και εκείνες των Verney και Warren, παρόλο που δεν έχουν άμεση σχέση με την τύχη των κατοίκων, εγείρουν ωστόσο το θέμα του κώδικα στρατιωτικής ηθικής, αφού δεν έγιναν πάνω στην έξαψη της μάχης, αλλά ήταν εν ψυχρώ δολοφονίες και θεωρούνταν άκρως ατιμωτικές. Άλλωστε μια σύγκριση με την απόφαση που πήρε ο Ireton δυο χρόνια αργότερα δείχνει και τη διαφορά προσέγγισης ανάμεσα στον Cromwell και στον γαμπρό του. Ο Ireton συγκάλωσε στρατοδικείο για να εξετάσει τις κατηγορίες εναντίον του συνταγματάρχη Tothill, ο οποίος κατηγορούνταν πως εκτέλεσε στρατιώτες που είχαν παραδοθεί σε κατώτερο αξιωματικό. Ο συνταγματάρχης υποστήριξε πως είχε το δικαίωμα να παρακάμψει τις εντολές ενός κατώτερου από εκείνον αξιωματικού. Τελικά, το συμβούλιο τον καθαίρεσε. Ο Ireton ανησυχούσε πως η τιμωρία *‘υπολείπεται στην κρίση του Θεού αφήνοντας εκεί την αθώωση του στρατού από την ενοχή για μια τόσο ανόητη αμαρτία’*. Απελευθέρωσε τους υπόλοιπους στρατιώτες χωρίς ανταλλάγματα, κατηγορώντας ως επακόλουθο στρατιωτικό κώλυμα τη *‘βία της πίστης’* του Tothill. Στο Λονδίνο, οι παραπάνω διαδικασίες είχαν ιδιαίτερη θέση στα κοινοβουλευτικά φυλλάδια, φέρνοντας σε δύσκολη θέση τον Cromwell²¹⁵.

Επιπλέον, η μαρτυρία ενός στρατιώτη που κατάφερε να αποδράσει, του Garret Duncan, επιβεβαιώνει πως ο Cromwell είχε δώσει τη διαταγή για την εκτέλεση της φρουράς, ενώ αναφέρει πως αρκετοί σώθηκαν από αξιωματικούς ή στρατιώτες. Δεν

²¹⁴ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 86. / Mc Donnell R., *ό.π.*, σελ. 104- 106.

²¹⁵ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 87.

γνωρίζουμε αν αυτοί οι αξιωματικοί ή οι στρατιώτες ήταν φίλα προσκείμενοι στους Levellers, ωστόσο την ίδια αναφορά συναντάμε και από άλλους Ιρλανδούς που σώθηκαν. Γίνεται λοιπόν φανερό πως δεν μοιράζονταν όλοι τις ίδιες σκέψεις και τον ίδιο τρόπο αντιμετώπισης του εχθρού με τον επικεφαλής του Νέου Πρότυπου Στρατού.

Αν λοιπόν τα στοιχεία υποδηλώνουν πως αρκετοί στρατιώτες της φρουράς σώθηκαν είτε επειδή κατάφεραν να αποδράσουν από το βορινό τμήμα του τείχους της πόλης είτε έπειτα από τη βοήθεια που τους προσέφεραν κοινοβουλευτικοί, τότε οι αριθμοί των νεκρών που δίνει ο Cromwell, βασιζόμενος στις στρατιωτικές λίστες της πόλης, είναι ανακριβείς. Η πραγματική αμφισβήτηση ωστόσο έγκειται στον αριθμό των νεκρών πολιτών. Σίγουρα, σε μια άλωση πόλεως είναι αρκετά δύσκολο να διαχωρίσουν οι επιτιθέμενοι τους ένοπλους από τους άοπλους εχθρούς. Υπάρχουν ωστόσο μαρτυρίες που δείχνουν πως υπήρξαν και εκτελέσεις άοπλων κατοίκων, χωρίς να υπάρχει υπόνοια οπλοφορίας. Ο καλβινιστής κληρικός Dean Bernard, αυτόπτης μάρτυρας της άλωσης ως κάτοικος της Drogheda, υποστηρίζει την δυσκολία αναγνώρισης, ενώ πολλοί μετέπειτα ιστορικοί στήριξαν στις μαρτυρίες του την άποψη πως οι απώλειες των πολιτών ήταν ελάχιστες. Παρόλ' αυτά, μέσα από τα γραπτά του εμφανίζονται έμμεσα και οι πρακτικές των στρατιωτών του Νέου Πρότυπου Στρατού. Οι τελευταίοι πυροβολούσαν τα παράθυρα των σπιτιών, σκοτώνοντας δυο από τους τριάντα συνδαιτυμόνες του, ενώ όταν εισήλθαν μέσα στην οικία του ήταν έτοιμοι να τους εκτελέσουν. Σώθηκαν επειδή ο αξιωματικός τους γνώριζε τελικά τον Bernard και διέταξε να αποχωρήσουν, αφού πρώτα διαβεβαιώθηκε από τον πάστορα πως όλοι ήταν Προτεστάντες. Γίνεται αντιληπτό τι θα συνέβαινε ή τι συνέβη σε οικίες Καθολικών²¹⁶.

Ταυτόχρονα ωστόσο και ο Cromwell διαχωρίζει, στις αναφορές του προς την Αγγλία, τους στρατιώτες από τους άοπλους. Σε μια ενημερωμένη αναφορά λοιπόν που στέλνει ξανά στον Lenthall στις 27 Σεπτεμβρίου αναφέρεται στους 3.000 νεκρούς στρατιώτες, συμπληρώνοντας όμως και τη φράση *‘και πολλές απώλειες κατοίκων’*²¹⁷. Δυστυχώς το γράμμα δεν διασώθηκε, ωστόσο το κοινοβούλιο είχε ζητήσει ένα αντίγραφο του στις 2 Οκτωβρίου. Ο Carlyle υποστήριξε ωστόσο, δίχως να έχει κάποιο στοιχείο, πως η φράση αυτή είχε προστεθεί σε μεταγενέστερη εκτύπωση, πράγμα άτοπο, αφού το φυλλάδιο της 2^{ης} Οκτωβρίου υφίσταται.

²¹⁶ Siochrú M. Ó, *ό.π.*, σελ. 89.

²¹⁷ Carlyle Th., *ό.π.*, Vol. V, σελ. 158.

Στην Αγγλία, η μάχη μεταφέρθηκε στον Τύπο. Η βασιλόφρονη εφημερίδα *Mercurius Elencticus* αρχικά αρνιόταν την πτώση της πόλης. Έπειτα παρουσίαζε διαφορετικούς αριθμούς απωλειών ή ακόμη αμφισβητούσε και τις απώλειες που ανέφεραν τα γράμματα του Cromwell. Η εφημερίδα *The Man in the Moon* μάλιστα αμφισβητούσε το ίδιο το αποτέλεσμα της πολιορκίας, δηλώνοντας πως οι πολιορκητές είχαν χάσει 3.000 άνδρες. Μην μπορώντας να αγνοούν άλλο το αποτέλεσμα, ο φιλοβασιλικός τύπος επικεντρώθηκε στην απάνθρωπη σκληρότητα που επέδειξε ο Ν.Μ.Α., ενώ για πρώτη φορά εμφανίζονται αναφορές για μεγάλο αριθμό νεκρών αμάχων²¹⁸.

Εικόνα 16: Η πτώση της Drogheda, μέσα από αναπαράσταση του 1868²¹⁹

Ενότητα IV: Η πτώση του Wexford

²¹⁸ Ó Siochrú M., ό.π, σελ. 93- 94.

²¹⁹ Cusack M. F., *An Illustrated History of Ireland from AD 400 to 1800, Chapter XXX*, 1868.

Η πτώση της Drogheda και τα γεγονότα που ακολούθησαν δημιούργησαν τρόπο σε Ιρλανδούς και βασιλόφρονες. Ο Ormond σε γράμμα του προς τον Κάρολο παραδέχεται πως η σφαγή τρομοκράτησε τους ανθρώπους του, κάνοντάς τους να χάσουν το κουράγιο τους και την αποφασιστικότητά τους. Την επίδραση στο ηθικό των αμυνομένων την συνειδητοποίησε και ο Cromwell. Μια μέρα μετά την πτώση της πόλης, στις 12 Σεπτεμβρίου, έστειλε γράμμα στη φρουρά της κοντινότερης πόλης, της Dundalk, απαιτώντας την παράδοσή της ώστε να μην έχει την τύχη της Drogheda. Παρόλ' αυτά, η φρουρά είχε ήδη αποχωρήσει από την πόλη όταν το γράμμα έφτασε. Το ίδιο συνέβη και με τις φρουρές των πόλεων Carlingford και Newry²²⁰.

Αφού απελευθέρωσε το δρόμο προς το Ulster, ο Νέος Πρότυπος Στρατός επιστρέφει στο Δουβλίνο· ο στόχος πλέον βρισκόταν προς το νότο και συγκεκριμένα προς το στρατηγικής σημασίας λιμάνι του Wexford. Η πόλη αυτή αποτελούσε το σημείο επικοινωνίας με την ηπειρωτική Ευρώπη, ενώ εκεί βρισκόταν σταθμευμένος ένας μεγάλος στόλος κουρσάρων, ιρλανδικός και φλαμανδικός, που επιτυχώς κυριεύε αγγλικά πλοία κατά τη δεκαετία του 1640²²¹.

Την 1^η Οκτωβρίου του 1649 ο Νέος Πρότυπος Στρατός φθάνει μπροστά από τα τείχη της πόλης. Αριθμεί 9.000 άνδρες, αφού αρκετοί στρατιώτες είχαν είτε ασθενήσει από δυσεντερία είτε είχαν μείνει πίσω ως φρουρά στις πόλεις που μόλις είχαν καταληφθεί. Οι βασιλόφρονες από την πλευρά τους είχαν ενισχύσει τη φρουρά με επιπλέον 1.500 άνδρες, με επικεφαλής τον συνταγματάρχη David Sinnott. Ο Sinnott προειδοποιεί τον Ormond πως οι κάτοικοι της πόλης, επηρεασμένοι από τα γεγονότα στην Drogheda, τείνουν προς την παράδοση υπό όρους. Γενικά, οι πιθανότητες μιας επιτυχημένης άμυνας ήταν μειωμένες λόγω του χαμηλού ηθικού των υπερασπιστών και των προστριβών για το αν έπρεπε να παραδοθούν ή όχι· χειροτέρεψαν ωστόσο όταν η φρουρά του ισχυρού οχυρού Rosslare, που φύλασσε την είσοδο του λιμανιού, απροσδόκητα αποχώρησε από τη θέση της. Η σημασία του οχυρού ήταν σημαντική, αφού έδωσε τη δυνατότητα στο N.M.A να ελέγξει το λιμάνι. Ο αγγλικός στόλος με επικεφαλής τον πλοίαρχο Deane, μπόρεσε να αποβιβάσει πολεμοφόδια και

²²⁰ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 91, 94.

²²¹ Royle T., *ό.π.*, σελ. 532. / Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 96. / Στα Calendar State Papers, φαίνεται ξεκάθαρα η ζημιά αυτού του στόλου, που είχε πετύχει να καταλάβει αρκετά αγγλικά πλοία. Το Συμβούλιο του Κράτους φαίνεται να πιστεύει πως ίσως να δέχεται βοήθεια και από άλλο κράτος. Γι αυτό ζητά από τους ναυάρχους να επιτεθούν αν τα αγγλικά συμφέροντα απειλούνται βλ. *Great Britain Calendar of State Papers*, *ό.π.*, σελ. 483.

πυροβολικό. Παρόλ' αυτά, η πολιορκία δεν ήταν στενή, αφού ο Ormond, ο οποίος βρισκόταν κοντά στο βορινό τμήμα της πόλης, κατάφερε να ενισχύσει το Wexford με επιπλέον 500 άνδρες, ενώ αρκετοί από τους πολίτες που δεν μπορούσαν να πολεμήσουν διέφυγαν²²².

Έπειτα από δυο ημέρες, ο Cromwell, σίγουρος για την επιτυχή έκβαση της πολιορκίας, ζητά από την πόλη να συζητήσουν όρους παράδοσης. Ο Sinnott με σύμμαχό του τον βροχερό και υγρό καιρό, βρίσκει την ευκαιρία να εισέλθει σε εικονικές διαπραγματεύσεις, καθυστερώντας την παράδοση²²³. Όσο ο Νέος Πρότυπος Στρατός υπέφερε από τις ακραίες καιρικές συνθήκες, η πόλη δεχόταν από τη θάλασσα προμήθειες και εφόδια. Στις 10 Οκτώβρη το πυροβολικό ανοίγει δυο ρήγματα στα τείχη της πόλης, αναγκάζοντας τον Sinnott να ξεκινήσει ξανά τις διαπραγματεύσεις. Και ενώ οι δυο πλευρές είχαν συμφωνήσει στους όρους παράδοσης, συμβαίνει κάτι το αναπάντεχο· ο λοχαγός Stafford, υπεύθυνος του ισχυρού κάστρου που επέβλεπε την πόλη, είχε ήδη ξεκινήσει ιδιωτικές κρυφές επαφές με το κοινοβουλευτικό στρατόπεδο, επιτρέποντας σε στρατιώτες του Νέου Πρότυπου Στρατού να εισέλθουν στο φρούριο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι αμυνόμενοι να αντικρίσουν έκπληκτοι πως τα πυροβόλα του φρουρίου είναι στραμμένα προς αυτούς και να πανικοβληθούν. Η υποχώρησή τους και η ταυτόχρονη είσοδος των πολιορκητών από τα ανυπεράσπιστα τείχη οδηγεί σε δεύτερη σφαγή.

Η φρουρά συγκεντρώθηκε στην αγορά, αλλά η αντίστασή της, όσο γενναία και αν ήταν, αποδείχτηκε μάταιη. Ο Cromwell έγραψε ότι άνω των 2.000 Ιρλανδών και πολιτών θανατώθηκαν, καθώς οι Άγγλοι *‘εκτέλεσαν οποιονδήποτε βρισκόταν στο διάβα τους’*. Ούτε ο Sinnott κατάφερε να γλιτώσει. Σύμφωνα με ένα υπόμνημα που κατατέθηκε από τους διασωθέντες κατοίκους, όλοι οι άνδρες, οι γυναίκες και τα παιδιά της πόλης, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια της επίθεσης, ενώ μια αναφορά κληρικού περιγράφει πως *‘η δίψα των στρατιωτών για αίμα πλημμύρισε τους δρόμους και τις οικίες’*. Όλοι οι ιερείς εκτελέστηκαν, ενώ πολλοί πνίγηκαν αφού οι βάρκες βυθίστηκαν εξαιτίας των υπεράριθμων επιβατών που προσπαθούσαν να γλιτώσουν. Ένας τουλάχιστον αυτόπτης μάρτυρας υποστήριξε πως

²²² Royle T., *ό.π.*, σελ. 533. / Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 96.

²²³ Carlyle Th., *ό.π.*, Vol. V, σελ. 160- 168.

οι κοινοβουλευτικοί χάρισαν τη ζωή σε περισσότερους στρατιώτες σε σύγκριση με την Drogheda, αφού είχαν ανάγκη από εργατικό δυναμικό.

Η πτώση του Wexford διέλυσε το ιρλανδικό ομοσπονδιακό ναυτικό, που πλέον έχασε τη βάση του. Ο πρίγκιπας Rupert κατάφερε να σπάσει τον αποκλεισμό στο Kinsale και να κατευθυνθεί νότια προς την Πορτογαλία. Ο μικρός του στόλος ήταν και ο μόνος που διασώθηκε. Το Wexford πλέον δεν αποτελούσε σημείο απόβασης βασιλοφρόνων από τη Γαλλία, ενώ στρατιώτες και έποικοι από την Κοινοπολιτεία θα μπορούσαν να αποβιβάζονται. Έτσι ο στόχος του Cromwell για απόλυτο έλεγχο του νησιού επιτυγχανόταν.

Στην περίπτωση του Wexford, ο Cromwell δεν συμμετείχε στα γεγονότα της σφαγής, αφού την ίδια ώρα διαπραγματευόταν την παράδοση της πόλης. Επομένως δεν υπάρχουν αναφορές για έλεος προς τους στρατιώτες ή τους κατοίκους του Wexford. Ωστόσο η δεύτερη συνεχόμενη σφαγή αμαύρωσε περισσότερο τη φήμη του, κυρίως προς τους καθολικούς Ιρλανδούς. Όταν αργότερα προσπάθησε να διαπραγματευθεί με το οχυρό του Duncannon, ο αρχηγός του Thomas Roche αρνήθηκε οποιαδήποτε συζήτηση μιας και *‘τόσο εγώ όσο και όλοι όσοι βρίσκονται κάτω από τις διαταγές μου, γνωρίζουμε για το σκληρό και τυραννικό έλεός σου’*. Τελικά τα γεγονότα στην Drogheda και στο Wexford αντί να ελαττώσουν την αντίσταση, έκαναν τους καθολικούς Ιρλανδούς σκληρότερους στη μάχη εναντίον ενός εχθρού άσπλαχνου και ανηλεούς²²⁴.

Εικόνα 17: Ο πνιγμός του Wexford

²²⁴ Royle T., ό.π., σελ. 534- 535. / Ó Siochrú M., ό.π, σελ. 98.

Ενότητα V: Η πτώση της πόλης Ross και η μάχη στο Clonmel

Το επόμενο στάδιο της εκστρατείας αφορούσε την πόλη Ross, στην περιοχή Munster. Η πόλη είχε 1.500 άνδρες για φρουρά και επικεφαλής ήταν ο Sir Lucas Taaffe. Ο τελευταίος ακολούθησε παρόμοια τακτική με εκείνη του Sinnott, προσπαθώντας να κερδίσει χρόνο. Ο Cromwell και πάλι επέμεινε πως στόχος του ήταν να αποφύγει ένα νέο κύκλο αίματος. Στα γράμματα που αντάλλαξαν ο Cromwell υποσχέθηκε πως θα επιτρεπόταν στη φρουρά να παραδοθεί με τιμή και πως οι κάτοικοι θα μπορέσουν να ζήσουν ειρηνικά και με ασφάλεια. Όταν ο Taaffe ζήτησε να έχουν και *‘ελευθερία συνείδησης’*, ο Cromwell απάντησε πως αν εννοεί με αυτόν τον όρο *‘ελευθερία θρησκευτικής λατρείας’*, τότε αυτό απορρίπτεται²²⁵.

Η παραπάνω άποψη πηγάζει από τα πουριτανικά πιστεύω του Cromwell· δεν θα εξανάγκαζε τους καθολικούς Ιρλανδούς να ακολουθήσουν το προτεσταντικό δόγμα, η Καθολική Εκκλησία ωστόσο δεν θα γινόταν αποδεκτή. Λίγο πριν φτάσει ο στρατός στην πόλη, έστειλε δυο αξιωματικούς που είχε συλλάβει στο Wexford, οι οποίοι και διηγήθηκαν στους κατοίκους λεπτομερώς τα γεγονότα. Μετά από αυτό, οι κάτοικοι του Ross ήταν έτοιμοι να συνθηκολογήσουν. Μάταια ο Taaffe περίμενε τις ενισχύσεις που του είχε υποσχεθεί ο Ormond, μιας και δεν έφτασαν ποτέ.

Ο Cromwell μπροστά από τα τείχη της πόλης δήλωσε πως τόσο στην Drogheda όσο και στο Wexford, δόθηκε η δυνατότητα να παραδοθούν. Από τη στιγμή όμως που αρνήθηκαν και οι δυο πόλεις τους προτεινόμενους όρους, υπέστησαν την τιμωρία που προήλθε από το δικό τους πείσμα²²⁶.

Η συμπεριφορά του στο Ross ώθησε πεντακόσιους βασιλόφρονες στρατιώτες, προτεσταντικής πίστης, να καταταγούν στον Νέο Πρότυπο Στρατό. Οι συνεχείς ήττες του Ormond, ή μάλλον η φοβία του να αντιμετωπίσει τον Cromwell, κλόνιζαν την εύθραυστη συμμαχία Καθολικών- Προτεσταντών στο νησί. Οι τελευταίοι, και κυρίως οι κάτοικοι των λιμανιών Youghal, Cork και Kinsale, βρίσκονταν κάτω από τον έλεγχο του Inchiquin ο οποίος είχε αλλάξει στρατόπεδο παραμονές της εκστρατείας. Επομένως οι στρατιώτες του δεν θεωρούσαν ως εχθρούς τους του κοινοβουλευτικούς, όσο τους καθολικούς Ιρλανδούς με τους οποίους βρίσκονταν σε διαμάχη τα

²²⁵ Carlyle Th., *ό.π.*, Vol. V, σελ. 172- 176.

²²⁶ Ó Siochrú M., *ό.π.*, σελ. 100.

προηγούμενα χρόνια. Αποσκοπούσαν λοιπόν σε μια συμμαχία με το Νέο Πρότυπο Στρατό ώστε να τους αποτελειώσουν. Αναπόφευκτα, πολλές λιποταξίες παρατηρήθηκαν στο στρατόπεδο του Inchiquin, παρά την απειλή της εκτέλεσης²²⁷.

Παρόλ' αυτά η πτώση του Wexford ώθησε τις πόλεις του Munster στην αγκαλιά του Cromwell, διακηρύττοντας *‘την προτεσταντική θρησκεία και το ενδιαφέρον για το αγγλικό έθνος’*. Εκατοντάδες εθελοντές εισήλθαν στο κοινοβουλευτικό στρατό, ενώ τα τρία λιμάνια βοήθησαν ώστε να συνεχιστεί απρόσκοπτα η εκστρατεία· ο στρατός δεν χρειαζόταν πλέον να ξεχειμωνιάζει στο Δουβλίνο, από τη στιγμή που μέσω των λιμανιών υπήρχε αθρόα εισροή πολεμοφοδίων με αποτέλεσμα να μην τίθονται οι κτήσεις εν αμφιβόλω²²⁸.

Αφού θωράκισε την περιοχή του Munster, αποφάσισε να ξεχειμωνιάσει στα νότια λιμάνια της επαρχίας, από τη στιγμή που οι ασθένειες είχαν μειώσει το δυναμικό του στρατού. Επόμενος στόχος του αποτελούσε η πόλη Clonmel.

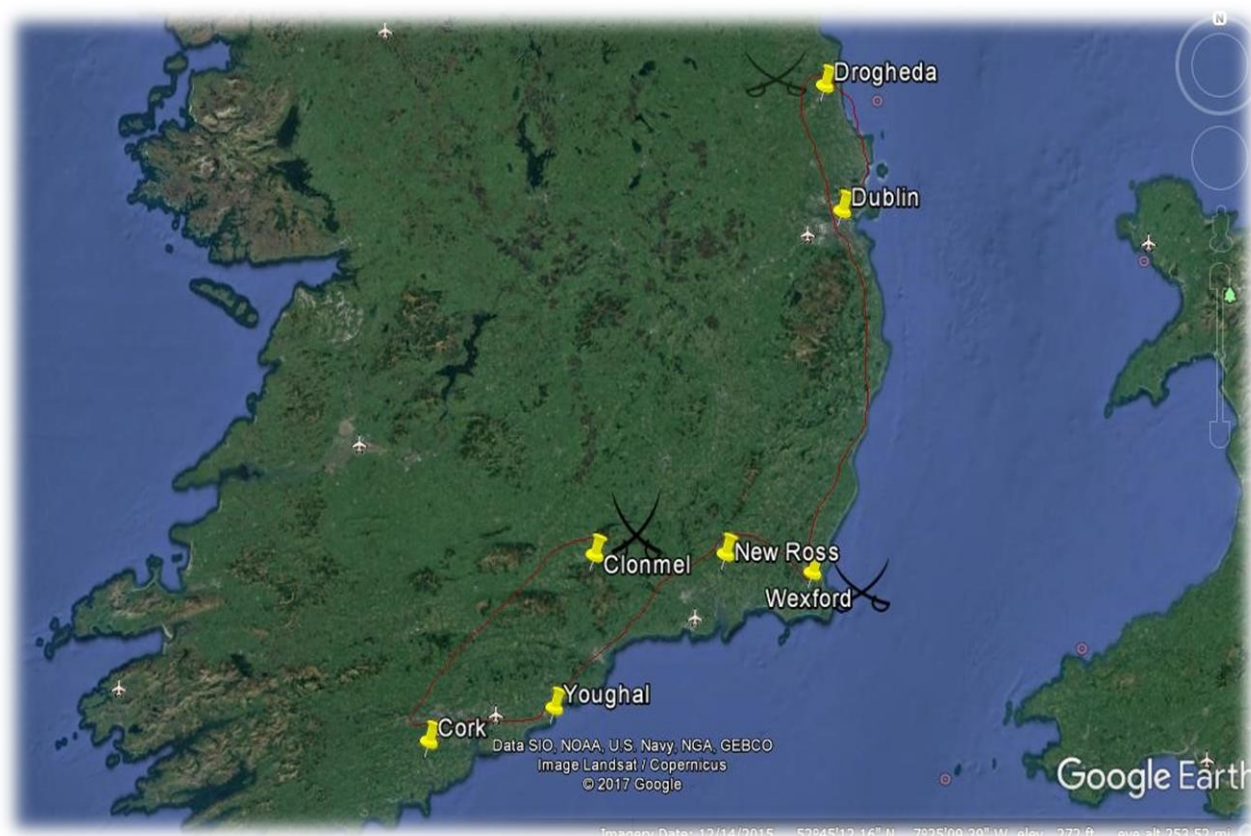
Την πόλη την υπερασπιζόταν ο ανιψιός του Roe Owen O' Neill, ο Hugh Dubh O' Neill με 1.500 άνδρες. Ο Νέος Πρότυπος Στρατός, που αριθμούσε 9.000 άνδρες, ξεκινά την πολιορκία στις 27 Απριλίου του 1650. Στις 8 Μάη ξεκινά ο βομβαρδισμός, αλλά ο O' Neill κατάφερνε να παρενοχλεί τον N.M.A καθυστερώντας την επιχείρηση. Αυτή η καθυστέρηση του έδωσε τη δυνατότητα να κατασκευάσει ένα οδόφραγμα πίσω από τα τείχη της πόλης. Όταν τελικά το ρήγμα δημιουργείται, το πεζικό εισέρχεται στην πόλη, αλλά βρίσκεται περικυκλωμένο από τα τείχη και τα οδοφράγματα, με αποτέλεσμα να κατατροπωθεί. Ο Cromwell, βλέποντας πως το πεζικό δεν προελαύνει και περιμένοντας να ανοίξουν οι πύλες της πόλης, στέλνει το ιππικό που με τη σειρά του αναγκάζεται να υποχωρήσει με βαριές απώλειες. Υπολογίζεται πως ο N.M.A. έχασε περίπου 2.500 άνδρες εκείνη την ημέρα, όσους δεν είχε χάσει στις μάχες με τις άλλες πόλεις μαζί. Ο Cromwell, όντας σαστισμένος προετοίμαζε την επίθεση για την επόμενη μέρα, όσο ο O Neill, εξαιτίας της έλλειψης πυρομαχικών αναγκάστηκε τη νύχτα να διαφύγει μαζί με τη φρουρά από την πόλη. Την επόμενη μέρα ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις παράδοσης με τον δήμαρχο της πόλης, John White. Ο Cromwell, όταν συνειδητοποίησε πως ο O' Neill είχε διαφύγει εξοργίστηκε, λέγοντας πως *‘Μα το Θεό, θα ακολουθήσω αυτόν τον Hugh Duff O' Neill όπου και αν πήγε’*. Παρόλ αυτά θα

²²⁷ *Great Britain Calendar of State Papers*, ό.π., σελ. 225.

²²⁸ Ó Siochrú M., ό.π., σελ. 101.

κρατήσει ήπια στάση και θα τηρήσει τη συμφωνία, αφού δεν επιθυμούσε να δυσκολέψει τις μελλοντικές διαπραγματεύσεις με πόλεις όπως το Limerick, το Waterford και το Galway²²⁹.

Τελικά, ο Cromwell θα αναχωρήσει μετά από μια βδομάδα για την Αγγλία, μην μπορώντας να αγνοήσει άλλο τις συνεχείς εκκλήσεις του Κοινοβουλίου για επιστροφή, αφήνοντας πίσω τον γαμπρό του, Henry Ireton ως επικεφαλής της εκστρατείας.

Χάρτης 3: Η πορεία του Cromwell. Αύγουστος 1649- Μάιος 1650

Συμπεράσματα

Ο Πουριτανισμός αποτέλεσε την κύρια θρησκευτική έκφραση της αγγλικής πολιτικής σκηνής από την αρχή της δεκαετίας του 1640 ως και την επαναφορά της βασιλείας το 1660. Υπήρξε δε η βασική αιτία επανάστασης ενάντια στην τυραννική διακυβέρνηση ενός βασιλιά, που αγνοώντας τα νέα κοινωνικά δεδομένα που είχαν δημιουργηθεί, επιθυμούσε να κυβερνά δίχως έλεγχο. Η επανάσταση του 1642 λοιπόν

²²⁹ Ó Siochrú M., ό.π, σελ. 122- 125.

αποτελέσει το έναυσμα αλλαγής της πολιτικής δύναμης στο νησί, αφού η αστική τάξη, ενισχυμένη και οικονομικά δυνατή, καταφέρνει και υπερισχύει έναντι των παλαιών φεουδαρχικών δυνάμεων. Η νίκη ωστόσο αυτή αποκάλυψε τις διαφορές ανάμεσα στις πουριτανικές ομάδες που είχαν συνασπισθεί στο όνομα του κοινού καλού. Οι συντηρητικοί Πρεσβυτεριανοί, κάτω από το φόβο μιας πρωτοφανούς ταξικής αλλαγής ισορροπιών αποφάσισαν να συνασπισθούν με τον βασιλιά. Η σύγκρουση των ριζοσπαστών Πουριτανών με τους συντηρητικούς Πρεσβυτεριανούς και βασιλόφρονες αποτέλεσε τη δεύτερη φάση του αγγλικού πολέμου, που χαρακτηρίζεται ως εμφύλιος. Τελικά, η νίκη των Ανεξάρτητων πουριτανών με επικεφαλής τον Cromwell και τον Νέο Πρότυπο Στρατό του, οδήγησε στη δημιουργία της Κοινοπολιτείας. Η εκτέλεση άλλωστε του βασιλιά Καρόλου Α΄ Στιούαρτ αποτέλεσε κάτι καινούριο στην πολιτική σκέψη του 17^{ου} αιώνα, αφού ήταν η πρώτη φορά που ένας ηγεμόνας καταδικαζόταν σε θάνατο από τους υπηκόους του.

Η χρήση της πουριτανικής ιδεολογίας λοιπόν κρίθηκε αναγκαία για να μπορέσει να θεμελιώσει ο Cromwell την εκτέλεση αυτή. Η δημιουργία του 'αγίου' ως στρατιώτη του Θεού έδωσε τη δυνατότητα στους Ανεξάρτητους πουριτανούς να δηλώσουν ανυπακοή απέναντι σε έναν βασιλιά που δεν ενδιαφερόταν για τα σχέδια του Θεού· η συμπάθεια μάλιστα του Καρόλου προς τους Καθολικούς καθώς και ο γάμος του με την καθολική Ενριέττα- Μαρία ενίσχυαν τα λεγόμενα της αντιπολίτευσης. Παράλληλα, το δημιούρημα του Cromwell, ο Νέος Πρότυπος Στρατός στηρίχθηκε σε αυτήν την ιδεολογία, αφού οι στρατιώτες του θεωρούσαν τους εαυτούς τους ως ένα εκκλησίασμα.

Η σημασία της θρησκευτικής πίστης φαίνεται στον τομέα της πειθαρχίας, αλλά και στο γεγονός πως οι παλαιοί στρατιωτικοί βαθμοί έπαυαν να καταλαμβάνονται από ευγενείς, αλλά από πιστούς πουριτανούς ικανούς να πετύχουν το στόχο τους. Γι αυτόν το λόγο και η προσπάθεια ελέγχου της ριζοσπαστικής ομάδας των *Levellers* συνάντησε αρκετές δυσκολίες. Οι *Levellers* ευαγγελίζονταν τη δημοκρατία, δηλαδή μια πραγματική κοινωνική επανάσταση, κάτι που οι Ανεξάρτητοι δεν επιθυμούσαν. Επειδή ωστόσο το στράτευμα αποτελούνταν από πιστούς χαμηλών κοινωνικών τάξεων, η ιδεολογία των *Levellers* βρήκε πρόσφορο έδαφος. Ο Cromwell δυσκολεύτηκε αρκετά να ελέγξει ξανά το στράτευμά του και χρειάστηκε η σκληρή επέμβαση των όπλων για να τους τιθασεύσει.

Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος της εργασίας μου, δηλαδή την ιρλανδική εκστρατεία, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως αυτή συνέβη κυρίως για να καλύψει εσωτερικές ανάγκες του Κοινοβουλίου. Έπειτα από την ‘κάθαρσή’ του, το Κοινοβούλιο είχε να αντιμετωπίσει κυρίως την αντίδραση των *Levellers*, οι οποίοι είχαν απήχηση στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και απειλούσαν το νέο καθεστώς. Οι φυλακίσεις των επικεφαλής τους καθώς και η αποστολή στην Ιρλανδία συνταγμάτων που η πίστη τους στο Κοινοβούλιο ετίθετο εν αμφιβόλω, αποτέλεσαν τα μέτρα της Κυβέρνησης για τιθάσευση των λαϊκών εντάσεων. Επιπλέον, ο κίνδυνος ξένης εισβολής από την Ιρλανδία ήταν και παλιός και ισχυρός. Γι αυτό το λόγο το Κοινοβούλιο χρηματοδότησε την εκστρατεία και τη ναυπήγηση στόλου με την πώληση θέσεων, με προσόδους από τα κεφάλαια γης καθώς και από τα βασιλικά ενοίκια γης. Παράλληλα, δόθηκε δάνειο 120.000 λιρών από το City και την εμπορική τάξη της Αγγλίας. Για να αποφευχθεί μια μελλοντική εξέγερση, την κατάκτηση της νήσου ακολούθησε ένας ευρύς εποικισμός από Άγγλους. Άλλος ένας σημαντικός λόγος αποτελούσε ο οικονομικός· οι συνεχείς συγκρούσεις είχαν στερέψει το θησαυροφυλάκιο και η ανάγκη νέων εσόδων ήταν έντονη. Η ευκαιρία που παρουσιαζόταν για εκμετάλλευση των γαιών των ‘άγριων’ επαναστατών Ιρλανδών ήταν μοναδική για να αφεθεί. Αμέσως μετά τη νίκη του στην Drogheda, το Κοινοβούλιο έγραψε στον Cromwell ζητώντας του να νοικιάσει όλες τις γαίες που κατέλαβε στην υψηλότερη δυνατή τιμή. Από την άλλη, η αγγλική κοινή γνώμη που έκανε δειλά την εμφάνισή της διψούσε για εκδίκηση, μετά τα γεγονότα του 1641 και την σφαγή Προτεσταντών, ενώ η θρησκευτική διαφορετικότητα αύξανε την απέχθεια και το μίσος.

Καταλήγουμε λοιπόν στο φλέγον ζήτημα των σφαγών. Ήταν αποτέλεσμα θρησκευτικών πιστεύω ή πολεμικής στρατηγικής; Ο Cromwell μέσα από τα γραπτά του τονίζει τη θεϊκή αποστολή που έχει, ώστε να μην αναδυθεί ένα καθολικό κράτος στα νώτα της Κοινοπολιτείας. Παράλληλα, αναζητούσε και την εκδίκηση· κατά τη διάρκεια της εκστρατείας θα πει *‘Πρέπει να ζητήσουμε έναν λογαριασμό για το αθώο αίμα που έχει χυθεί’*, αναφερόμενος στα γεγονότα του 1641. Η σφαγή λοιπόν στην Drogheda θα μπορούσε να είναι ο πρόλογος αυτής της εκδίκησης. Άλλωστε ο Cromwell, προσπαθώντας να δικαιολογήσει τις πράξεις του, θα πει πως *‘ήταν η δίκαιη τιμωρία του Θεού πάνω σε αυτούς τους αχρείους βάρβαρους που είχαν βάψει τα χέρια τους με τόσο αθώο αίμα’*. Μόνο που στην Drogheda, τόσο η φρουρά όσο και η

πλειοψηφία της πόλης ήταν βασιλόφρονες Προτεστάντες· οι καθολικοί Ιρλανδοί ποτέ δεν ήλεγχαν την πόλη, ενώ και η φρουρά, που αποτελούνταν από Άγγλους και ιρλανδούς προτεστάντες, δεν θα μπορούσε να έχει λάβει μέρος στα γεγονότα του 1641-1642. Επομένως, οι λόγοι εκδίκησης προς τους Καθολικούς παύουν να υφίστανται ως επιχείρημα. Ο Maurice Ashley συνέκρινε τις σφαγές αυτές με τις ατομικές βόμβες σε Χιροσίμα και Ναγκασάκι. Είχαν επομένως το ίδιο αποτέλεσμα. Η σκληρότητα που επέδειξε στην Drogheda αποσκοπούσε στη δημιουργία σοκ και δέους με απώτερο στόχο τη μείωση της αντίστασης. Όντως, το αποτέλεσμα ήταν το προσδοκώμενο. Οι Ιρλανδοί, αποσβολωμένοι από την αγριότητα του Νέου Πρότυπου Στρατού δεν κινητοποιήθηκαν άμεσα, με αποτέλεσμα να χάσουν πολύτιμο χρόνο στην αντιμετώπισή του. Παράλληλα, η εύθραυστη συμμαχία άρχισε να κλονίζεται, γεγονός που έγινε πιο εμφανές μετά τη δεύτερη σφαγή στο Wexford. Οι προτεστάντες Άγγλοι και Ιρλανδοί, παρατηρώντας και την ανικανότητα του Ormond στη διοίκηση του στρατού, προσέγγισαν τον Cromwell ώστε να κερδίσουν όσα περισσότερα μπορούσαν. Ο Ormond αποτέλεσε μάλιστα τον καλύτερο σύμμαχο του Cromwell, αφού πίστευε πως *‘ ο στρατηγός Πείνα και ο στρατηγός Ασθένεια’* θα λυγίσουν τους κοινοβουλευτικούς. Οι Ιρλανδοί ατύχησαν να έχουν για επικεφαλής τους εκείνη την περίοδο τον Ormond και όχι τον Ο’ Neill. Άλλωστε, με τη σφαγή των φρουρών ο Cromwell έστελνε το μήνυμα πως όλοι όσοι αντιστέκονται, ανεξαρτήτως θρησκευματος, θα έχουν την ίδια μοίρα. Οι μόνοι που σκλήρυναν τη στάση τους, ήταν οι καθολικοί Ιρλανδοί, αφού αντιλήφθηκαν πως ο πόλεμος αυτός ήταν μια μάχη εξόντωσης.

Η στρατηγική του Cromwell φαίνεται παρατηρώντας τη συμπεριφορά του στις άλλες πόλεις. Αρχικά, με την έλευσή του τιμώρησε, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δυο στρατιώτες που προέβησαν σε ακρότητες απέναντι σε Καθολικούς. Η ήπια στάση του στις περιπτώσεις των Ross και Clonmel, αποδεικνύει πως ως πρωταρχικό στόχο έθετε την όσο πιο γρήγορη υποταγή του νησιού και όχι την εξαφάνιση των Καθολικών. Άλλωστε, όταν οι πολίτες του Ross τον ρωτούν αν επιτρέπει την τέλεση των καθολικών μυστηρίων, ο Cromwell τους το αρνείται, χωρίς ωστόσο να προβεί σε άλλα μέτρα. Η ανάγκη για γρήγορη λήξη της εκστρατείας έκρυβε προσωπικούς λόγους. Η Ιρλανδία, από την εποχή της Ελισάβετ, είχε αποτελέσει το τέλος της καριέρας πολλών επιφανών πολιτικών. Αρκετοί πίσω στο Κοινοβούλιο είχαν πιέσει να αναλάβει την αρχιστρατηγία

με την ελπίδα ότι θα χάσει την επαφή του με την εξουσία ενώ, αν τα πράγματα δεν έχουν θετική κατάληξη, θα μειωθεί και η φήμη του.

Το εύλογο ερώτημα είναι λοιπόν γιατί εκτελούσε μαζί με τη φρουρά και τους καθολικούς ιερείς; Ο Ρωμαιοκαθολικισμός εκτός από τον τομέα της θρησκείας, δρούσε και ως πολιτικός οργανισμός στο νησί· τόσο το ιερατείο όσο και οι λεγκάτοι του Πάπα έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στην ιρλανδική εξέγερση. Παράλληλα, ακόμη και κατά τη διάρκεια της κρομγουελιανής εκστρατείας, οι ιερείς προσπαθούσαν να επηρεάσουν τα πολιτικά πράγματα, οδηγώντας συχνά σε εντάσεις τις σχέσεις των συμμάχων. Ο Hill υποστηρίζει πως αυτή την πολιτική χρειά της θρησκείας προσπάθησε να καταπολεμήσει ο Cromwell. Άλλωστε και ο O' Siochru έμμεσα δέχεται, πως η θρησκευτική κατάσταση των Καθολικών ήταν πολύ καλύτερη κατά την περίοδο του Προτεκτοράτου από τη βασιλεία του Ιακώβου και του Καρόλου Α.

Στο θέμα των αμάχων, ο Hill δεν αναφέρει κάτι συγκεκριμένο, απλώς ότι εκτέλεσε στη Drogheda τη φρουρά και τους ιερείς, ενώ ο Royle, στο έργο του 'Ο πόλεμος των 3 βασιλείων' αναφέρει πως οι σφαγές αμάχων πρέπει να ήταν μεμονωμένα περιστατικά. Ο Reilly μάλιστα δεν τις δέχεται καν ως πραγματικότητα. Ο O' Siochru από την άλλη θεωρεί πως τόσο στην Drogheda όσο και στο Wexford, οι σφαγές επεκτάθηκαν και στον άμαχο πληθυσμό. Το πρόβλημα υφίσταται λόγω της έλλειψης αρχείων και από τις δυο πλευρές, μιας και οι περισσότερες πληροφορίες προέρχονται από τον Cromwell και τα γράμματά του. Κάποιες μαρτυρίες άγγλων στρατιωτών, ο Royle είτε δεν τις θεωρεί αξιόπιστες είτε τις χαρακτηρίζει μεμονομένες. Η μελέτη ωστόσο των γραμμάτων του Cromwell, φωτίζει τα γεγονότα. Σε γράμμα προς τον Lenthall, στις 27 Σεπτεμβρίου, στέλνει μια ενημερωμένη αναφορά για τους νεκρούς στη Drogheda· εκτός από τους 3.000 στρατιώτες που αναφέρει, συμπληρώνει και τη φράση 'και πολλές απώλειες κατοίκων'. Επιπλέον, ο Garrett Duncan, ένας στρατιώτης που κατάφερε να διαφύγει, τόνισε στον Inchiquin πως αρκετοί αξιωματικοί και στρατιώτες σώθηκαν από τους Άγγλους, παρακούοντας τις εντολές του Cromwell για εκτέλεση όλης της φρουράς.

Στην περίπτωση του Wexford, ο Cromwell αναφέρει στα γράμματά του πως άνω των 2.000 ιρλανδών στρατιωτών (1.500) και κατοίκων θανατώθηκε, αφού οι Άγγλοι 'εκτέλεσαν οποιονδήποτε βρισκόταν στο διάβα τους'. Παράλληλα, σύμφωνα με το *Petition of the Surviving inhabitants of Wexford* που κατατέθηκε από τους

διασωθέντες κατοίκους της πόλης, όλοι οι άνδρες, οι γυναίκες και τα παιδιά, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, σκοτώθηκαν κατά την επίθεση, ενώ μια αναφορά κληρικού περιγράφει πως *‘η δίψα των στρατιωτών για αίμα πλημμύρισε τους δρόμους και τις οικίες’*. Αρκετοί πνίγηκαν στην προσπάθειά τους να γλιτώσουν, αφού οι βάρκες βυθίστηκαν λόγω υπεράριθμων. Αν συνυπολογίσουμε και την αναφορά ενός αυτόπτη μάρτυρα, ότι σώθηκαν περισσότεροι στρατιώτες από ότι στην Drogheda, γίνεται εμφανές πως ο αριθμός των αμάχων αυξάνεται.

Η αλλοπρόσαλη συμπεριφορά του Cromwell ωστόσο δικαιολογείται. Η σφαγή στην Drogheda έγινε με δική του διαταγή, και θεωρώ πως σκοτώθηκαν αρκετοί από τους άοπλους κατοίκους. Παρόλ’ αυτά, η απόφαση αυτή δεν πάρθηκε τόσο από τη θρησκευτική διαφορετικότητα όσο από στρατηγικούς σκοπούς. Άλλωστε η πλειονότητα των κατοίκων ήταν Προτεστάντες. Η δημιουργία σοκ και δέους έπαιξε ρόλο στο να βγάλει εκτός πλαισίου για αρκετό καιρό τον άβουλο Ormond, ο οποίος το μόνο που έκανε ήταν να στέλνει γράμματα στον Κάρολο Β΄, διαμαρτυρόμενος για την τακτική του Cromwell. Πολλοί σύγχρονοί του μάλιστα, βλέποντας την απαθή του στάση, θεώρησαν πως ο Ormond είχε συμφωνήσει υπογείως με τον Cromwell, κάτι που ωστόσο δεν ευσταθεί. Η σφαγή στο Wexford από την άλλη έγινε χωρίς την έγκριση του Cromwell. Ο αρχιστράτηγος είχε δείξει τη θέληση συνθηκολόγησης, αλλά τα γεγονότα τον πρόλαβαν. Δεν θα μπορούσε ωστόσο να παραδεχτεί πως η σφαγή έγινε δίχως τη δική του διαταγή, αφού κάτι τέτοιο θα προξενούσε αμφιβολίες τόσο για την πειθαρχία του στρατεύματος όσο και για την ικανότητά του να διοικεί.

Η απόφαση αυτή φαίνεται στις άλλες δυο πόλεις. Τόσο η Ross όσο και η Clonmel κατοικούνταν από Καθολικούς· κάτι το οποίο θα έδινε το δικαίωμα στον Cromwell να εκδικηθεί για τα γεγονότα του 1641- 1642. Ωστόσο και στις δυο δέχεται τη συνθηκολόγηση. Μάλιστα κατά την πολιορκία της Clonmel έχασε 2.500 άνδρες, ενώ και η φήμη του μειώθηκε από τον ικανότατο Hugh Dubh O’ Neill, ο οποίος και τον κέρδισε με λιγότερο στρατό. Όμως ο Cromwell δεν λειτουργούσε εκδικητικά, αλλά κυρίως στρατηγικά. Ορθά σκεπτόμενος, έδωσε την ελευθερία στις φρουρές των πόλεων, ώστε να κάνει πιο εύκολες τις μελλοντικές διαπραγματεύσεις. Οι Ιρλανδοί λοιπόν έκαναν σύγκριση και συνειδητοποιούσαν πως η άμυνα ίσως τους οδηγήσει στο θάνατο, από τη στιγμή που ο επικεφαλής τους τους αφήνει αβοήθητους, ενώ μια συνθηκολόγηση τους επιστρέφει στην πρότερη κατάσταση.

Κλείνοντας, η εκστρατεία του Cromwell στην Ιρλανδία, πέτυχε τους βασικούς της στόχους. Ματαίωσε τα σχέδια των βασιλοφρόνων για την επαναφορά του βασιλιά μέσω του νησιού, ενώ ξεκίνησε ο οικονομικός έλεγχος της Ιρλανδίας μέσω του εκτεταμένου εποικισμού. Εντούτοις, δεν μπόρεσε να λήξει την εξέγερση μέσα στο ένα έτος παρουσίας του, παρόλο που διενέργησε και χειμερινές στρατιωτικές αποστολές. Οι δυτικές επαρχίες παρέμεναν εκτός ελέγχου της Κοινοπολιτείας, ενώ ο γαμπρός του Ireton θα συνέχιζε την εκστρατεία, δίχως και εκείνος να μπορέσει να ελέγξει τελείως το νησί.

Βιβλιογραφία:

Πρωτογενείς Πηγές:

- Abbott, *Oliver Cromwell's Letters and Speeches*, Oxford University Press, 1937.
- Carlyle Th., *Oliver Cromwell's Letters and Speeches*, Scriber Welford & Company, New York, 1871.
- Cusack M. F., *An Illustrated History of Ireland from AD 400 to 1800*, 1868.
- *Great Britain Calendar of State Papers, Domestic Series 1649- 1650*.
- Harley B., *Letters of the Lady Brilliana Harley*, Camden Society, London, 1853.
- King James I., *Vasilikon Doron or His Majesty's Instructions to his dearest son, Henry the Prince*, Edinburgh Edition, 1599.
- *Letter from Hugh Peters, 16 August 1649, printed in The Perfect Diurnal, 23 August 1649*.
- Lilburne J., *England's New Chains Discovered*, February 1649
- Machiavelli N., *The Art of War*, *The Online Library of Liberty*, trans. Henry Neville, 1675.
- Mc Donnell R., *When Cromwell Came to Drogheda. A Memory of 1649. Edited from the record of Clarence Stranger, A captain in the Army of Roe Owen O' Neill*, M. H. Gill & Son, Dublin, 1906.
- *Putney Debates*, 1647.
- Rev. Murphy D. S. J., *Cromwell's Irish Campaign*, M. H. Gill & Son, Dublin, 1883.
- Rushworth J., *Historical Collections*, 8 vols. (London, 1721-2
- *The Clarke Papers*, Vols. 4, London 1891- 1901.
- Usher J., *A Discourse on the Religion Anciently Professed by the Irish and British*, Dublin 1815.

Δευτερογενείς Πηγές:

Βιβλία:

- Armstrong R., *Protestant War. The British of Ireland and the Wars of Three Kingdoms*, Manchester University Press, 2005.
- Bennet M., *Historical Dictionary of the British and Irish Civil Wars, 1637-1660*, Routledge, 2013.
- Carpenter D.M. S., *Military Leadership in the British Civil Wars, 1642- 1651*, Frank Cass & Co. Ltd, 2005.
- Collinson P., *The Elizabethan Puritan Movement*, Clarendon Press, 2004.
- Connolly S. J., *Divided Kingdom, Ireland 1630- 1800*, Oxford University Press, 2008.
- Durston Ch., Eales J., *The culture of English Puritanism 1560- 1700*, MacMillan Press, 1996.
- Gentles I., *The English Revolution and The Wars in the Three Kingdoms, 1638-1652*, Routledge, 2014.
- Hill C., *God's Englishman, Oliver Cromwell and the English Revolution*, Penguin Books, 1985.
- Hill C., *The Century of Revolution, 1603- 1714*, Routledge, Taylor & Francis, 2002.
- Hill C., *Society and Puritanism in Pre-revolutionary England*, Penguin Books, 1964.
- Kishlansky M., *The Rise of the New Model Army*, Cambridge University Press, 1979.
- Murray Cf. R. H., *The Political Concequences of the Reformation: Studies in Sixteenth Century Political Thought*, Russell & Russell, New York 1960.
- Ó Siochrú M., *God's Executioner. Oliver Cromwell and the Conquest of Ireland*, Faber & Faber, 2009.
- Peacy J., *Politicians and Pamphleteers, Propaganda during the English Civil Wars and Interregnum*, Ashgate, 2004.

- Royle T., *Civil Wars: The Wars of the Three Kingdoms, 1638- 1660*, Abacus, 2004.
- Solt L., *Saints in Arms, Puritanism and Democracy in Cromwell's Army*, Stanford University Press, 1959
- Underdown D., *A Freeborn People, Politics and Nation in Seventeenth Century England*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
- Walzer M., *The Revolution of the Saints. A Study in the Origins of Radical Politics*, Atheneum, Harvard University Press, 1965.
- Weber M., *Η Προτεσταντική Ηθική και το Πνεύμα του Καπιταλισμού*, Gutenberg, Αθήνα, 2006.
- Wheeler S., *The Irish and British Wars, 1637- 1654*, Routledge, 2002.
- Wiesner- Hanks M., *Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη, 1450- 1789*, Εκδόσεις Ξιφαράς, 2008.
- Wrightson K., *English Society, 1580- 1680*, Routledge Taylor & Francis, London, 2005
- Zaret D., *Origins of Democratic Culture. Printing, Petitions and the public sphere in Early Modern England*, Princeton University Press, 2000.

Άρθρα:

- Adrone M., «Calvinism as Political Ideology», *Procedia Social and Behavioral Scienses* no. 63, Elsevier, 2012.
- Eales J., «A Road to Revolution. The continuity of Puritanism, 1559- 1642», *The culture of English Puritanism 1560- 1700*, MacMillan Press, 1996.
- Glover S. D., « The Putney Debates: Popular versus Élitist Republicanism», *Past and Present*, No. 164, August 1999.
- Hill C., «God and English Revolution», *Disciplines of Faith*, ed. Oberlkevich J., Roper L., Samuel R., Routledge & Kegan Paul, 1987.
- Hill C., «The English Civil War Interpreted by Marx and Engels», *Science and Society*, Vol. 12, No. 1, *A Centenary of Marxism*, Winter 1948.
- Kennedy G., « Radicalism and Revisionism in the English Revolution», *History and Revolution*, Verso, 2007.

- Kishlansky M., «The case of the army truly stated: The creation of the New Model Army», *Past and Present* No. 81 (November 1978), Oxford University Press
- Kishlansky M., « The Army and the Levellers: The road to Putney», *The Historical Journal*, Vol. 22, No.4, December 1979.
- Labin S., «Advanced Intellectuals and Backward Countries», *Dissent* 6 (1959).
- Reilly T., “Cromwell: The Irish Question,” *History Today* 62, no. 9 (September 2012).

Διαδικτυακοί Τόποι:

- <http://www.bl.uk/reshelp/findhelpprestype/news/concisehistbritnews/britnews17th/> (24/06/2017)
- <http://ebba.english.ucsb.edu/ballad/32196/citation> (26/06/2017)
- <http://www.british-history.ac.uk/rushworth-papers/vol6/pp23-89#h2-0001> (26/06/2017)
- <http://bcw-project.org/> (1/07/2017)
- http://www.olivercromwell.org/Letters_and_speeches/letters/Letter_index.htm (8/07/2017)
- http://www.olivercromwell.org/Letters_and_speeches/letters/Letter_index.htm (8/07/2017)